

Ander werk van Hans Vervoort bij Nijgh & Van Ditmar:

Eerlijk is vals

Hans Vervoort

Geluk is voor de dommen

Nijgh & Van Ditmar
Amsterdam 2003

www.hansvervoort.nl

Copyright © Hans Vervoort 2003

Boekverzorging Nanja Toebak

nur 303 / isbn 90 388 7428 6

INHOUD

Maria – 1

Laat verhaal – 15

Opaal is ook maar een kleur – 28

Alleen – 37

Ik herinner mij (1) – Taai ongerief – 44

Oerend – 47

De brug – 61

De sleutel – 80

Ik herinner mij (2) - In den vreemde – 89

De firma – 95

Sterrenslag – 115

Geluk is voor de dommen – 124

Een vrouw te veel – 136

Ik herinner mij (3) – Hair! – 145

Herinneringen uit mijn scheidsrechtersloopbaan – 149

Het verlangen – 153

‘t Moshoes – 170

Ik en mij – 192

Maria

Ik keek met stijgende verbazing en schrik naar het tv-programma. De vrouw was nog jong, een jaar of vijfendertig, maar woog zo'n driehonderd kilo. Wijdbeens waggelend kon zij zich een paar meter voortbewegen van de slaapkamer naar de woonkamer, maar daar bleef het bij. Het trapje van vier treden naar de tuin was al jaren onneembaar geworden: ze kon de treden niet meer zien over haar buik heen. De straat op gaan was niet alleen fysiek onmogelijk, maar zou ook een joelende kindermenigte oproepen. Want ze was kolossaal. Maar ondanks de enorme dikte kon je aan haar gezicht zien dat ze mooi was geweest.

Ze zat half liggend op een grote bank en praatte met verstild verdriet over haar dikte. Het was geleidelijk gegaan. Ze hield van lekker eten en kwam uit een Italiaans gezin, waar moeder de vrouw dik hoorde te zijn. Maar bij haar groeide het maar door en nu kon ze niets meer, behalve liggend zitten.

'Maar waarom probeer je dan niet een dieet?' vroeg de interviewer.

Ze begon stil te huilen. 'Ik doe dat voortdurend,' zei ze, 'ik begin steeds met een kuur. Maar na een week is er nog niets te zien. Het duurt zo eindeloos lang, en ik zit hier maar en wacht. Ik kan geen kant uit. En dan ineens ben ik mijn beheersing kwijt en eet ik alles op wat er in huis is.'

'En Patrick brengt je dat dan?' vroeg de interviewer met een zweem van kritiek in zijn stem.

Patrick stond naast haar, haar man sinds vijftien jaar. Hij was het klassieke sulletje. Een mager mannetje in een afgedragen pak. Glad zwart haar, hoornen bril waar zijn ogen te groot in rondzwommen, dunne lippen, zeurstem.

‘Ik breng haar wat ze wil,’ bekende hij, ‘ik kan het niet helpen’. Zweet op zijn bovenlip.

‘Laat ik het zeggen zoals het is,’ hernam de interviewer. ‘Als uw vrouw niet vermagert, komt zij nooit meer het huis uit. En er is een grote kans dat haar hart het begeeft. Dat wilt u toch niet?’

Dit tv-programma draaide om berouw en tranen en dat doel werd bereikt. Snikkend bekende de vrouw dat zij radeloos was, niet wist hoe het verder moest, en bang was te sterven. Haar magere loodsmannetje pakte haar beide handen en blikte desolaat de camera in.

De interviewer beloofde hulp. Deskundigen zouden haar leren weer te gaan bewegen en minder te eten. Misschien een operatie als dat echt nodig was. De tranen werden afgeveegd, hoopvolle gezichten bij het afscheid en een serieus nawoord van de interviewer, recht in de camera: ‘Mensen, let op wat u eet en hoeveel u eet. Want voor u het weet is het voedsel u de baas. Dit was Megaforum, tot de volgende week.’

Ik belde John.

‘Kan jij je Maria Marconi nog herinneren?’

‘Nog herinneren? Ze is nooit uit mijn gedachten geweest.’

Een dag later waren we op pad. Onze Maria was in nood! John en ik waren op de middelbare school haar trouwste aanbidders geweest. Niemand was zo mooi als zij. Pier Angeli misschien, op wie zij ook leek. Een echte Italiaanse schoonheid, met gitzwart glanzend lang haar, porseleinen oortjes, grote donkerbruine ogen, een kersenmond, albasten huid en een figuur als een zandloper. Ze was niet levendig en uitbundig, ze was een madonna, stil en een beetje uitdrukkingloos. Dit in de beste zin van het woord, natuurlijk. Ze stal onze harten zonder er iets voor te doen, en we leefden onze levens dienstbaar om haar heen: ik hielp met haar

huiswerk, John leerde haar auto rijden, om beurten droegen we haar tas en brachten haar na school naar huis. Meer zat er niet in, want vader Marconi was een nog steeds zeer potig ogende ex-boxer en ze had een jonger zusje op school dat alle escapades meteen aan vader zou verklappen. We probeerden dat zusje voor ons te winnen en overwogen dat een van ons zich moest opofferen. John verloor de toss, en daarna nog een best of three en daarna nog een best of five. Maar ze had een hazenlip en alhoewel ik het hem natuurlijk maandenlang verweet, heb ik hem nooit echt kwalijk kunnen nemen dat hij niets deed om Maria's zusje Francisca te veroveren. Zo bleef onze duo-romance met Maria binnen brave-Hendrik-grenzen. Erop terugkijkend denk ik dat het misschien niet eens zoveel uitmaakte. De minder brave paartjes reden 's avonds naar Devil's Balcony, en keken - zittend in de auto - uit over de zee en de aanstormende branding. En kusten en bevoelden elkaar voorzichtig. Daar bleef het eigenlijk altijd wel bij, met misschien een enkele verdergaande uitzondering (ik twijfel). Dan waren onze wandelingen naar huis met Maria eigenlijk minstens even goede erotische ervaringen. Soms raakten onze handen elkaar en soms leidde dat tot elkaars hand vasthouden. John liep een keer zo een paar honderd meter met haar op, vertelde hij later. Ik kwam niet verder dan een meter of tien, en dat maar één keer. Ik vreesde dat het kwam omdat mijn hand zweette als ik nerveus was. Ik maakte een studie van die ziekte, en nam voortaan een zakje talkpoeder mee. Maar het kwam nooit meer van pas. Mijn hoogtepunt kwam op onze laatste schooldag. Maria mocht van haar vader niet naar het schoolbal en toen ik haar op de laatste dag naar huis bracht, was het me zwaar te moede. Ze sprak nooit veel en altijd over de simpelste zaken. De dag van vandaag, de dag van

morgen, dat was het wel.. Onze wegen zouden vermoedelijk scheiden, want John en ik waren overgegaan naar de volgende klas, maar Maria had het ondanks al onze hulp niet gered. Erg vond ze het niet, ze kon nu eindelijk van school en bij een kledingzaak gaan werken.

Van mijn zakgeld had ik twee ons chocoladetruffels gekocht. Donkerbruine klonten, voorzien van een laagje cacaopoeder, waardoor ze er ook nog dof uit zagen. Ik kocht ze omdat Maria er een keer over gepraat had als iets wonderbaarlijk lekkers, een godentraktatie. Maar toen ik ze zag liggen bij de banketbakker twijfelde ik of ik het wel goed verstaan had: wat een onsmakelijk ogend spul.

Met enige aarzeling gaf ik haar bij de voordeur van haar huis het zakje. Ze opende het, gaf een gil van verrukking, kustte me op de wang en holde het huis binnen. Voordat ze de deur dicht deed zwaaide ze nog even. Verbluft bleef ik staan waar ik stond: we hadden gezoend! Het eerste honk was bereikt!

In de vakantie die volgde zagen John en ik haar minder dan we hadden gehoopt. Ze was meteen gaan werken in de mall, bij Victoria's Secret, en we verloren het contact. Een paar keer hingen we bij de winkel rond, maar we kregen Maria niet in zicht en werden door de eigenares weggejaagd. Toen John voor honderdvijftig dollar een twintig jaar oude Buick Pasadena had gekocht, besloten we haar op te wachten bij de mall en haar een rit naar huis aan te bieden. Na sluitingstijd wachtten we een uur lang op de parkeerplaats van het winkelcentrum.

Telkens kwamen kleine groepjes moegewerkte verkoopsters en caissières naar buiten, op weg naar de bus of hun eigen auto. Maar geen Maria. Toen we op het punt stonden het op te geven, kwam ze eindelijk

naar buiten. Naast haar liep een zeer magere jongen, met een glanzende leren broek en een vetkuif. Maria praatte levendiger met hem dan ze ooit met ons gedaan had. Tussendoor hapte ze aan een roze suikerspin. Ze zag ons pas toen we vlakbij waren en glimlachte verheugd. ‘Hi John, hi Peter. Dit is Patrick. Hij werkt bij De Suikerspin. We gaan met elkaar.’

We knikten hem toe en herkenden hem nu. Hij stond al jaren in het hart van de mall suikerspinnen te draaien. Hij droeg daarbij een smetteloos wit uniform en een hoofddekse model enveloppe. Na werktijd was hij kennelijk de scharminkelige broer van John Travolta. Ik keek John aan en zag in zijn ogen dezelfde jaloezie die ik voelde. Wat had dit mannetje wat wij niet hadden? Na wat loos gepraat namen we afscheid van Maria en haar vriendje en keken hen na, terwijl ze naar Patricks auto liepen. Een eenvoudige pick-up, met een schreeuwend lelijke roze suikerspin erop geschilderd. De auto kon het niet zijn. Patrick kon het ook eigenlijk niet zijn. De suikerspin dan? Hadden we het verloren van een suikerspin?

Maria herkende John nog wel een beetje, maar mij absoluut niet meer. Ze reikte ons met moeite half liggend de hand, en zocht braaf maar vergeefs naar concrete herinneringen aan ons. Pas toen ik de truffels noemde kwam er leven in haar gezicht: ‘Dat was op mijn laatste schooldag! Een zak vol gaf je me!’ De audiëntie duurde niet lang, ze blikte tijdens ons gesprek steeds naar opzij en ging na een paar minuten verder met de half opgegeten taart die daar klaarstond. Nu we haar in levende lijve zagen, schrokken we pas echt. Een vleesberg, een ander woord was er niet voor. Ze zag ons kijken en heel even gleed er een koket lachje over haar gezicht.

Ik herinnerde me dat ik in een late nightprogramma op de kabel ooit een reportage had gezien over mannen die vielen op dikke vrouwen. Het hoogtepunt was een scène waarin hun sekssymbool in al haar dikte naakt op haar rug in een warm zwembad dreef, de vier mannen stonden om haar heen in het water en hielden haar eerbiedig drijvend. Een grote berg wit vlees, uitstulpend en vervreemd van de oorspronkelijke vorm, zodat je je onwillekeurig afvroeg waar wat gebleven was. Ach, daar is het hoofd, dus dan moet dat.. Het beeld was nooit meer uit mijn geheugen verdwenen. Misschien had Maria ook vetaanbidders, misschien was Patrick er zo één. Hij had ons dankbaar ontvangen. Ja, die tv-uitzending gaf aardig wat publiciteit, de opname had trouwens weken geleden al plaats gehad. Maar van de tv-ploeg had hij sindsdien niets meer vernomen. Geen voedingsdeskundige, geen personal trainer, nada. Hij zag er nog net zo uit als toen we hem zeventien jaar geleden zagen bij de mall, een magere schlemiel. Zijn ogen waren wat schichtiger geworden, zijn haar wat dunner. Hij droeg een afgetrapte spijkerbroek en een vaal T-shirt. Hij maakte een gejaagde indruk. We verbaasden ons daar eerst over, maar na een paar uur in het huis doorgebracht te hebben wisten we hoe dat kwam.

Waar een bijenkoningin bediend wordt door een horde werkbijen, had Maria alleen Patrick tot haar beschikking. En ze liet hem draven. Met blikjes CocaCola, met eindeloze hoeveelheden kant-en-klaarvoedsel, opgewarmd in de magnetron. Er moesten videobanden gehaald, cd's verwisseld. De maagtabletten waren op. En waar was haar kam? Tussendoor waren er ook de sanitaire stops, waar Patrick zeer discreet over deed. Per ongeluk zag ik hem uit Maria's kamer wegsluipen met een po ter grootte van een

wasteil. De gedachte aan de mogelijke olifanteske inhoud daarvan deed me kokhalzen.

Van de verliefdheid van zeventien jaar geleden was bij mij niets meer over en ook John kon dat gevoel niet meer oproepen. Wel voelden we loyaliteit tegenover de schoonheid die zij was geweest. Er moest echt iets gebeuren, dit kon toch zo niet? We werkten ons op tot gezonde verontwaardiging en toen Maria een middagdutje deed en Patrick onderuit zakte op een bankje in de tuin, ging John voor hem staan en trok hem aan zijn kraag omhoog. John was bijna twee meter lang, en werkte graag met gewichten.

‘Wat heb je met Maria gedaan?’ vroeg hij. ‘Waarom mest je haar vet? Hoe komt zij zo dik?’

‘Blijf van me af, man. Laat me los! Ik kan er toch niets aan doen dat ze zo zwaar is. Ze wordt al dik van een hap lucht.’

‘Geleuter.’ John schudde hem heen en weer. ‘Je hebt haar in de paar uur dat we hier zijn al kilo’s spaghetti gevoerd en drie bakken spareribs. En een hele taart toen we vanochtend kwamen. Waarom laat je haar niet vasten? Ze kan toch zelf de deur niet uit om iets te kopen.’

Patrick keek smekend naar mij. ‘Jullie weten niet waar je het over hebt.’

‘Nou, vertel het ons dan.’

John liet hem zakken. Hij deed zijn best om ons recht in de ogen te kijken.

‘Jullie weten het niet eens meer, denk ik, maar ik zat in dezelfde tijd als jullie op de middelbare school. Ik was een jaar jonger. Alleen moest ik er na twee jaar al af, pa overleed en ik moest aan de suikerton gaan staan.’

Uit het huis kwam een kreunend geluid. Patrick zweeg en spitste zijn oren. Hij leek heel even op zo’n stokstaartrat uit de woestijn, bewegingloos rechtop

luisterend. Toen het stil bleef, ontspande hij en ging verder.

‘Ik had jullie weleens met Maria zien lopen en ik wist dat ik geen enkele kans bij haar had. Kijk maar naar mij, niks toch?’

We knikten.

‘Totdat ze een keer een suikerspin bij me kocht en nog wat candy. Ik houd zelf niet van zoet en heb geen liefhebberij in eten. Daarom blijf ik ook zo dun. Maar als je in de mall staat met een suikerton, dan zie je al heel snel wie een snoepverslaafde is. Maria kocht één keer een suikerspin bij mij en ik zag het meteen. En ik geef het toe, ik heb er gebruik van gemaakt.’

‘Klootzak,’ zei John en hij hief dreigend zijn vuist.

‘Iedereen maakt toch gebruik van wat hij heeft? Jullie hebben je geld en je diploma’s. Ik had alleen de suiker. En ik pakte mijn kans. Dagelijks voerde ik haar snoep. Ik was de liefde van haar leven. Ik was dolgelukkig.’ Hij had gelijk, natuurlijk. In de liefde was alles geoorloofd.

‘Maar waarom heb je haar zo dik laten worden?’

‘Waarom ben je zo ver gegaan?’ vroeg ik.

‘Het liep uit de hand.’ Hij probeerde zijn handen te wringen, maar was het gebaar niet goed meester. Alles wat hij deed maakte een onechte indruk, dat type mens was hij. ‘Kijk, toen zij begon aan te komen vond ik het prima, ik zeg het je eerlijk. Ze bleek ook gek te zijn op pasta en vlees. Ik wist hoe mooi zij was onder dat vet, maar andere mannen konden het niet meer zien. Die zagen alleen een veel te dikke vrouw. Dus had ik ook geen concurrentie, Maria was helemaal van mij. De eerste jaren was dat ideaal, we waren heel gelukkig. Maar nu ze zo kolossaal is geworden, nu weet ik me geen raad. De hele dag ben ik bezig met haar. Als ze slaapt kan ik een paar uur werken in de supermarkt. Ik

krijg daar ook gratis voedsel mee dat over de houdbaarheidsdatum is. Alle beetjes helpen. Maar zij heeft geen leven meer, en ik ben de hele dag aan het draven. Ik ben gek op haar, maar zoals het nu gaat, kan ik het niet lang meer aan.’ Hij zuchtte, een verdrietig manneke wilde hij ons laten zien.

John was niet overtuigd. ‘Maar waarom doe je er dan niets aan? Zet haar dan toch op een dieet. Het is toch voor haar eigen bestwil?’

‘Ik heb alles geprobeerd, maar als Maria honger heeft, en dat heeft ze al na een uur, dan kan ik niet tegen haar op. Ze fleemt, ze commandeert, ze huilt, ze scheldt. En als dat niet helpt roept ze de buurkinderen om boodschappen te doen. Of ze belt met een bezorgdienst. Ze kan het zelf ook niet helpen, ze is bezeten van eten. Ze heeft me weleens geslagen als ze haar zin niet kreeg. En reken maar dat ze sterk is.’

John was organisator van popconcerten en ik zag dat hij begon warm te lopen voor het project ‘Vermager Maria’. In de kortste keren had hij het dan ook voor elkaar. Het tv-programma Megaforumdat eerder aandacht aan Maria gewijd had, bleek toch een followup te willen maken en had al contact met kuuroord Sanora gelegd. Maar dankzij Johns voortvarendheid kwam het nu allemaal veel sneller rond. In ruil voor de te verwachten publiciteit kon Maria een maand lang een gecontroleerd en door artsen begeleid dieet volgen, met een optie om nog een maand verder te gaan. Plastisch chirurgen stonden in de rij om het vet weg te snijden of af te zuigen. De programmamakers zouden alles mogen filmen, maar Maria kreeg een deel van de uitzendrechten. ‘Dit is een win-winsituatie, mensen,’ hoorde ik John die middag wel

een dozijn keer aanmoedigend roepen in de telefoon.
En het werkte.

Het project zou morgen van start gaan. Dan kwam een takelwagen langs die door dierentuinen gebruikt werd om grote zoogdieren te vervoeren. Maria zou in een speciale verhuiswagen getakeld worden, waarvan het dak open en dicht kon. En zoals John het in het eerste persbericht formuleerde: 'Met een team van artsen en verplegers aan haar zijde en een ambulance voorzien van alle benodigde noodapparatuur erachter, wordt Maria Marconi vervolgens naar Sanora vervoerd, voor de grootste prestatie aller tijden van dit gerenommeerde kuuroord annex vermageringskliniek annex polikliniek voor cosmetische chirurgie: hoe een driehonderd kilo wegende vrouw in een maand tijd te transformeren tot de vijfenvijftig kilo maagdelijke schoonheid die onder dat overgewicht schuilgaat.'

John schreef de zin in één keer op en dicteerde hem aan zijn secretaresse in LA, voor verspreiding.

'Moet er niet een punt in die tekst? Niemand neemt toch zo'n lange zin over?' vroeg ik. Hij haalde zijn schouders op.

'Hoe het komt, weet geen mens, maar het is een feit dat juist berichten met lange zinnen het halen in de pers. Misschien omdat ze wat meer aandacht vergen van de dienstdoende bureauredacteur. Daar wordt hij wakker van.'

'En dat maagdelijk?'

'Dat prikkelt zijn fantasie als hij wakker is. Maagdelijk? Altijd goed.'

Toch merkte ik dat hij pas weer wat geruster ademhaalde nadat er wat telefoontjes binnengekomen waren van geïnteresseerde journalisten.

We brachten de avond met Maria en Patrick door. Ook haar zusje Francisca kwam langs, inmiddels een struise

vrouw van twee- of drieëndertig, ongehuwd, verpleegster. Haar hazenlip was geopereerd en bijna niet meer te zien.

Maria mocht niet eten die avond, want ze moest nuchter zijn voor het avontuur van morgen. Ze deed erg haar best dapper te zijn, bedankte John uitvoerig voor zijn inspanningen en herhaalde als een bezweringsformule: 'Het is mijn laatste kans, ik weet het. Het is mijn laatste kans. Het is echt mijn laatste kans. Ik moet het volhouden'.

Na een uur begon haar maag al hoorbaar te knorren en ontstonden korte spastische bewegingen in de vleesberg.

Francisca redde de situatie. Ze bleek een gitaar bij zich te hebben en zong het repertoire van Patsy Cline en Willy Nelson met een stem die klonk als een klok. Haar brede, wat barse gezicht glom in het avondlicht. Als ze aan het eind van een lied glimlachte bij ons applaus, zag je het litteken van haar hazenlip nog even trekken. Na een paar songs viel Patrick haar bij en zijn wat zeurderige stemgeluid bleek precies geschikt voor deze muziek. Hun stemmen kerfden in elkaar zoals het hoort bij goede countrymuziek en als ze elkaar toeknikten kon je zien dat ze genoten, Patrick de schlemiel en Francisca het lelijke zusje.

Hun gezang bedekte de geluiden van Maria's maag en toen het concert een uur geduurd had, bleek ze in slaap gevallen te zijn. Op haar rug, half liggend half zittend. We keken naar haar kolossale lijf en haar hoofd dat dik was maar nog herkenbaar mooi. Ook nu, met de mond half open.

Op onze tenen slopen we weg. Het was elf uur. De takelwagen zou morgen voor het ochtendkrieken al langskomen, en John en ik besloten de nacht door te

brengen in de auto. Het huis van Maria en Patrick bood weinig plaats en het was zacht lenteweer.

Ik werd wakker van een zacht loeiend geluid uit de verte en probeerde weer in te slapen. Maar het klonk nog een paar keer en mijn hersens concludeerden dat er reden voor alarm was. Dus schrok ik rechtop en stootte John aan.

Het was nog donker buiten. Er brandde licht in Maria's huis en daarvandaan kwam het geluid. Bij beter luisteren klonk het meer als gekerm dan als geloei.

'Ze heeft honger,' zei John, 'kom, het is pas vijf uur. We kunnen haar toch niet helpen.' Hij zakte achterover om verder te slapen. Ik bleef luisteren.

'Het is geen vrouwenstem, John. Ik ga even kijken.' De buitendeur was niet op slot en ik stond meteen in de woonkamer, Maria's verblijf. Ze lag er nog zoals we haar achtergelaten hadden, maar Patrick lag half over haar heen en weeklaagde. Hij hoorde me binnenkomen en riep: 'Ze is dood, Peter. Ze is godverdomme dood. Net nu ze gered zou worden! Oh, oh, oh verdomme.' 'Heb je de alarmcentrale gebeld? De dokter?' 'Nee, welnee. Ze is al koud Peter, ze is dood.' Hij had gelijk, ze voelde aan als koud marmer.

Maar ze lag er vredig bij, ogen dicht. Ze hield een half afgekloven kippenpoot in haar rechterhand. En naast het bankbed stonden drie dozen met de restanten van drie gezinsporties Kentucky Fried Chicken. 36 stuks gemarineerde, gepaneerde en gefrituurde kippendelen waarvan alleen de botjes over waren. Maria had in de loop van de nacht gegeten voor twaalf en het was haar te veel geworden.

Ondanks Patricks verdriet kon ik niet nalaten er een opmerking over te maken: 'Jammer dat je haar al dit eten nog gebracht hebt, vannacht.'

‘Ik zweer je Peter, ik heb haar niets gegeven!’ Hij keek met oprechte woede naar de dozen.

‘Ze heeft ze misschien zelf laten bezorgen, ze kan bij de telefoon. Toen we gingen slapen was het elf uur en dan sluit de Chicken. Maar ze zijn nog wel een uur bezig met opruimen en Maria is een goede klant. En als het om eten gaat, dan gaat ze over lijken...’

Hij keek weer naar haar, besepte wat hij zei en barstte in snikken uit.

De begrafenis was sober. Een dubbel aantal dragers droeg de buitenmodel kist naar een extra breed graf. De liftapparatuur kon het gewicht gelukkig aan: de kist zakte langzaam het gat in.

Ik nam me altijd voor niet geëmotioneerd te raken bij een begrafenis en gewoon aan iets anders te denken terwijl ik respectvol aanwezig was. Wat heb je aan dat gejammer? En het is ook nog eens géén gezicht bij een man. Maar het lukte me nooit helemaal om afstandelijk te blijven. Toen de pastoor vertelde hoe hij Maria als klein meisje de eerste communie had gegeven en zij gretig haar mond open hield voor een tweede, begon ik vanzelf toch over haar na te denken. Wat was ze mooi geweest en eigenlijk ook aardig, nooit een vervelend woord over iemand anders. Ik zag haar weer naar me lachen als ik haar naar huis bracht, zeventien jaar geleden. Zo simpel en lief.

John stond naast me te snotteren, bijna twee meter spierbundel en huilend als een klein kind. Sniffend in elk geval. Ik schoot vanzelf ook vol, maar met grote tegenzin. Aan de overkant van het graf stonden Patrick en Francisca met wat familieleden uit de Marconi-clan. Patrick had bijna ononderbroken gehuild sinds ik hem aantrof bij het dode lichaam van Maria. Wat hij deed maakte vaak een onoprechte indruk, dat was nu

eenmaal zijn type. Maar dit verdriet was zo diep dat het geen twijfel liet. Half achter hem stond Francisca. Ze had haar hand op zijn schouder en keek ernstig naar de kist waarin haar zus lag.

Politie en huisarts hadden geen probleem gemaakt van Maria's plotselinge overlijden. Ze had een ernstig overgewicht en haar hart had het begeven. Zo simpel was dat.

Maar ik had uit nieuwsgierigheid nog een bezoek gebracht aan de dichtstbijzijnde Kentucky Fried Chicken. Ken Halliwell heette de beheerder en hij wist het nog goed. Bijna een uur na sluitingstijd had hij het filiaal aan kant en was hij de kas aan het tellen. Toen klopte er nog iemand aan met een grote bestelling van drie familieporties en hij zou wel gek geweest zijn om die te weigeren.

'Enig idee hoe die klant eruitzag?' vroeg ik, nadat ik mijn eigen bestelling geplaatst had. De sluitingstijd was facultatief, hij had geen regels overtreden en hij antwoordde dan ook prompt: 'Een stevig gebouwde vrouw van een jaar of dertig, veertig hooguit.'

'Viel je nog iets speciaals op? Kleding, uiterlijk?' Hij aarzelde. 'Ik weet het niet zeker,' zei hij, 'maar ik dacht dat ze een hazenlip had. Heel goed geopereerd, maar ik zag het nog een beetje.'

Had ik met die wetenschap iets moeten doen, vraag ik me sindsdien weleens af. Maar wat dan? En waarom? Toen John en ik een jaar later een huwelijkskaart van Patrick en Francesca kregen, keek ik lang naar het dubbelportret dat ze meestuurden. Francisca glimlachend, het litteken op haar bovenlip ongeretoucheerd. En Patrick die wat dikker oogde en het schlemielige achter zich had gelaten. Maria had hun zeker alle geluk gegund, hield ik mezelf voor. En ik liet het erbij.

Laat verhaal

In de trein herlas ik haar brief. ‘Leuk je weer eens te ontmoeten... oude herinneringen...ook ik ben na Erwins overlijden weleens eenzaam.’

Ik nam de tram en keek naar buiten. Den Haag was eigenlijk niet eens veel drukker geworden in al die jaren, de sfeer van herfstbladeren en oude staatsiegebouwen onveranderd. Ook het Park-hotel was hetzelfde.

Ik schreef me in bij de bejaarde receptionist en vroeg naar haar. Ze was een belangrijke gast, hij wist haar nummer uit zijn hoofd en belde haar kamer. Of ik maar met de lift omhoog wilde gaan tot de derde verdieping en dan kamer 301. Mijn hart klopte in mijn keel toen de lift stopte. Donkerrood tapijt, een gang met kamernummers. Ze stond voor de deur van haar kamer en keek me gespannen aan voordat ze het aandurfde me te herkennen.

‘Oh Charlie.’

‘Ach Charlot.’

Ik zette mijn koffertje neer en sloeg mijn armen om haar heen met een diep gevoel van vervulling. Ik rook haar parfum, voelde haar zachte haar tegen mijn wang en haar nog steeds tengere lichaam tegen mijn buik.

Even later zaten we tegenover elkaar voor het raam van haar kamer en dronken thee uit een zilveren pot. Buiten was het park aan het herfsten in vele tinten en er hing een dunne nevel aan de grond.

Terwijl we praatten over wat ons in de afgelopen vijfendertig jaar was overkomen, keek ik naar haar. Behalve wat lachrimpeltjes bij haar ogen en een paar grijze lokken was ze weinig ouder geworden. Een smal, levendig gezicht met een scherpe neus, geprononceerde

jukbeenderen, grote blauwe ogen. Ze gebaarde nog steeds veel met haar handen en woelde in haar haar terwijl ze vroeg en vertelde en betoogde. Misschien was ze net zo nerveus als ik voor dit weerzien.

Ik wist hoe oud ze was, een jaar plus één dag jonger dan ik. Dus royaal vierenvijftig nu. Ze merkte mijn afdwalende aandacht op. ‘Ben je mij aan het inventariseren?’ vroeg ze met een kleine ergernis in haar stem.

‘Ben je mal. Ik had je op de televisie al gezien. Nee, ik ben aan het bewonderen. Je bent niets veranderd in al die tijd.’

‘Och,’ zei ze en keek naar buiten en was onbereikbaar geworden. Ik had iets miszegd, maar wat?

Boos was ze niet. Ze reageerde op wat ik vertelde en gaf antwoord op mijn vragen. Maar ze had afstand genomen, de warmte was weg. Ze liet het gesprek aan mij over. Een conversatie voortzeulen was nooit mijn sterke punt geweest en ik had jaren geleden al mijn persoonlijke ‘Wet van de conversatie’ bedacht: hoe langer je iemand niet gezien hebt hoe sneller je met elkaar uitgepraat bent.

Na een uur stond het zweet me in de handen.

Onwillekeurig keek ik op mijn horloge, kwart voor zes.

‘Zullen we straks ergens een hapje gaan eten?’ vroeg ik.

‘Nou, sorry,’ zei ze en ze stond op, ‘ik heb eigenlijk een afspraak voor vanavond.’

Automatisch kwam ik ook overeind. De teleurstelling woog zwaar, ik kon maar beter de trein terug nemen, beter niet blijven hangen.

Ik keek naar haar. Ze stond een meter van me vandaan, klaar voor een droge afscheidskus, een tenger en nu wat treurig meisje van vierenvijftig in een slanke broek met een wit geborduurd jak eroverheen. Een grijze lok was

over haar oog gevallen en automatisch stak ik mijn hand uit en schoof hem uit haar gezicht. De herinnering trof ons tegelijkertijd, ze stak aarzelend een hand naar mijn wang uit en ik trok haar naar me toe.

Toen we elkaar eindelijk loslieten proefde ik het vet van haar lipstick op mijn lippen. We keken elkaar als nieuw aan, glimlachend en diep ontroerd. Wat ik had gehoopt was gebeurd: net zoals vijfendertig jaar geleden was de bliksem ingeslagen.

‘Wat was er toch daarnet, liefje?’ vroeg ik schor. ‘Wat zei ik verkeerd?’

Ze trok zich meteen weer terug, maar ik liet haar nu niet meer gaan, nam haar opnieuw in mijn armen en streekte haar haar. Zo stonden we een tijd tegen elkaar aan. Ze huilde een beetje en ik voelde haar lichaam trillen.

‘Als je het niet vertellen kunt, laat dan maar,’ zei ik en ik voelde haar hoofd nee schudden. Ik wachtte geduldig, ik had dagen zo kunnen staan.

Ze mompelde iets waarvan ik alleen het woord ‘borst’ verstond.

‘Wat zei je?’

Ze tilde haar hoofd op, maar keek me niet aan.

‘Je zei dat ik niets veranderd was. Je ziet mij nog als dat meisje van toen. Maar ik mis een borst. Kanker. Er is een borst bij mij afgezet. Hier.’ Ze wong een hand uit mijn omarming en wees op haar linkerborst.

‘Ach Jezus,’ zei ik, en het hart zonk me in de schoenen. Ik werd kwaad over de oneerlijkheid van het lot. Na zoveel jaar een hereniging en dan maar voor zo kort. Ze verbrak mijn omarming en ging op afstand staan. ‘Hoe lang heb je nog?’ vroeg ik. Ik kon mijn tong wel afbijten. Waarom moest ik altijd van die onhandige rechtstreekse vragen stellen?

‘Hoezo?’ vroeg ze. Ik zweeg bedremmeld en na enig nadenken begreep ze het.

‘Oh silly, nee, het is goed gelukt. Het is al weer drie jaar geleden en ik heb geen enkele uitzaaiing.’

Van opluchting wist ik niet hoe ik kijken moest. ‘Maar wat is dan het probleem?’ vroeg ik verbaasd.

Ze keek me lang en vorsend aan met haar blauwe ogen, barstte in lachen uit en begroef zich in mijn jasje.

Langzamerhand begon ik te begrijpen wat haar probleem was. ‘Je dacht dat ik erop zou afknappen?’

Ze knikte in mijn oksel. Ik dacht na. Het zou wel vreemd zijn, een lege plek waar je een borst verwacht.

Ook na vijfendertig jaar herinnerde ik me moeiteloos haar kleine borsten, heel blank en met dunne blauwe adertjes en kleine tepels. Zoete herinnering. In gedachten verving ik een borst door een zwaar litteken, wie weet een klein restant, maar het enige dat ik voelde was medelijden en een onstuitbare verliefdheid.

‘Ik hou van je,’ zei ik.

‘Ik hou ook van jou, Charlie.’ Ze zuchtte tevreden en haar hand kwam naar boven om aan mijn wang te krabbelen.

Ik keek over haar schouder naar het slaapgedeelte dat discreet achter een halve muur verscholen was. Maar dat zou te snel zijn.

Ze maakte zich los, liep naar de telefoon, draaide een nummer. ‘We gaan ergens eten, ja?’ zei ze en ze praatte vervolgens in de hoorn.

‘Sorry, Peter, ik kan vanavond niet. Er is iets tussen gekomen, een oude vriend is me komen opzoeken... Een oude vlam, ja... Ja, dat is echt belangrijker... Nee, dat kan niet later... Biedt de ambassadeur mijn excuses aan... Ja, sorry... Dank je.’ Ze keerde fronsend terug.

‘Het spijt me dat ik zoveel problemen veroorzaak,’ zei ik huichelachtig.

‘Ben je mal, het was zo’n diner waar ik geacht word nog even wat moois te spelen om mijn maaltijd te verdienen. Blij dat ik ervanaf ben. Peter excuseert me wel, dat is mijn hoe noem je dat, manager. Hoe laat spreken we af?’

Ik ging neuriënd naar mijn kamer, een verdieping hoger, keurde het dubbelbed, maakte kennis met de grote badkamer en dacht aan onze kennismaking vijfendertig jaar geleden.

Het was op een feest van de Indische Kring. Erwin had me een briefkaart gestuurd om erop aan te dringen dat ik zou komen, want hij wilde me aan een Heel Speciaal Persoon voorstellen. Dat zou dan zijn vierde of vijfde vlam zijn in de twee jaar dat we in Holland waren.

Ik ging, nam een kamer in het Parkhotel en liep door het park naar gebouw Amicitia, waar al van buitenaf het strijkorkest te horen was. Het was zomer.

De bekende vriendelijke Indische menigte draaide onder de kroonluchters een Weense wals. Tussen de palmen stond ik ineens naast Han Hok Lioe, die tegelijk met ons naar Holland gekomen was. Hij om tandarts te worden.

We schudden elkaar lang de hand.

‘Hoe gaat het met je?’ vroeg ik.

‘Oh góéd, heel goed, en met jou?’ zei hij en hij lachte zijn verlegen grijns. Verder kwamen we nooit, hoe aardig we elkaar ook vonden. Han Hok Lioe was geen prater. Hij droeg zijn heimwee en eenzaamheid als een Chinees, vriendelijk lachend.

‘Waar is Erwin?’ Hij wees met een hoofdknik en ik zag hem op de dansvloer, een lange blonde jongen met artistieke krullen. Met méér dan levensgrote tederheid boog hij zich over een tener meisje en leidde haar in ingewikkelde danspatronen die ze soms alleen kon volgen via correctietrippelpasjes.

Zijn improvisaties waren ook op de Soerabajaanse HBS al menige dame te veel geworden. Na afloop van de dans zwaaide ik en hij kwam met grote stappen op ons af, het meisje aan de hand meetrekkend.

‘Charlie! Eindelijk! Mag ik je voorstellen! Charlotte, het licht van mijn ogen! Charlot, dit is Charles, mijn steun en toeverlaat in Indië.’

‘Hij bedoelt dat hij ook op het eindexamen nog bij mij kon spieken,’ zei ik, en het licht van zijn ogen lachte een muzikale lach.

We gingen aan een tafeltje zitten, Erwin wenkte een ober voor drankjes en bracht een toost uit: ‘Dat Charlotte de beste violiste van de wereld mag worden en ik de beste dirigent, en Lioe de beste tandarts en Charlie de beste chirurg. Kortom, op wat onherroepelijk gaat gebeuren!’

We nipten van onze glazen en ik zei: ‘Haal mij maar van dit lijstje af, want ik ga morgen terug. Mijn zusje telegrafeerde dat mijn vader moet kuren, tbc vermoedelijk. En nou ben ik nodig op de onderneming.’ Sinds ik dat telegram had ontvangen wisselde mijn stemming elke minuut. Van wanhoop over het opgeven van mijn studie naar bezorgdheid over de toestand van mijn vader en zelfs opgewektheid bij de gedachte dat ik terug kon naar het land van mijn heimwee.

‘Arme kerel,’ zei Erwin, ‘ga je je daar begraven? Kun je niet een administrateur vinden?’

‘Misschien wel, maar in elk geval moet ik dan toch in de buurt blijven. Als het meevalt, kan ik in Batavia verder studeren.’

Lioe zei niets, maar ik wist hoe hij me benijdde: terug naar de petroleumlampjes en de geur van lekker eten, het altijd mooie weer, het middagslaapje, het mandiën, het geluid van slippers op koele tegels, het ruisen van gerafelde pisangbladeren in een zeldzaam briesje. Al

die kleine geruststellende gewaarwordingen die we hier zo misten.

Erwin was het snel ontgroeid, muziek was zijn leven en de overtocht naar Nederland was voor hem een bevrijding. Hij zou nooit meer teruggaan, dat was van meet af aan duidelijk, de kolonie was te klein voor zijn genie.

Vanuit het orkest klonk een vragende viool en hij excuseerde zich: 'Ik moet spelen, de pianist moest eerder weg. Ik zie je in de pauze. Zorgen jullie voor Charlotte?' En weg was hij. 'Hij is een groot kind,' zei Charlotte terwijl we hem nakeken, 'maar hij kan veel. Hij zal het ver brengen.'

Hij liet ons wel achter met het probleem van vrouwelijk gezelschap. Lioe kwam niet verder dan grijnzen en ook ik voelde de grond onder mijn voeten wegzinken. Waar praatte je over met iemand die een japon droeg?

Ik vroeg haar tenslotte maar ten dans en we deden een Engelse wals, waarbij ik me geregeld moest excuseren als ik weer op haar voeten stond. Maar het scheen haar niet te deren, ze wilde precies weten hoe een koffieonderneming geleid werd, wat voor leven we daar eigenlijk leidden, of we niet bang waren voor de komende oorlog, en of ik ook niet vond dat de koloniën zo snel mogelijk vrij moesten worden. In de danspauze stonden we zo uitvoerig te debatteren dat we pas weer in beweging kwamen toen een ander paar tegen ons aanbotste.

In zo'n pauze zag ik dat er een lok haar voor haar ogen gevallen was en onwillekeurig stak ik mijn hand uit en bracht het op zijn plaats terug, zoals ik dat ook bij mijn zusje gedaan zou hebben. Ze keek me verrast aan met haar grote blauwe ogen en we vielen allebei stil. Het orkest zette 'A Beautiful Lady in Blue' in en zwijgend dansten we het nummer uit, dicht tegen elkaar

aangedrukt. Er gebeurde iets tussen ons wat ik nog nooit had meegemaakt..

‘Zullen we weggaan?’ zei ik na afloop. Ze knikte en hand in hand liepen we naar de garderobe. Ik was nog zo verstandig me onderweg even los te maken om Han Hok Lioe te vertellen dat ik Charlotte thuis zou brengen en of hij dat aan Erwin wilde doorgeven. Vrienden horen af te blijven van elkaars vriendinnen, dat wist ik wel. Maar wat ons overkwam viel buiten die wet. Een paar minuten later liepen we in het park, de avondkou deed ons niets. We streken op het eerste bankje neer dat we tegenkwamen. Naar mijn gevoel zaten we daar uren omstrengeld. Tussendoor wisselden we kleine persoonlijke details uit: waar hou jij van, waar hou ik van, oh, jij óók. Elke gemeenschappelijke voorkeur bracht ons dichterbij elkaar, elk verschillette maakte de ander interessanter.

Maar steeds was ik te midden van mijn geluk op de rand van diepe treurigheid, want ik wist dat de volgende dag de Sibajak zou vertrekken met mij aan de reling en dat ik haar misschien nooit meer zou zien. Zover ging de ernst van onze verliefdheid dat we ook dat probleem direct onder ogen zagen.

En zij was er heel duidelijk in. ‘Ik wil eerlijk zijn, Charlie,’ zei ze. ‘Ik vind je heel erg lief, ik zou zó met je mee op de boot stappen. Maar ik weet ook dat ik er spijt van zou krijgen. Wat ik in de muziek wil bereiken kan bij jullie niet. Later misschien. Maar nu niet.’

Ik gaf haar gelijk, ik kon haar niets bieden. Hoopvol begon ik mezelf aan te praten dat ik over een halfjaar, een jaar misschien, terug zou kunnen keren naar Holland om verder te studeren. Voor dit meisje zou ik ook wel in Europa willen blijven, hield ik mezelf voor, tegen beter weten in. En we zouden elkaar natuurlijk schrijven, wekelijks, misschien wel dagelijks.

‘Waar slaap je vannacht?’ vroeg ze ten slotte, en toen we uitgedokterd hadden dat zij op kamers bij een lastige hospita woonde en ik in het Parkhotel sliep, zei ze: ‘Dan neem ik daar ook een kamer, we moeten niets uitstellen waar we later spijt van kunnen krijgen.’ Ik schrok en hield het tegen. Moest ze niet aan haar reputatie denken? Het kon toch uitkomen? Maar Charlotte was vastbesloten, er stond misschien een oorlog voor de deur, het was mogelijk onze enige en laatste kans.

Hand in hand liepen we naar het Parkhotel, lieten elkaar voor de ingang los en ik stond er als losse kennis bij toen zij zichzelf inboekte met een aardig praatje tegenover de dikke, argwanende receptionist. Een verlate reünie, morgen vroeg weer in Den Haag moeten zijn, dus maar een nachtje in een hotel, zonder bagage helaas. Dat was haar verhaal.

Terwijl zij de lift nam en me zakelijk groette, vroeg ik mijn sleutel en liep de trap op naar mijn kamer.

Vijfendertig jaar later herleefden we die avond. Het raadplegen van de agenda van Den Haag had me geen Indisch feest opgeleverd, maar ik wist wel het adres van een Indisch dinerdantsant eethuis, waar we ons met de taxi heen begaven. Het was precies wat ik zocht, gedempt licht, Indisch gebabbel, Indische eetgeuren en ouderwetse strijkmuziek waarop we konden dansen. Terug in het hotel begon de spanning van de herhaling, waarover we niet hadden durven praten. ‘De sleutel van 301 en 436,’ vroeg ik.

De jonge bediende gaf ze me zonder opkijken. In de beslotenheid van de lift knikten we elkaar triomfantelijk toe en ik deed net een stap naar voren om haar te kussen toen de lift stopte. Geschrokken deinsde ik achteruit terwijl de deuren opengingen. Twee dames

keken ons belangstellend aan. In verwarring stapte ik kordaat uit en stond even later alleen op de gang, terwijl Charlotte omhoog steeg met haar nieuwe gezelschap. Ik bleek pas op de eerste verdieping te zijn. Hijgend beklom ik de trappen, kwaad over mijn stoethaspeligheid. Ik trof haar twee etages hoger wachtend aan. Toen ze me knorrig naderbij zag komen op overjarige vrijersvoeten barstte ze in onbedaarlijk gegiechel uit waar ik ook de slappe lach van kreeg. ‘Ssjt’ en ‘Stil nou’ tegen elkaar zeggend liepen we snel langs de stille kamerdeuren. Bij nummer 301 bleef ik beleefd wachten terwijl zij haar jas en tas nazocht, totdat we tegelijk merkten dat ik nog steeds beide sleutels in mijn hand hield. Het leidde opnieuw tot hilariteit. Haastig opende ik de deur, duwde haar naar binnen, en ging de trap op naar mijn eigen kamer. Daar belde ik onmiddellijk Roomservice voor een fles gekoelde champagne en twee glazen.

Al een minuut later klopte de jonge receptionist aan. Hij reed een tinkelend karretje naar binnen met de gevulde ijsemmer en de glazen.

Ik besloot het breed aan te pakken en vroeg hem mee te gaan.

Samen gingen we de lift weer in, zakten een verdieping en hij liep achter mij aan naar kamer 301 waar ik met een forse fooi afscheid van hem nam: ‘Van hieraf kan ik het zelf wel.’

‘Zeker meneer,’ zei hij en hij verdween.

Zo kreeg ik mijn revanche, want de vorige keer liep dat niet zo vlot. Ik had voor alle zekerheid een fles landwijn bij me omdat het wel vaker voorgekomen was dat Erwin, Lioe en ik na een feest nog wat wilden napraten op mijn kamer. Met de wijn, een kurkentrekker en een waterglas ging ik op weg naar

Charlottes kamer. Onderweg kwam ik een bediende tegen die me argwanend met de ogen volgde en me zag stoppen bij haar deur. We hadden onze glazen nog maar net ingeschonken, toen er op de deur geklopt werd en de dikke receptionist binnentrad.

‘Bent u getrouwd?’ vroeg hij.

‘Nee,’ zei ik.

‘Dan moet ik u vragen naar uw eigen kamer te gaan. Dat zijn de reglementen hier. Ik kan er ook niets aan doen.’

Ik wist dat ik mijn portemonnee moest trekken en een grote fooi geven om hem weg te krijgen, maar ik was negentien jaar en hij had alles wat er tussen ons stond te gebeuren al van elke poëzie ontdaan.

‘Ik ga zo weg,’ zei ik, ‘wacht u maar even buiten.’

Maar hij bleef staan terwijl Charlotte en ik nerveus nog wat praatten en ik zo ongehaast mogelijk mijn glas leegdronk.

‘Tot morgen,’ zei ik ten slotte. Ik gaf haar een hand en wilde weggaan.

‘Je vergeet je glas,’ zei de receptionist en jarenlang kwam dat moment me nog in herinnering en bedacht ik achteraf een snedig antwoord en vernietigend gebaar. Maar in werkelijkheid nam ik het glas uit zijn dikke hand aan en ging geslagen op weg naar mijn eigen kamer, waar ik kreunend van kwaadheid en frustratie op het bed ging zitten.

Na een halfuur werd er op mijn deur geklopt. Wederom controle? Ik zou nu mijn woordje wel doen en deed kwaad open. Daar stond Charlotte, in compleet tenue, ze had zelfs haar hoedje op. Uit haar jaszak haalde ze de aangebroken fles wijn en een glas en zei: ‘Waar hadden we het ook weer over?’

Ik trok haar haastig naar binnen en deed de deur achter haar op slot. We vergaten de wijn. Nog lang daarna

leefde ik op de herinnering van die nacht, haar kleine borsten onder me, mijn handen onder haar billen terwijl we onervaren zochten naar de goede bewegingen. Dan de tederheid, het zachte praten, het strelen van haar buik, de welving van haar heupen, het driehoekje haar, totdat onze verliefdheid een nieuwe ronde mogelijk maakte.

De volgende dag ging ze met me mee naar Amsterdam en naar het schip. Het laatste wat ik van Holland zag was haar wuivende arm in een woud van wuivende armen. Ik ging naar mijn hut en begon aan een brief. Maar een maand later was Holland bezet, twee jaar later Indië en toen de kruitdampen opgetrokken waren was zij onvindbaar. Pas een jaar na de oorlog las ik in Time een bericht over nieuwe talenten op het concertpodium, met speciale aandacht voor de jonge dirigent Erwin Madsen en zijn vrouw Charlotte, een talentrijk violiste.

Zo gaan die dingen, zei ik tegen mezelf, het had eigenlijk niet anders kunnen lopen, ook zonder oorlog. Een paar jaar later werd ik opnieuw echt verliefd en trouwde. Van chirurgie was door de oorlog nooit meer iets gekomen, maar dankzij de jaren op de onderneming kon ik een loopbaan als tropisch landbouwkundige opbouwen. We kregen twee zoons en scheidden vele jaren nadat het huwelijk zichzelf overleefd had.

Af en toe las ik in Nederlandse of Amerikaanse bladen een verslag van concerten door het echtpaar Madsen, en ik kocht alle platen van haar die ik kon krijgen.

Erwin kreeg in Time een uitvoerig In Memoriam toen hij aan kanker overleed.

Een jaar later kwam Charlotte terug naar Nederland, om voor het eerst sinds dertig jaar in haar geboorteland een paar concerten te geven. En via haar manager had ik haar geschreven.

‘Ah, dat is wel wat anders dan een flesje landwijn,’ zei ze toen ik met het karretje binnenkwam, ‘meneer is zeker behoorlijk vooruitgekomen in de maatschappij sinds de vorige keer.’

‘Meneer is nu anders verpakt,’ zei ik. ‘Meneer lijkt nu wel een autoriteit met grijs haar en bedaagd postuur, meneer weet ook fooien te geven waar dat nodig is. Maar eigenlijk is meneer niet ouder geworden.’

Het moment was gekomen. We keken elkaar aan en ik zag in haar ogen de tranen die ik in de mijne voelde, het zacht verdriet om al die verloren jaren waarover we geen spijt wilden hebben omdat ze niet echt verloren waren, ze waren alleen niet van ons samen geweest.

En later, in het voorzichtig aangebrachte donker, onder de dekens, proefde ik haar mond nog zo fris als zoveel jaren geleden, en voelde ik haar billen onder mijn handen terwijl we zochten naar het juiste ritme. Ik voelde ook de leegte waar ik me een kleine stevige borst herinnerde en gaf in diepe vertedering een kus op die plek. Ze verstijfde en ik schrok, maar een seconde later zuchtte ze, sloeg haar armen over mijn rug en ik wist zeker dat we niet meer uit elkaar zouden gaan.

Opaal is ook maar een kleur

De oudjes zaten tegenover elkaar in de tram, op eenpersoonsstoeltjes. Ze waren in gesprek, licht naar elkaar voorovergebogen, toen ik bij hen in de buurt ging staan. Vanzelfsprekend luisterde ik mee.

‘Wat vond je van het concert?’ vroeg de oude man. De vrouw ging rechtop zitten en keek uit het raam.

‘Dat concert waar we net vandaan komen?’ voegde hij er na enige stilte aan toe.

Het antwoord bleef uit. Routineus inventariseerde ik hun sieraden. Dezelfde trouwringen, een echt paar dus. Hij droeg een bejaard handgemaakt pak, een ongepoetste zilveren dasspeld en een witgouden horloge uit de tijd van Rockefeller.

Zij had alles verborgen onder haar Bonneteriemantel en bijpassende sjaal van het modeseizoen 1985 of nog langer geleden. Maar toen ze instapte had ik genoeg glimpen van sieraden gezien om te weten dat hier sprake was van Oud-Zuid-chic. Ook al zag ook zij er een beetje verwaarloosd uit.

‘Wat was het weer druk, vond je niet?’ hoorde ik de man zeggen, maar opnieuw reageerde de vrouw niet. Ze keek ingespannen naar buiten. Ze waren bij het Concertgebouw ingestapt en intussen twee haltes verder. ‘De volgende halte is de onze,’ zei hij en hij begon alvast zijn jas dicht te knopen. Ze keek wantrouwig naar buiten. De tram stopte iets te hard terwijl hij overeind kwam en ik kon net voorkomen dat hij struikelde.

‘Dank u wel,’ zei hij en hij ging haar voor, het trapje af. Ze volgde, maar bij de geopende tramdeur stopte ze abrupt en riep naar de bestuurder: ‘Is dit wel goed? Ik herken het niet.’

Het was stil in de tram, maar ook al was het druk

geweest, dan had haar stem moeiteloos de chauffeursplek bereikt. Dit was het geluid van een paar generaties baas spelen, luid, duidelijk en veeleisend.

‘Waar moet u zijn, mevrouw?’ vroeg de koetsier.

‘De Sophialaan’.

‘Ja, dan moet u er hier uit.’

‘Maar ik herken het niet.’

Buiten stond haar man te roepen en te wenken, vergeefs. Wie in dit huwelijk de baas was, leed geen twijfel.

‘Even terug en dan de eerste straat aan uw linkerhand’.

De trambestuurder was geduldiger dan de meeste van zijn collega’s, maar nog even en hij zou de klapdeuren weer sluiten en met haar verder rijden terwijl haar man op de tramhalte achterbleef.

‘Ik weet waar u moet zijn,’ zei ik tegen haar, ‘als u mij wilt volgen?’ Ik pakte haar hand en toch nog vrij gewillig daalde ze het trapje af en liet zich meevoeren naar haar echtgenoot.

Die toonde zich ontdaan. ‘Margaretha, ik riep je nog.

We moesten er hier uit. Bijna was je doorgereden.’

‘Ik herkende het niet, Joris. Maar je hebt gelijk.’

Geroutineerd staken ze arm in arm en begonnen zich op te maken voor het tochtje naar huis, toen hij ineens bedacht dat ik nog bedankt moest worden. Getweeën draaiden ze zich naar mij toe. Zij had alweer die afwezige blik, hij oogde moe en was kleiner dan zijn vrouw. Magerder ook.

‘Dank u wel voor uw bemoeienis,’ zei hij, ‘mijn vrouw was bijna een halte te ver doorgereden. En daar had ze echt de weg niet geweten.’

‘Ik moet ook in de Sophialaan zijn,’ zei ik, ‘vandaar dat ik het wist.’

We liepen samen op, bij gebrek aan een goed excuus om uit elkaar te gaan. Aanpappen was niet mijn

gewoonte, ik hield liever afstand tot het tijd was voor actie. Maar ach, veel maakte het niet uit.

‘U woont hier al lang?’ vroeg hij.

‘Nee, ik woon in Noord, ik ben hier op bezoek’.

‘Zo laat nog?’

‘Dat valt wel mee, het is elf uur.’

‘Ja, natuurlijk, u bent jong. Voor oudjes zoals wij... wij gaan bijna nooit meer ’s avonds weg, je leest van die rare berichten. Maar er was nu een Brahmsconcert, en daar houdt mijn vrouw zo van.’

Zij stopte abrupt en dus hield ons kleine groepje stil.

‘Een Brahms-concert, Joris? Daar moeten we heen hoor! Wanneer is dat?’ Alles wat zij zei was drie deuren verder te horen.

Ze waren een slag gedraaid en stonden weer getweeën, arm in arm, tegenover mij. Hij glimlachte verontschuldigend, hopenoed dat ik de situatie zou begrijpen. Zij keek voor het eerst goed naar mij en wat ze zag beviel haar niet. ‘Ga nou eens goed rechtop staan, jongen!’ Ze liep op me af en trok de schouders van mijn regenjas omhoog. ‘Zo! Ja! Dat is beter!’

Voor het goede doel had ik best wat over en even later liep ik met rechte rug en opgetrokken schouders naast haar.

‘Mijn vrouw heeft in het onderwijs gezeten,’ zei haar man, ‘en soms komt dat weer boven.’

‘Hoofd van de school,’ zei zij luid en duidelijk.

Ik wist het nog. Juffrouw Engels, nee me-vrouw Engels moest ze altijd genoemd worden. Muffrouw Engels.

Haar mond een dunne streep met neerwaartse ontevreden hoeken. Priemogen achter een bril met kleine glazen. Het hoofd deegachtig bleek, het haar lichtzwart en vetzig. Met haar kleine dikke rechterhand greep ze mijn oor en ging met me onderweg naar haar kantoor. Ik wist niet hoe hard ik mee moest hollen. Ai,

au! De boosheid over het onrecht steeg opnieuw naar mijn hoofd bij de herinnering: ik heb niets gedaan, juf... muf.

Altijd moest ze mij hebben, Muf Engels.

‘Ja, mijn vrouw was hoofd van de Thomas à Kempis-school, een paar honderd meter hier vandaan.’

Ach, de katholieken. Dit was dus Engels niet, al leek ze er wel een beetje op. Het zou ook al te toevallig zijn.

We liepen onder het lantaarnlicht langs de grote huizen, merendeels kantoren. Geen hedendaags particulier kon zich zo’n kast permitteren, alleen als je het lang geleden gekocht of geërfd had was het te doen.

Bij nummer 23 hielden ze halt. De voortuin was omgeven door een hoog hek, het forse pand zag er verwaarloosd uit.

‘Hier wonen wij,’ zei de man. Volgens het naambordje op het hek heetten ze Vetter. Hij ontsloot het hek en terwijl ze het tuinpad betraden, riep hij: ‘Nog een prettige voortzetting van de avond’ naar mij. Ik antwoordde niet maar volgde hen stil, terwijl ik scherp de omgeving gadesloeg. Kantoorpanden links en rechts, hun eigen huis werd – gezien het naambordje – alleen door hen bewoond. Een makkie. Hij deed er lang over om te deur open te krijgen en intussen was de vrouw aan het praten gegaan. De mist in haar geheugen was even opgetrokken. ‘Dat concert viel me wat tegen, Joris. Het ‘Schicksalslied’ was mooi, maar het ‘Requiem’ kon dat koor toch niet aan, hoor.’

Pas toen ze de gang in gingen en hij zich omdraaide om de deur te sluiten, zag hij mij. ‘Kan ik u helpen? Kunt u het huis van uw vriend niet vinden?’

‘Jawel,’ antwoordde ik, ‘ik moet hier zijn.’ Ik deed de deur dicht en duwde ze de gang door naar de woonkamer.

‘Als u meewerkt gebeurt er niets,’ vervolgde ik op

geruststellende toon en ik zag de schrik op zijn gezicht plaatsmaken voor aandacht. Ik zocht altijd een makkelijke prooi, die al bij voorbaat wist dat verzet geen zin had. Net zoals jagende dieren dat doen. Hij keek even naar zijn vrouw maar zij was alweer teruggekeerd in haar eigen wereld en stond te staan. Goddank, zag ik hem denken.

‘Wat wilt u?’

‘Bent u verzekerd?’

Hij knikte.

‘Ik wil wat sieraden van u hebben en het geld dat u in huis heeft. De verzekering betaalt en dingen waar u erg aan gehecht bent, die laat ik u. Als u en uw vrouw meewerken is het zo gebeurd.’

Terwijl hij deze informatie herkauwde keek ik de woonkamer rond. Een lange, hoge ruimte, zeker een meter of vijftien diep. Aan de verre straatkant een zithoek, en vlak voor ons een eettafel met zware houten stoelen. De ruimte rook naar oude appels, oude meubels, oud tapijt. De gordijnen aan de voorkant waren dicht, niemand kon ons van buitenaf zien. Ideaal. Ik trok twee eetstoelen van de tafel af en liet hen erop plaatsnemen. Vetter hielp zijn vrouw en ging daarna braaf naast haar zitten. Met het klittenband dat ik voor deze gelegenheden gebruikte, maakte ik ze snel vast. ‘Geen kik!’ waarschuwde ik de oude man en ik ging het huis verkennen. Ze waren duidelijk de enige bewoners, ik hoefde niet verdacht te zijn op onverwacht bezoek. Het huis was een goudmijn. Ik had makkelijk een grote koffer kunnen vullen met alle waardevolle spullen die ze bezaten, waaronder een mooie Sluijters, maar ik had geleerd dat je nooit een grote slag moest slaan. Tot pakweg honderdduizend Euro verzekeringswaarde deed de politie nauwelijks iets, zeker niet als het een rijk huis betrof. Van een boom zo vol geladen, immers. Voor

zo'n buit kreeg ik bij doorverkoop twintig tot dertig duizend Euro, genoeg om een halfjaar bescheiden te leven. Meer hoefde ik niet.

Belangrijk was natuurlijk dat je geen geweld gebruikte, dat scheelde ook enorm in politionele aandacht.

Volgens die zelfontwikkelde richtlijnen was ik nu bezig en nadat ik ze op hun zitkamerstoelen had vastgebonden, deed Vetter zijn best om mee te werken. Hij gaf me de combinatie van het ingebouwde kluisje dat ik gezien had in hun slaapkamer en de inhoud bracht me in een goed humeur. Een paar duizend Euro in contant geld, een goed te verhandelen verzameling munten, en een grote doos met edelsieraden. Ik zou er zo'n vijftien-, misschien twintigduizend euro voor kunnen krijgen. Genoeg voor een avondje werk.

Alles wees erop dat dit een routineklus zou worden, zoals ik die elke zoveel maanden deed als het geld schaars werd. Echt routine werd het natuurlijk nooit, je bleef altijd gespannen en in de beginperiode ging ik niet zelden na afloop over mijn nek. Maar de laatste paar keer was het een beheerste spanning geweest en kon ik ook genieten van het vakmanschap en de ervaring die ik nu meebracht bij zo'n klus.

Maar Margaretha Vetter bedierf mijn avond. Eerst zat ze rustig op haar stoel en merkte nauwelijks dat ik haar vastbond. Nadat ik het huis verkend had en de woonkamer weer binnenkwam zag ik haar naar me kijken met dezelfde blik die ze in de tram had toen ze haar halte niet herkende. Een mengeling van verwarring en schrik, die automatisch vertaald werd in luid geroep. 'Maak mij onmiddellijk los! Schoelje dat u bent! Scheer u weg! Joris, doe wat!'

Ze bleef zo doorgaan, soms luidkeels soms bijna mompelend, gedurende de tijd die ik nodig had om

mijn buit bijeen te garen. Ik kon niet horen of de seniele versie aan het woord was, of zijzelf op een coherent moment. Ze schold in beide gevallen en luisteren had ze vermoedelijk nooit geleerd.

Haar man probeerde haar te sussen, maar deed het met weinig overtuiging. Hij had vermoedelijk een lange historie van nederlagen op dat gebied. Steeds weer kwam bij mij de herinnering aan Muf Engel naar boven. Was het de stem? De steenharde ik-heb-altijd-gelijk-blik in haar ogen? De hobbezakkerige jurk? Of gewoon de wetenschap dat zij ook onderwijzeres was geweest?

Hoe dan ook, haar gescheld begon vrij snel aan me te vreten en ik was blij dat ik dankzij de medewerking van haar man al na een kwartier de bankbiljetten, munten en sieraden in een onopvallend plastic tasje had vergaard. Ik legde hem uit hoe het verder zou gaan. 'Ik bel over een halfuur de politie op om te zeggen dat er op dit adres een overval heeft plaatsgehad. Dan komen ze langs en maken u en uw vrouw los. Het kan weleens een uur of twee duren, maar u hoeft niet bang te zijn, ze komen echt. U bent verzekerd?' Hij knikte nogmaals. 'Nou dan wens ik u een goede avond verder.'

'Dood! Zonder genade!' Zijn vrouw was goed op stoom gekomen. Ik maakte een mentale notitie om bij een volgende keer mondbreed plakband mee te nemen. Met mijn tas in de hand keek ik naar haar. Ze droeg een prachtige opalen halsketting. Opaal was niet erg kostbaar en ik nam zelden sieraden weg die mijn gastheren of gastvrouwen zelf droegen. Dat paste in mijn beleid: houd het verlies behapbaar voor je slachtoffers, dan voorkom je onnodige aandacht van politie of detectives.

Maar zij tergde me, en ik wilde iets terug doen. Hoeveel onschuldige jongetjes zou zij in haar tijd aan

hun oor meegevoerd hebben, haar kantoortje in? Ai au, rotmens! Ik ging naar haar toe om de ketting wat beter te bekijken. Opaal was en is mijn favoriete edelsteen en in de halsketting die zij droeg waren ze prachtig verwerkt.

Ik reikte achter haar hals en zocht met mijn vingers naar het sluitinkje, terwijl haar stem in mijn oren toeterde. En net toen ik het los kreeg en mijn aandacht even verslaptte, beet ze me. Ze mikte vermoedelijk op mijn arm, maar kreeg de hand te pakken die ik net weer terugtrok, en die de ketting vasthield.

Ze beet dwars door de rubberen chirurgenhandschoen heen die ik bij dit werk droeg. Je denkt dat oude mensen geen kracht meer hebben, maar kaakspieren worden dagelijks geoefend en blijven lang sterk. En zij had beslist geen kunstgebit. Ik schreeuwde van de pijn, liet de ketting vallen, pakte in een opwelling van woede de priem die ik in een holster aan mijn riem had, en stak haar in het hart. Mijn hand ging sneller dan ik kon denken.

Vaak had ik daarop thuis geoefend, op een dummy, en uit voorzorg, voor als ik ooit met de rug tegen de muur zou staan. De priem was mijn wapen, makkelijk erin en eruit, effectief en nauwelijks bloed. Ik had zelfs geoefend hoe ik het op mezelf kon gebruiken, als het ooit nodig zou zijn. Maar nu keerde al dat oefenen van mijn reflexen zich tegen mij, want ik had haar gedood voordat ik wist wat ik deed.

Muf Vetter zweeg abrupt, ademde een rochel uit en was verleden tijd. Het jongetje in mij had heel even een moment van triomf snel gevolgd door angst voor ontdekking. De volwassene in mij schrok van zichzelf, maar begon wel meteen de consequenties te overzien. Nu moest haar man ook dood, dat was me binnen een seconde duidelijk.

Ik deed het zonder dat hij het merkte. Terwijl hij zich – vastgebonden - zover mogelijk voorover boog om van opzij te zien waarom zijn vrouw plotseling zweeg, stak ik hem in de hartstreek. Het was meer duwen dan steken, de priem vergde weinig kracht. Hij merkte vermoedelijk niet eens dat een dun stukje ijzer tussen zijn ribben door in zijn hart kwam en daar alles stopte. Ik ving een glimp van verbazing in zijn ogen op, voordat hij verstarde.

Tien minuten later stond ik op de tramhalte met mijn plastic tasje, toch hevig geschokt. Het waren oude mensen en zij was een sekreet, maar het was niet nodig geweest haar dood te maken en vervolgens hem te moeten liquideren. Wat had me over die streep gehaald?

Pas thuis, ontdaan van pruik, bril, namaaktanden en gekleurde lenzen kwam het bij me boven drijven. Het was niet haar gescheld geweest, of haar onderwijzers-air.

Het was haar adem. Muf Engel, de schrik van mijn jeugd, als zij haar hoofd voor het mijne hield, rook ik soms met grote afschuw de geur van de dood. Een onbeschrijflijke lucht van verrotting, de geur die ontsnapt als een hermetisch gesloten graf na vele eeuwen geopend wordt: de doodslucht bewaard! In dit geval de geur van vergaan vlees, vergane groente, rottend fruit, uit de krochten van haar ingewanden omhoog gedreven naar haar maag, en als oprisping naar buiten gekomen. Diezelfde geur had Margaretha Vetter bij haar laatste schreeuw los geboerd, vlak voordat ze mij beet. De geur van de dood.

Alleen

Melanie zou nu veertig geweest zijn. En ongetwijfeld zou ze het uitbundig gevierd hebben. Onze zoon was dan wel veertien jaar geweest in plaats van zes. Vermoedelijk een bokkige tiener die liever op zijn kamer bleef dan met zijn ouders een feestje te vieren. Over die dingen kon ik tegenwoordig filosofisch nadenken. De eerste maanden na hun dood verdroeg de pijn geen denken. Telkens het beeld van de agent op het grintpad van onze voortuin. Ik hoorde en zag hem vanuit de woonkamer aankomen en met een bang voor gevoel liep ik de gang in om open te doen. Ik had wel vaker een slecht voor gevoel, het zou ook nu wel meevallen, hield ik mezelf voor.

Maar Melanie en kleine Peter waren dood. IJzel op de weg, een grote boom, auto in brand. Ik mocht ze zelfs niet meer zien, alleen nog maar begraven. Lachend waren ze die ochtend weggegaan naar opa en oma in Geertruidenberg, opa was jarig. Ik had een excuus om niet mee te gaan, en bleef nu over om te rouwen.

Drank hielp. Als ik er maar genoeg van naar binnen werkte kwam ten slotte de slaap wel.

Bij het wakker worden de volgende dag (zo laat mogelijk) was er altijd heel even een neutraal moment. De hersenen hadden het bewustzijn nog niet binnengehaald, de zintuigen waren al wel wakker: mooie dag, de zon schijnt.

En dan sloeg de herinnering toe en zat ik weer in die lange donkere tunnel van verdriet. Ik wist dat het ooit zou eindigen, de tijd heel alle wonden immers? Maar ik wist dat ik dat niet wilde. De pijn was ondraaglijk, maar als de pijn verdween zouden ook zij verdwijnen, herinnering worden. Dat nooit! Een vol jaar verstreek, in langzame droevige maanden. Op een dag werd ik

wakker. De zon scheen, ik stond op en zette koffie. De vaste routine van elke dag volgde, maar met één groot verschil: de pijn was weg. Nee, was draaglijk geworden. Ik hoorde een vogel, ik voelde de wind, ik at iets en vond het lekker. En het ergste: ik verlangde niet terug naar het hevige verdriet. Een week ging voorbij en ik voelde hoe Melanie mij ontglipt was.

Ik kon me haar geur niet meer herinneren en het gevoel van haar lijf tegen het mijne, als we in lepelstand lagen te slapen. Haar oogopslag, haar stem. Soms, in een droom keerde ze nog even terug, lachend, haar lippen vochtig. Samen met de kleine Peter van wie ik na zijn dood nog de foto's ophaalde die ik tijdens onze laatste strandvakantie maakte. Gebogen op zijn hurken zittend op het strand, met ingespannen aandacht voor een schelpje dat hij tussen duim en wijsvinger vasthield. De zon scheen op zijn smalle gebogen rug, de wervels kon je tellen.

Dat alles begon herinnering te worden. En toen besloot ik dat Sander geboren moest worden. Een klein jaar later werd hij thuis bezorgd.

Hij was een makkelijk kind. 'Je bent precies je broer,' zei ik vaak tegen hem. Ik had hem natuurlijk de foto's van Peter kunnen laten zien, en soms vroeg hij ook wel naar zijn overleden broer en moeder. Maar ik hield me aan de aanbevelingen van de Kinderarts.

Dat betekende bijvoorbeeld: verhuizen naar een andere wijk van de stad. En toen het zover was, ging hij naar een andere kleuterschool. Mijn ouders en schoonouders waren ook geïnstrueerd om de oude foto's op te bergen en geen herinneringen op te halen. Dat alles diende om Sander de kans te geven een eigen identiteit te ontwikkelen. Ik mocht wel geregeld zeggen dat hij op zijn broer leek, want dat zou hij gegarandeerd ooit ontdekken en kon ook geen kwaad: broers horen op

elkaar te lijken. Maar ik mocht niet zeggen dat hij zijn broer was, want dat zou tot grote verwarring kunnen leiden.

Ik genoot van die eerste zes jaren. Het was geen herhaling van het verleden, want we waren nu een eenoudergezin en ik moest alle problemen van het groter groeien zelf oplossen. En ook al was Sander precies zijn broer, wat we meemaakten was anders. Maar Melanie zat weer in mijn hoofd en dat hielp. Ik kon met haar praten en discussiëren over wat ik moest doen, en herinnerde me wat zij deed als Peter onhandelbaar was. Eigenlijk waren we toch weer met z'n drieën. Geregeld was er natuurlijk de herkenning van eigenaardigheden die Peter had gehad en die nu terugkeerden bij Sander. Eén voorbeeld, anders blijf ik aan de gang. Peter sliep altijd in op zijn knieën en met zijn hoofd voorovergebogen, als een islamiet in een moskee, om daarna om te vallen en op zijn zij verder te slapen. Sander begon er pas op zijn vierde jaar mee en ik was eerlijk gezegd allang weer vergeten dat dit een eigenaardigheid van zijn broer was geweest. De keer dat ik hem een nachtkus kwam geven en hem in die houding aantrof, de slapende islamiet, voelde ik Melanie in mij opspringen van vreugde.

Alhoewel het eigenlijk een herhalingsoefening was, het opvoeden van Sander, kon ik er nu veel meer van genieten dan bij Peter het geval was geweest. Geen angst dat er iets mis zou zijn met zijn ogen of gehoor of hersens of al die andere zaken waar ouders nachtmerries van hebben. Ik wist wat voor kind ik in huis had, wat hij kon en wat hij niet kon. Ik wist dat hij zou gaan lopen en praten, dat hij een levendig kind zou zijn, en dat hij een aanstekelijke kraaiende lach zou hebben en een bruine krullenbol. En dat kwam ook allemaal uit.

Alleen de angst voor een ongeluk kon ik niet uit mijn hoofd zetten. Nog een keer een kind verliezen zou ik niet aankunnen en als alleenstaande vader werd ik veel meer een moederkloek dan Melanie en ik samen ooit geweest waren. Voor Sander geen rolschaatsen en geen kinderfiets. Tijdens wandelingen hield ik hem altijd bij de hand. Ons huis was gelijkvloers, daar had ik het op uitgezocht. Ik reed geen auto. Er hingen vier brandalarmen in huis, en vier brandblussers. Ik had zelfs een bliksemafleider op het huis laten plaatsen. Alhoewel ik mijn best deed het hem niet te laten merken, was hij zich natuurlijk toch bewust van mijn overbezorgdheid.

Een enkele keer zei hij er ook iets over: ‘We rijden geen auto omdat mijn moeder en mijn broer zijn doodgegaan bij een ongeluk, hè Pap?’

‘Hoe weet je dat, kerel?’

‘Opa vertelde het.’

‘Ja, opa heeft gelijk. Ik ben een beetje bang voor autorijden geworden’.

Opa Geert moest leren op zijn woorden te passen, en mij in elk geval even een berichtje sturen als Sander hem iets had ontfutseld.

Ik bracht Sander naar bed en belde meteen Melanies vader in Geertruidenberg op.

‘Ja, sorry. Hij wilde een ritje met de auto maken want onze buurvrouw had hem verteld over de boerderijen even buiten het dorp, waar je zelf appels kan plukken. Ik kon geen goede reden bedenken waarom ik hem dat niet zou gunnen, met Peter deed ik het elk jaar. Dus heb ik verteld dat autorijden niet van jou mocht, en waarom. Het ontschoot me, ik wist zo gauw niets anders.’

Ik kon het hem niet kwalijk nemen, de situatie was voor iedereen nieuw en onwennig.

Ik had noch mijn ouders noch mijn schoonouders om raad of toestemming gevraagd toen ik Sander liet maken. Ik wilde geen discussie over het besluit dat ik toch al genomen had. Eenmaal geconfronteerd met het nieuwe kind was er geen discussie, maar vooral verrassing en blijdschap. Want niet alleen Peter, maar ook Melanie leefde verder in dit kind. En vooral haar ouders namen elke gelegenheid te baat om Sander te logeren te vragen.

Zij hadden het ook het moeilijkst met het ontwijken van vragen. Een paar maanden voor Sanders zesde verjaardag kwamen ze langs om mij te spreken. Werd het niet tijd om Sander op de hoogte te brengen? Dan kon hij eindelijk zijn broer en zijn moeder een duidelijke plaats in zijn leven geven.

‘Hij vraagt voortdurend naar hen. Hoe ze eruitzagen, hoe ze lachten, of ze net zoveel aten als hij. Waar ze begraven zijn.’

Ik ging nog wekelijks naar hun graven en vroeg me dan telkens af hoe Sander zou reageren als hij zag dat zijn moeder ruim een jaar voor zijn geboorte was overleden. Natuurlijk, ooit zouden we het hem moeten uitleggen. Gelukkig was hij allang niet meer het enige kloonkind in Nederland, in Amerika waren er al enkele duizenden. Maar de oudste daarvan was nog geen twaalf. Niemand wist hoe een kind omgaat met de wetenschap dat het de tweede druk is van een al overleden kind. Wie ben je dan?

Ik had het moment van de waarheid liefst zo lang mogelijk uitgesteld, bijvoorbeeld tot zijn achttiende verjaardag. Maar het werd Melanies ouders te zwaar.

Sanders zesde verjaardag vierden we met kinderen uit zijn klas. Er kwam een clown, er werd taart gegeten, er was kabaal en gelukkig maar één kleine vechtpartij.

Tegen etenstijd werd het bezoek opgehaald en even later verschenen de beide oma's en opa's met tassen vol verjaarscadeaus. Na het eten speelde hij met zijn nieuwe speelgoed en het kostte moeite om hem geïnteresseerd te krijgen in de video die we hem wilden laten zien.

Bij opa Geert op schoot keek hij naar de schokkerige beelden van Peters laatste verjaardag die ik ruim zeven jaar geleden gemaakt had. Het was net alsof ik ze een paar uur geleden had gefilmd. Er kwamen toen andere kinderen op bezoek, maar Peter was Sander en Sander was Peter. Precies dezelfde gebaren, precies hetzelfde hoofd, dezelfde ogen, hetzelfde beweeglijke lijf.

Melanie kwam in beeld en zwaaide. Lachend zwaaide Sander terug vanaf de schoot van zijn opa, en riep: 'Is dat mijn moeder?'

'Ja Sander, kerel, dat is Melanie. Zo zag ze eruit. En die jarige job daar, dat is je broer Peter. Die nu dood is.'

De film duurde tien minuten en was vol lawaai en beweging. Na afloop viel er een stilte. Sander ging verder met zijn nieuwe speelgoed. De beide oma's pakten borden om naar de keuken te brengen en een traan weg te pinken. De twee opa's schraaptten hun kelen en verdeelden een krant.

Ik ging de trap op naar onze slaapkamer en zat geschokt op het bed. Elk weerzien met Melanie bracht emoties teweeg en dat was goed. Ik wilde niet anders. Maar kijkend naar de video van Peters zesde verjaardag besepte ik ineens dat vanaf nu Sander niet meer een herdruk was van zijn broer, maar het vervolg. Peter was niet ouder geworden dan zes en Sander ging nieuwe onbekende jaren tegemoet. Nooit eerder was tot me doorgedrongen dat dat moment zou komen.

Het betekende dat ook Melanie me niet meer kon helpen, haar tweede leven als moeder was voorbij.

Vanaf nu stond ik er voor het eerst echt alleen voor. Ik zat op het bed en het verdriet kwam in golven.

Ik herinner mij (1) – Taai ongerief

In 1953 kwam ik uit Indonesië in Amsterdam aan, met het motorschip Johan van Oldebarneveldt. Het was de maand mei, het regende mot en langs het Noordzeekanaal fietsten mannen met hoeden op en lange regenjassen aan.

Mijn ouders en ik werden met busladingen andere Indische repatrianten dun uitgesmeerd over Nederland, wij kwamen in Oss terecht.

De zomer stond voor de deur en met onze tropenkleren kwamen we die eerste maanden een heel eind. Maar toen het nieuwe schooljaar naderde moest er gekeken worden naar passende kleding voor mij. Ik was veertien en zou naar de derde klas van de HBS gaan. Wat droegen jongens van die leeftijd op school in het najaar en de winter?

Mijn moeder en ik bezochten een kledingzaak in het stille hart van Oss en een halfuur later stonden we met onze aankoop weer buiten. ‘Zo, jij kunt een jaar vooruit,’ zei mijn moeder. Ik had mijn twijfels, want haar kennis van de Nederlandse mannen- en jongensmode dateerde uit het midden van de jaren dertig. Toen reisde zij mijn vader achterna naar de tropen en aangezien hij daar het vak van militair beoefende en kleding van de zaak droeg, was er weinig reden voor haar om ooit nog de mannenmode bij te houden.

Maar goed, ik had ingestemd met de aankoop en de verkoopster had verzekerd dat mijn broek en jasje geheel binnen de mainstream van de Osse jongensmode viel. De school zou pas over een week of vier beginnen en ik dacht: ‘Ach, we zien wel hoe het uitpakt.’ De domme zorgeloosheid van de jeugd.

Een week later berichtte mijn vader dat hij in

Amsterdam gedetacheerd was en dat ik daar naar de HBS zou gaan. Ik kende Amsterdam wel een beetje, we waren er in de zomer een keer met de trein heen gereden, en mijn vader had me vanaf het station per tram linea recta naar het Vondelpark gebracht.

‘Dit zijn de longen van de stad, jongen..’

Goh, de longen van de stad! Daarna hadden we Artis nog bekeken en toen was het tijd om terug te gaan.

Amsterdam leek me niet zo leuk als mijn stad, Soerabaja, maar alles was beter dan Oss.

Op 2 september 1953 begon de school. Ik trok het nieuwe pak aan en keek nog even in de spiegel voordat ik vertrok. Alles zat goed. Maar toen ik op het schoolplein de andere leerlingen zag, wist ik meteen dat ik geheel fout zat. Ik droeg een jagersgroen plusfourpak van onverslijtbaar corduroy. En dat had ik niet moeten doen.

Dat het jagersgroen was en gemaakt van onverslijtbaar corduroy, dat kon nog net. Maar dat het een plusfourpak was, dat kon anno 1953 absoluut niet meer. Men kende de drollenvanger natuurlijk nog wel uit de omslagen van jongensboeken. Provincialen liepen er ook nog wel in rond, mensen uit Schagen of Oss. Maar een leerling van de HBS te Amsterdam, nee, die liep ermee voor gek.

Sinds enige tijd is er op de Nederlandse televisie een reclamespot van een in groen plusfour geklede jongeman die in de Zwitserse alpen op zoek is naar de 12 kruiden waar jodelie jodela een keelpastille uit gebrouwen wordt. En elke keer als ik dat spotje zie, denk ik weer aan dat niet stuk te krijgen corduroy jagerspak uit 1953. Want als ik in dat pak tijdens de schoolpauzes over het schoolplein liep, hoorde ik ook zacht gejodel om me heen.

Maar het kon allemaal nog erger. Toen we mijn pak

kochten had de Osse verkoopster mijn moeder ook geattendeerd op een aanbieding: een prachtige vuurrode trui voor de helft van de prijs. Die trui trok ik maanden later in Amsterdam aan toen het kouder werd. Mijn klas had die dag gymnastiek. Ik was vroeg in het verkleedlokaal en er zat nog een jongen van de vorige groep zijn sokken en schoenen aan te trekken. Zo te zien een ukkie uit de eerste klas. Ik trok mijn corduroy jasje uit en trok daarna onwennig de rode trui over mijn hoofd uit.

Terwijl ik de trui opvouwde zag ik ineens dat het jongetje met een mengeling van schrik en afkeer naar mij keek. Maar hij keek me niet aan, hij keek lager. En in de kleedkamerspiegel zag ik even later met schrik wat hij zag: mijn witte overhemd had bloedrode oksels gekregen waar de trui en mijn transpiratie samengekomen waren. Er was in dat samengaan iets ontstaan dat niemand op zijn netvlies zou willen hebben.

Ik bofte dat we met z'n tweeën waren. Toen de rest van mijn klas kwam had ik mijn overhemd al weggewerkt en een sporthemd aangetrokken. En dat jongetje was met schrikogen vertrokken. Sindsdien delen we een geheim.

Die medeleerling zal nu een jaar of zestig zijn, is misschien wel heel belangrijk geworden. Maar ook bij hem zal deze gebeurtenis zijn sporen nagelaten hebben. Misschien nog wel meer dan bij mij.

We hebben elkaar nooit meer ontmoet, maar als ik Wim Kok op de televisie zie, overvalt mij weleens de gedachte: Was hij het?

Hij heeft dat gelouterde hoofd dat zegt: ik heb ergere dingen gezien dan wat mij nu overkomt.

Het zal wel niet kloppen, het is vermoedelijk een misplaatste gedachte, maar ik wil het toch een keer gezegd hebben: Wim, sorry.

Oerend

Jasjes die ik niet meer droeg gooide ik niet makkelijk weg. Maar Jeannette had me nu het vuur na aan de schenen gelegd: als ze bij me in trok moest er wel kastruimte zijn. En dit oude tweedjasje werd een van de slachtoffers. Ik had het nog even aangetrokken om het een eerlijke kans te geven, maar er zaten vele kilo's tussen nu en de tijd dat ik het geregeld had gedragen. Dat was vermoedelijk ook de reden waarom ik het ooit weggehangen had. Even de zakken navoelen. Wat munten uit het gulden tijdperk en een klein papiertje. In nauwelijks meer leesbaar ballpointschrift stonden er een paar woorden op:

*Jan en Mieke Zwaag
Groot Uur U
Idioot gelukkig*

En op de achterkant las ik: *Noordwolde*. Met een vraagteken er achter: *Noordwolde?*

Het geheugen is een wonderlijk ding. Wat ik gisteren gegeten heb zou ik meestal met de beste wil van de wereld niet kunnen reconstrueren. Maar dit papiertje van vijftien tot twintig jaar geleden kon ik meteen plaatsen.

Een Groot Uur U. Koos Postema's avondvullende themapraatprogramma rond onderwerpen als... Ja, wat ook weer? Ziekte en dood vermoedelijk, abortus natuurlijk, seks voor gehandicapten. Homosualiteit. Ik zag het nog voor me. Een tribunetje met mensen. Koos vragend en pratend, tikkeltje schoolmeester, ietwat pompeus, maar vooral goedbedoelend. Deskundigen aan de tafel, uiteraard. Het was de tijd van de democratisering van kennis: alles werd besproken en

uitgelegd. Joop van Tijn gebruikte in een serie voorlichtingsprogramma's voor het eerst het woord neuken op de televisie. Neuken, hij zei het een beetje geaffecteerd, met gespitste mond. Niemand heeft het daarna ooit nog zo precies kunnen zeggen, het was een gewoon woord geworden. Ook Koos deed mee aan de spreiding van kennis. En op een avond was Het Geluk aan de beurt, Koos wilde vermoedelijk weleens een lichter onderwerp.

De uitzending kan ik me niet meer herinneren. Maar wel het Gelukkige Echtpaar. Stralend zaten ze op de tribune, al twintig jaar getrouwd en nimmer een kwaad woord. Vermoedelijk ging het programma de eerste drie kwartier over allerlei soorten ongeluk en de behoefte van mensen om eraan te ontsnappen. En aan het slot wendde Postema zich tot een echtpaar dat volgens zijn spiekbriefje gelukkig was.

‘En u bent een gelukkig echtpaar, volgens uw dochters die hier ook zitten.’

‘Jazeker’, knikte het duo ijverig.

Ze waren allebei aan de mollige kant, maar niet dik. Blond, blozende huid. En goedlachs. Hun twee bijna volwassen dochters zaten naast de moeder en zouden jongere zusjes van haar kunnen zijn. Ze waren wel wat ernstiger, want ze hadden hun ouders aangemeld voor dit programma en moesten nu uitleggen waarom. En dat konden ze niet. Dus probeerde Koos het zelf maar bij het echtpaar.

‘U bent nooit eens een dag ongelukkig?’

‘Nog geen vijf minuten, meneer. Waarom zou een mens ongelukkig moeten zijn?’

‘Als iemand van wie u houdt zou overlijden, bijvoorbeeld?’

‘Ja, dan misschien wel. Maar dan heb je verdriet, een snee in je hart. Je doet er een pleister op en je weet dat

het zal genezen. Ongelukkig voel je je alleen als je denkt dat het verdriet nooit zal stoppen.'

Glimlachend keken ze elkaar van opzij aan. Hij was slager van zijn vak en zij stond achter de toonbank. Reuze lol hadden ze altijd volgens hun dochters en twee klanten die ook al op de tribune zaten. En als kijker kon je zien dat het klopte. Ze zaten hand in hand, ze waren meer dan tevreden, ze straalden geluk uit.

'En hoe denkt u dat dat komt?' was de journalistieke follow-up van Koos: eerst de feiten vaststellen, daarna ingaan op de achtergronden.

'Nou, geen idee eigenlijk. We zijn altijd zo geweest.' Ze beantwoordden om de beurt Koos' vragen en eindigden elke zin met een brede lach.

'Godsdienstig?' vroeg Koos door.

Ach jawel, in het dorp waar zij woonden ging iedereen naar de kerk. Maar om nou te zeggen dat ze speciaal godsdienstig waren, nee. Speciale hobby's dan? Nou nee. Maar we vervelen ons niet! 'Hoezo dan?' vroeg Koos.

Lacherig begon Jan uit te leggen dat ze na al die jaren huwelijk nog steeds veel werk maakten van het vrijen, en zijn vrouw begon er blozend bij te kirren. Daar werd Koos wat kribbig van, hun dochters zaten er nota bene bij, en hij liep snel naar een andere gast.

Even later eindigde het programma en ik maakte een notitie van hun naam en basiskenmerk: idioot gelukkig. Ik wist nu ook weer hoe dat papiertje in het jasje terechtgekomen was. Ik schreef in die tijd persoonlijkheidsschetsjes voor een psychologisch tijdschrift, en De Oergelukkige leek me een interessant, zij het zeldzaam type. Maar de hoofdredactrice legde me geduldig uit dat er verschil is tussen een persoonlijkheidstype en een gemoedstoestand, en dat er zoiets zou zijn als een van nature gelukkig mens dat

was wetenschappelijk gezien onzin.

Veel later, toen de antidepressiva op de markt kwamen en geluk een chemisch proces bleek te zijn, dacht ik nog weleens terug aan het slagersechtpaar: misschien maakten zij die stoffen zelf aan?

Ik vertelde Jeannette over *Een Groot Uur U. Dom*, want het accentueerde ons leeftijdsverschil. Koos Postema kon ze nog wel vaag thuisbrengen, had die niet een geschiedenisboekje geschreven? Zat hij niet bij die Sportzender die zo geflopt was? Ik vertelde haar over *Achter het Nieuws* en *Brandpunt* en al die programma's die nodig waren geweest om de bijdehante generatie te krijgen waar zij toe behoorde.

'Ja, ja.' Een verkapte geeuw.

Jeannette was mooi en slim en beslist niet oppervlakkig. Maar haar generatie was opgegroeid met supermarktemoties en een begrip als Geluk paste daar niet in: te vaag, te abstract. Je lekker voelen, uit je dak gaan, effe een dipje of een enkele keer zelfs klote, dat hoorde je ze zeggen in de realityprogramma's waarin jongeren of zelfs paren gevolgd werden op de camping, bij feesten.

Ik behoorde nog tot de generatie die vond dat geluk verdiend moest worden. Een bijzonder gevoel dat je maar heel zelden kreeg. Het duurde misschien maar een paar minuten, zoals toen ik op een klein toeristenbootje in het bekken van de Niagara Falls rondobberde. Rondom hoorde en zag ik het donderende geweld van het vallende water en mijn brillenglazen besloegen van de waterdeeltjes die de lucht vulden. Hier kom je nooit meer, dacht ik, geniet er nu eens van, sukkel. En het lukte die keer, ik besepte heel even hoe gelukkig ik was, staande op dat bootje.

Meestal moest er harder gewerkt worden voor zo'n geluksgevoel. Een doodenkele keer duurde het een dag: examen gehaald, kind gekregen, compliment gehad. Soms een maand: verliefd geraakt en zij ook op mij. Sommige mensen beleefden het geluk nooit bewust. Zij hadden nog de mogelijkheid om op hun oude dag, bij terugblik op hun leven, ineens te ontdekken dat ze een gelukkig leven hadden gehad. Niet gemerkt tijdens het leven, maar achteraf bekeken toch gehad. 'Mijn man zaliger was geen vrolijk type, maar hij dronk niet en bleef me zijn hele leven trouw. Ja, ik was eigenlijk wel gelukkig. Hij ook, denk ik '.

Een speciale mogelijkheid bood de kerk: ongelukkig op aarde, dan werd je gegarandeerd gelukkig in het Hiernamaals. Voor die mogelijkheid kozen heel wat mensen van de generatie van mijn ouders. Mijn agnostische generatie koos ervoor om het geluk op aarde af te dwingen.

Maar voor de twintigers en dertigers van nu, zoals Jeannette, speelde dat allemaal niet meer.

Lekker in je vel zitten, daar ging het om. En daar had je gewoon recht op: een behoorlijke opleiding, een aardige baan, een leuke vriend of vriendin, brood op de plank. Zodra dat even mis liep, stortte je jezelf niet in langdurig verdriet en verbittering zoals de vorige generatie, nee, je graaide opnieuw in de grabbelton. Geluk was de uitgangssituatie, ongelukkig zijn vermijden, dat was nu de levensopdracht.

En sinds ik Jeannette kende probeerde ik me die filosofie eigen te maken, want het maakte het leven wel een stuk eenvoudiger. Hoe lang zou onze relatie duren? Vroeger zou ik me daar vanaf de eerste dag druk over gemaakt hebben. Maar 'we zien wel' was Jeannettes houding en met enige onwennigheid probeerde ik haar te volgen.

Toen ik haar vertelde over het Idioot Gelukkige slagersechtpaar van Koos Postema kostte het haar moeite om te begrijpen wat daar zo uitzonderlijk aan was en waarom ik het me na al die jaren nog herinnerde.

Maar ze was niet voor niets journaliste en misschien zat er wel een itempje in, als die mensen nu nog steeds zo happy met elkaar waren. Want veertig jaar met dezelfde partner echt gelukkig zijn, dat was tegenwoordig toch wel uitzonderlijk.

‘Zullen we ze eens op gaan zoeken?’

Ik probeerde Noordwolde, maar daar was geen Zwaag in het telefoonboek te vinden. Zuidwolde evenmin. Westwolde dan maar, en zie eens: drie Zwagen.

Waarvan één J. Zwaag, slagerij. Dat kon niet missen. Ik boekte telefonisch een kamer in hotel De Stobbe in het naburige Fruinen en we gingen op pad.

Drenthe was als altijd: wijds en groen en vol boerderijen. Westwolde reed je ongemerkt binnen en als je even niet oplette was je er ook zo weer doorheen. Vriendelijke huizen van dertien in een dozijn, een supermarkt, een drogisterij. En verdomd, een slagerij. Jan Zwaag, keurslager. De aanbieding van de week: gegrilde kip. Slagers waren hier ook poelier. Het was vijf voor zes, bijna sluitingstijd.

De slagerin hielp de klanten terwijl de slager achterin zingend op een stuk bot inhakte. Er waren twee klanten voor ons en ik had royaal de tijd om te kijken. Zij was het zonder meer en toen hij neuriënd met de stukken soepbot naar voren kwam, herkende ik hem ook. Ze zouden nu een jaar of zestig moeten zijn, maar ze waren nauwelijks ouder geworden, wel wat molliger maar nog steeds niet dik. Stevig kon je zeggen. Vlezig misschien. Nee, toch liever stevig. En ze straalden nog

hetzelfde vrolijke geluk uit als bij Koos Postema, twintig jaar eerder.

Ik knikte Jeannette bevestigend toe. We luisterden naar het Drents van de klanten en toen we eindelijk aan de beurt waren, had ik net een seconde eerder bedacht dat het goed zou zijn om iets bij ze te kopen.

‘Een harde worst,’ was het eerste wat bij me opkwam.

‘Een Ouwenaardje of een Veluwse Durk of de Krielnaber? We hebben ook metworst, gekneusd of gekopt, met of zonder spekzeul...’

Had ik nou maar gewoon gegrilde kip gevraagd.

Ze keek ons glimlachend aan: we hebben alle tijd. Op de achtergrond barstte de slager uit in gezang. ‘k Heb witte ‘k heb rode radijs...’.

‘Bent u niet een keer op de televisie geweest?’ vroeg Jeannette ademloos. Dat kon ze heel goed, de ademloze bewonderaar spelen, veel geïnterviewden waren er zo door gestreeld dat ze zelfs de kleur van hun ondergoed aan haar zouden prijsgeven.

‘Ja, maar dat is wel lang geleden hoor.’

‘U was toch dat gelukkige echtpaar?’

‘Bij Koos Postema zaten we een keer. Jan, kom ’ns hier’

We waren de laatste klanten en even later zaten we in hun huiskamer en haalden herinneringen op aan de uitzending. Ze hadden eigenlijk niet op de tv gewild, wat moest je daar nou gaan zitten opscheppen over je geluk, dat gaf toch alleen maar jaloezie? Maar de dochters hadden hen aangemeld, de dominee vond het ook een goed idee, en ze voelden wel wat voor die moderne openheid. Jarenlang waren ze er nog mee geplaagd in Westwolde. Jan Geluk hadden ze hem genoemd en haar Katrien. Jan en Katrien, ach we kenden dat kijvende echtpaar van de poppenkast toch wel?

Ze konden er wel tegen, een beetje plagerij, maar ze waren er wel blij mee dat het na een paar jaar was weggezakt in het dorp. In de zomer kwam er veel vakantievolk en dan liep je de kans dat iemand je nog herkende. De laatste keer was twee jaar geleden, dus dat viel wel mee. En zo'n enkele keer herkend worden was natuurlijk ook wel leuk, dat moesten ze grif toegeven.

Maar toen Jeannette haar notitieblok voor de dag haalde en voorstelde dat zij hen voor Libelle zou interviewen over veertig jaar huwelijksgeluk gingen vier handen afwerend omhoog. Nee nee, geen publiciteit meer.

‘Maar u kunt misschien veel andere paren op de goede weg helpen, als u vertelt hoe u zo gelukkig kunt blijven met zijn tweetjes, na zoveel jaar?’

Nee, dat viel niet uit te leggen, dat was ze bij Koos ook niet gelukt.

‘Voor ons is het ook belangrijk,’ probeerde ik nog. ‘Wij verschillen erg van elkaar, zeker in leeftijd. Dan moet je meer moeite doen om gelukkig te blijven. Dus als u voor ons persoonlijke tips heeft?’

Maar ze waren niet om te praten. Jeannette gaf Jan haar visitekaartje voor het geval ze zich nog zouden bedenken en we reden naar ons hotel. Het was stil in de Stobbe, het seizoen was nog niet begonnen. We zwommen in de kelder van het hotelletje in het kleine verwarmde zwembad, aten het menu van de dag en lazen op onze kamer de Drentse Courant: Fietser Gewond Bij Oversteken.

Jeannette zat op het bed, haar benen onder zich gevouwen, gebogen over de krant. Haar T-shirt was over haar rug iets opgetrokken zodat een paar centimeters van haar warme gebruinde huid te zien waren. Twee aanminnige rugwervels tekenden zich af. Ik begon plannen te maken voor de rest van onze avond

toen haar mobiele telefoon ging.

‘Ja,’ zei Jeannette, ‘Ja... ja... nee, natuurlijk niet als u dat niet wilt... Fijn, fijn... Goed, we komen er aan.’ Ze klikte de mobiel dicht en keek me triomfantelijk aan.

‘Gelukt! Dit was Jan Zwaag. Hij heeft met zijn vrouw overlegd en ze willen ons wel iets laten zien van het geheim van hun geluk. Maar ze willen geen publiciteit, ze doen het alleen voor ons. Nou, als het interessant genoeg is praat ik ze wel om.’

Het was donker buiten. Tijdens de tocht over de stille landwegen gisten we naar wat het slagersechtpaar ons zou laten zien.

‘Het moet iets zijn waar je niet makkelijk voor uit komt,’ zei Jeannette, ‘hij klonk een beetje zenuwachtig. Misschien brouwen ze een toverdrank volgens oud Drents recept.’

‘De testikels van al die geslachte varkens, daar zitten ongekende krachten in.’

Het was pas negen uur, maar een groot deel van Westwolde was al in duisternis gehuld. Ook de slagerij was donker op een klein buitenlampje na. Toen we parkeerden kwam Jan naar ons toe. Hij schudde ons de hand.

‘Je moet maar niet raar opkijk’n van wat je zal zien,’ zei hij. ‘Mieke en ik hebb’n ’t erover gehad en als het jullie helpt, alla, wat zullen wij dan moeilijk doen.’

Hij nam ons mee achter het huis, naar een apart gebouwtje dat in de grote tuin stond. Ook hier alleen een buitenlampje. Het gebouwtje had geen ramen, alleen een deur. ‘Dit is het slachthuis,’ zei hij, ‘mijn vader slachtte daar vroeger varkens en de muren zijn extra dik. Tegen het geluid, hè. Slachten doen we allang niet meer hier, maar Mieke en ik hebben er iets anders op bedacht.’ Jan had zijn Algemeen Beschaafd

Nederlands te pakken en verborg de Drentse enn'n. Hij opende de deur. We verwachtten iets slachthuizerigs, een cementen vloeren met afvoer-goten, misschien nog wat overgebleven stro. Maar het was gewoon een grote, niet ongezellige ruimte van pakweg vijf bij acht meter. Verdeeld in twee gedeelten. In het voorste deel zachte plafond-verlichting, hoogpolig tapijt, gordijnen aan de wand die net deden alsof er ramen achter zaten, een open haard met twee fauteuils ervoor. In de hoek een breed bed. Het verste deel van de ruimte was veel soberder ingericht, met een houten vloer en een paar spotlights. We liepen erheen. In het midden van de ruimte stond een houten bok van het type dat je in gymlokalen aantreft. Vier poten en een rond middenstuk, voorzien van leren bekleding. Mieke Zwaag stond er dubbelgeklapt overheen met haar billen naar ons toe. Haar benen waren aan onze kant vastgebonden aan de poten van het toestel en stonden dus wijd uiteen. Aan de andere kant van de bok waren haar handen vermoedelijk op dezelfde manier vastgebonden.

Mieke droeg een roze directoire en aan de voor ons onzichtbare kant hopelijk een bh. Zij hield zich stil toen wij binnenkwamen.

'Hier zijn onze gasten, meid,' zei Jan.

'Hm,' liet zij zachtjes horen.

'Wat is hier aan de hand?' vroeg Jeannette.

'Nou, je wou zien waarom we zolang zo plezierig met elkaar hebben kunnen leven. Eén keer in de week doe ik Mieke en de andere keer doet zij mij. Dan sta ik net zo als zij nu.'

'Ja, en?'

'Nou, dan rekenen we af. Tien tikken op het achterste sowieso en verder naar gelang, hè. De ene keer wat meer, de andere keer wat minder, hangt ervan af. Dat

houdt het bloed draaiende en wekt de gal in de lever op. Toch? Wij doen dat al veertig jaar elke week, en als je een beetje nijdig bent op elkaar is het de manier om dat los te maken. Een paar tikken extra en je bent van je boosheid af. En zal ik jullie eens wat vertellen? Het is ook goed voor het vrijen! Heel vaak gaan we daarna meteen het bed in, en dan is het extra goed.’

Nooit had ik Jeannette zo perplex gezien. Ze was nu echt even ademloos.

‘Ik heb overlegd met Mieke,’ vervolgde Jan, ‘en we besloten dat jullie het best mogen zien. Mieke is er natuurlijk een beetje verlegen onder, maar dat hoort dan bij de straf zullen we maar zeggen. Ze vindt zelf ook wel dat ze het verdiend heeft, hoor’

Hij was naar een hoek van de kamer gelopen en pakte daar een brede leren riem.

‘Nou Mieke, de eerste tien dan maar. Wel tellen hoor.’

Ik keek naar Jeannette terwijl Jan zijn vrouw tien stevige slagen toediende. Mieke telde met luide stem en liet na elke slag een welgemeend ‘Au’ horen. Na afloop hoorden we een paar diepe zuchten en Jeannette liep ongerust naar de andere kant van het strafmeubel.

‘Mieke, is alles goed met je?’ Er kwam geen antwoord, maar Jeannette vertelde me later dat Mieke geruststellend naar haar geglimlacht had. ‘Een beetje euforisch zelfs. Ach, wat leuter ik, ze was gewoon bloedgeil.’

Als mannelijke bezoeker bleef ik natuurlijk op beleefde afstand, maar ik was wel verbaasd, geschokt en geïntrigeerd.

‘Zijn jullie de enigen in de buurt die dit doen, of doet iedereen het?’

Visioenen van Drentse boer’n-mannen en vrouwen die elkaar na het vallen van de avond afrossen in ongebruikte stalruimtes.

‘Nou, dat zou ik zo niet kunn’n zegg’n,’ zei Jan. Even was de Drentse tongval terug, maar hij hernam zich. ‘Elkaar aftikken, zo noemen wij dat hier, dat is van oudsher bekend. Het wordt van generatie op generatie overgedragen. Maar wie het doet of niet doet, daar praten we niet over. Dat is geen onderwerp van gesprek. Zelf denk ik dat het nog veel gebeurt. Je ziet het in de kerk ook weleens, de een zit wat makkelijker dan de ander. Het is moeilijk om op de blaren te zitten, nietwaar? Ik denk weleens dat het vaker gebeurt tegen de zondag aan. De schaamte speelt mee, toch wel, en wie op zaterdag afgetikt wordt, herken je zondag nog aan het zitten.’

Jeannette en ik keken elkaar aan. Waar waren we op gestuit?

‘Maar geen getreuzel,’ zei Jan. Hij had nu een rieten wandelstok in de hand en liep naar de ongelukkige Mieke.

‘En nu dertien voor het vervolg, meidje,’ zei hij amicaal, ‘even op de tanden bijten. We hebben publiek, dus niet meteen gaan gillen.’ Hij knipoogde naar ons. ‘We hebben erover gepraat. Ze schaamt zich dood, maar eigenlijk vind ze het heel spannend dat jullie kijken. En dat ik dit vertel maakt het nog extra...’ Hij kon het woord niet vinden.

We zagen toe hoe hij Miekes onderbroek met een paar handbewegingen verwijderde en haar meer dan majestueuze billen ontblootte. Ze waren al behoorlijk roze gekleurd door de voorafgaande tuchtiging.

We stonden erbij terwijl haar billen dertien strepen kregen en zij steeds schriller het aftikgetal riep, gevolgd door een steeds hoger ‘Au’ of ‘Iek’ en een steeds langere zucht.

‘Nu moeten jullie maar weg,’ zei Jan licht hijgend na de dertiende slag. Hij schudde ons haastig de hand en

wij vertrokken gehoorzaam en snel.
Ooit, in een ver verleden had ik een driestuiverroman gelezen over een boerendochter die door haar vader bestraft werd met zweepslagen op de blote billen, terwijl een passant de telling bij hield. Dat verhaal had iets hitsigs, als jongeman van veertien had ik dat al in de gaten. Maar ging het platteland echt zo oerend hard? En oerde het nog steeds? Kennelijk wel. Ik vond het wel iets hebben, dit ongecompliceerd afdwingen van huwelijksgeluk.
'Het is gewoon een SM-cultuur,' zei Jeannette in de auto op de terugweg, 'maar ze beseffen het vermoedelijk niet eens. Die vrouwen weten niet beter, ze zijn zelfs verbaasd dat ze er geil van worden. Wonderlijk. Er zit wel een stuk in, denk ik. Ook zonder hun namen te noemen.'

Een halfjaar later waren we uit elkaar. Onze relatie hield geen stand, het leeftijdsverschil was te groot, Jeannette wilde iets anders. Ik voelde het zelf ook wel zo, ik had er vrede mee.
Maar als we elkaar tegenkomen en even met elkaar praten, valt er soms een korte stilte. En ik weet dat we dan allebei terugdenken aan die avond.
Ergens halverwege de terugtocht naar hotel De Stobbe stopten we midden in het Fruiner Bos op een parkeerplaats. Met een kleine zaklantaarn in Jeannettes hand renden we het bos in tot we een bruikbare plek vonden. We neukten elkaar als nooit tevoren, Joop van Tijn had er iets van kunnen leren. Rillend van voldoening en kou keerden we terug naar de auto en pas de volgende dag zag ik de mierenbeten op Jeannettes rug.
Het aftikken hebben we nooit geprobeerd, allebei te kleinzerig van aard. Een tik uitdelen had gekund, maar

ontvangen ho maar. We vonden het ook wat te primitief, eigenlijk. Maar dat het had kunnen helpen, dat zou ik niet durven ontkennen. En als ik tegenwoordig een tv-uitzending over het platteland zie, met die rustige tevreden koppen van de boerenmannen en op de achtergrond hun fijntjes glimlachende vrouwen, dan bekruipt me toch weleens een gevoel van jaloezie.

De brug

Die rampzalige woensdag begon als elke andere dag. Het werd licht en om acht uur zat de stad alweer vol met auto's. Ik deed het ontbijtjournaal, er was weinig gebeurd in de wereld.

De regen in het noorden begon daarom nieuws te worden. Al dat water gleed onze richting uit en de Nolde begon steeds sneller te stromen. Maar voorlopig was alles nog binnen de grenzen van veiligheid, meldden de deskundigen van wie ik het commentaar voor de camera voorlas.

Er waren al ondernemingsgezinde particulieren die een wildwatertocht over de Nolde wilden houden, op het traditioneel al wat steile gedeelte tussen de plaatsjes Rachter en Zonde.

Eigenlijk vlakbij. Maar ons station had besloten er geen aandacht aan te geven, want dat zou jonge kinderen maar op verkeerde ideeën kunnen brengen. Mam, we hebben toch een opblaasboot. Mogen we? Is het goed dat? Bovendien had mijn baas zelf kinderen in de puberteit.

Er begon een waterig zonnetje te schijnen, zag ik door het grote raam van de studio. Tijdens de reclame-onderbreking haalde ik koffie bij John, de regisseur, en keek naar buiten. We hadden uitzicht op de Nolde die hier heel breed was, zo dicht bij de zee.

Het was een beetje heilig boven het water, toch zag ik de zilveren weerschijn van de zon al in de kopjes van de golven. De wind woei zeewaarts, dat zag je niet vaak in deze streek, het gaf extra vaart aan het water. Ik zag een sleepboot tegen de stroom in zwoegen, heel langzaam won hij terrein. Maar goed dat hij geen schip moest trekken.

Bij het journaal van half negen kon ik de beelden laten

zien die onze verslaggever Tom vanuit de helikopter maakte van het vastlopende verkeer. En passant liet hij ook de Nolde zien op de plek waar die onze stad binnenkwam. De rivierbedding was bij de Nieuwe Brug duidelijk smaller dan ervoor en je kon zien dat het water hoog stond. Ik had Tom op het hart gebonden geen grappen te maken over natte voeten en zwempartijen, en hij meldde braaf dat de deskundigen geen reden zagen voor alarm. Maar in de break meldde hij zich: 'Paul, ik vind het er toch raar uit zien, bij de brug. Het water komt bijna tegen de onderkant aan, er zit nog maar een meter of twee tussen. Ik blijf hier een beetje rondhangen, oké?'

En tegelijk kreeg ik een telefoontje van mijn oude vriend Carl. 'Paul, ik zie net de beelden van de Nolde bij de Nieuwe Brug. Het zit daar niet goed. De laatste twintig jaar zijn veel bochten van de rivier afgevlakt, want dat vaart wat lekkerder door. Maar als er dan veel regen is in het Noorden stroomt dat water ook veel sneller naar beneden dan vroeger. En dat knalt dan tegen die versmalling aan bij de brug. Linke soep.' Terwijl Carl tegen me praatte hoorde ik Toms stem omhoog gaan en zag ik op de monitor de beelden die door John meteen live op het scherm werden gezet. Een kolkende watermassa beukte tegen de onderkant van de brug en sloeg over de rand op het wegdek. Daar zag je auto's door elkaar heen rijden en glijden op zoek naar een goed heenkomen. Toms stem: 'Ik zie dat een deel van de brugleuning is weggeslagen. En één van de pijlers zie ik niet meer. Nu is ook de tweede weg. Oh god, de brug zakt in, de brug zakt in. Al die auto's, al die mensen in de auto's, wat gebeurt er? Ach Jezus!' In één keer was het middendeel van de brug weggeslagen door de kracht van het water, met alle auto's die

erop stonden of reden. Met het bulderende water verdwenen ze uit het zicht van Toms camera.

Op de twee uiteinden van de brug zag je auto's krampachtig proberen achteruit rijdend in veiligheid te komen. Sommige lukte het, maar de meeste gleden naar het punt waarop het middendeel van de brug verdwenen was. Je zag bestuurders en passagiers uit auto's springen, vlak voordat die naar beneden stortten. Een enkeling slaagde erin de brugreling te bereiken en zich eraan vast te klampen. De meesten reddden het niet, werden overspoeld door nieuwe golven en gleden achter hun auto aan de diepte in.

Het gebeurde allemaal in een paar minuten tijd. Wat alles zo onwerkelijk maakte was dat de ramp zich afspeelde in betrekkelijk goed weer. Toms helikopter hing rustig boven de plek van het onheil. De regenbuien die de ramp veroorzaakten, hadden twee dagen eerder en 500 kilometer verder plaatsgevonden. Het was een geïmporteerde ramp.

Ik had Carl nog aan de telefoon en dat gaf me de mogelijkheid om hem op de zender te laten uitleggen hoe dit allemaal ontstaan was, terwijl John en ik met Tom overlegden. Hij had nog brandstof genoeg voor een uur en wist dat dit de scoop van zijn leven was. We besloten dat hij boven de brug zou blijven en met zijn camera de ramp zou volgen.

Een meter of vijftig, misschien honderd vanaf de brug was in een lichte bocht van de rivier een eilandje in de branding ontstaan. Een aantal auto's was op elkaar terechtgekomen en vormde een wrakkenberg waar het water tegenaan beukte. Geregeld liet een wrak los en werd meegesleept naar zee.

Het wonderbaarlijke was dat er mensen leefden op dit metalen eiland. Uit het raam van sommige auto's zag je

hoofden met schreeuwende monden. Aan de imperiaals klampten zich mensen vast, aan bumpers hingen ze. Het water probeerde ze mee te trekken en geregeld moest er een loslaten. Het wrakkeneiland lag niet in het midden van de rivier, dan zou het allang meegesleurd zijn. Het was aan de oostzijde, en het reikte bijna tot de kant van de Nolde, er zat zo'n tien meter tussen. Een geul van tien meter snelstromend water.

En toen vond er iets merkwaardigs plaats. Vanaf de hoge, met beton versterkte kade van de rivier vielen auto's naar beneden, die daar op de straat geparkeerd hadden gestaan. De af en toe bibberige camera van Tom liet zien dat een bestelauto op die wagens in reed en ze over de rand duwde. Wat de bedoeling was werd al snel duidelijk: het opvullen van het gat. Het kostte zes auto's, maar toen was er inderdaad een soort loopbrug van gezonken auto's ontstaan, die aansloot op de berg in de rivier.

Daarna kwamen de redders, eerst twee, maar in een paar minuten enkele tientallen. Je zag ze een menselijke ketting maken waarvan de voorste steeds iemand uit een auto sleurde of van een dak geleidde. Hij wenkte dat de ketting langer moest worden, dat meer dapperen zich moesten aanmelden. Op de verste auto stond halfgebukt een jonge vrouw. Met haar rechterhand hield ze zich vast aan de imperiaal, onder de linkerarm droeg ze een peuter van één, hooguit twee jaar. Ze had donker haar en een slank postuur. Meer kon ik niet zien. Ik zag de voorste redder zijn hand zover mogelijk uitstrekken en haar toeroepen. Maar hoe ze ook vooroverboog, de afstand bleef te groot. Hij keek naar achteren, wenkte om een langere mensenketting, riep naar de vrouw om zich goed vast te houden. Als er meer tijd was geweest en als het water wat minder

krachtig stroomde had het goed kunnen aflopen. Nu ging het mis.

Plotseling bewoog de auto waar de vrouw op stond en dreef weg. De voorste redder reikte in een uiterste poging om haar te redden net iets te ver en verdween ook in de golven. Toms camera volgde hen tot er niets meer te volgen viel.

De hele ramp duurde maar een halfuur, drie kwartier en ik was zo ingespannen bezig met het televisieverslag dat ik de bijbehorende emoties niet voelde. Het kostte de stad een brug en een aantal mensenlevens. Hoeveel is nooit exact vastgesteld. Bij de open zee verloor de stroom snel aan kracht en enkele goede zwemmers was het gelukt in de haven aan wal te komen. Een aantal drenkelingen was opgepikt door in- of uitvarende vrachtschepen, helaas lang niet altijd meer in leven en twee beschadigd door een scheepsschroef.

Tussen de 25 en 40 doden was de uiteindelijke schatting. De vrouw met het kind werd nooit gevonden en werd ook niet op grond van de beelden geïdentificeerd. De redder wel. Hij was Manuel de Torra, een elektricien van Italiaanse afkomst. Zijn vader was in de jaren zestig als gastarbeider naar ons land gekomen om te werken in de kunstzijdefabriek (eentonig en ongezond werk) en had zijn vrouw en hun jonge kind over laten komen. Zoon Manuel was een sportieve jongen die als jonge voetballer door diverse clubs werd benaderd, maar al vroeg dankzij een zware knieblesure werd afgekeurd voor topvoetbal. Daarna werkte hij als elektricien bij de kunstzijdefabriek waar zijn vader oudgediende was. Een jaar of twee geleden was hij voor zichzelf begonnen. Hij was bezig met reparaties aan het bewakingssysteem van het havenkantoor toen de ramp begon, en hij was direct met zijn bestelauto

naar de brug gereden. Met die auto duwde hij geparkeerde wagens de rivier in, zodat een loopbrug ontstond naar de slachtoffers in de rivier. Manuel stond bekend als een sociaal mens, altijd bereid anderen te helpen. Dat was nu zijn dood geworden. Hij liet een vrouw en twee kinderen achter. Een zoon en een dochter. Hij werd 36 jaar.

De ramp had natuurlijk enige politieke en journalistieke nasleep, al moesten we als plaatselijk tv-station wel voorzichtig zijn met kritiek. Er rezen uiteraard vragen als: waarom waren politie en brandweer zo slecht voorbereid? Waarom was er door de gemeente nooit aandacht besteed aan de gevaren van het rechte trekken van bochten in de rivier? Waarom was er niet gedacht aan het verbreden van de rivier ter hoogte van de brug, zodat het nu optredende trechtereffect verminderd werd? Waarom was er niet geluisterd naar deskundigen zoals Carl Junk toen die waarschuwden voor de gevaren? (Mijn vriend Carl voer overigens wel bij de ramp, hij was door diverse landelijke tv-stations ingehuurd als hun algemene waterrampdeskundige). Lange discussies in de gemeenteraad volgden, de burgemeester gaf ten slotte toe dat hij en de wethouder van Haven en Verkeer in het verleden mogelijk wat te gevoelig waren geweest voor de argumenten van de reders ten faveure van het rechte trekken van de Nolde. De gemeenteraad besloot tot het plaatsen van een plaquette in het gemeentehuis ter nagedachtenis van de heldhaftige redder Manuel de Torra, en het toekennen van een pensioen aan zijn weduwe en een studiefonds voor zijn kinderen. Ons station zond het onthullen van de plaquette natuurlijk uit. Ik had die dag mijn jaarlijkse vakantie en zag pas de volgende ochtend de foto in de krant. 'Weduwe De Torra ontvangt

stipendium.’ Het viel me op omdat de foto niet klopte. De afgebeelde vrouw had zijn moeder kunnen zijn, ze oogde oud en grijs. Vermoedelijk wás het zijn moeder en deugde het bijschrift niet

Voor het jaaroverzicht van ons station begon ik in november al beelden bij elkaar te zoeken. Daar hoorde natuurlijk de ramp bij. Het verslag dat Tom vanuit de helikopter had gemaakt was de hele wereld overgegaan en overal hadden mensen een traan weggepinkt bij het zien van de dappere Manuel die zijn heldenmoed met het leven had moeten bekopen.

Ik had de beelden niet meer gezien sinds die ochtend, en ze gaven me nu de klap die ik in de spanning van de live uitzending niet had gehad. Veel meer dan een halfuur materiaal was er niet, de ramp duurde maar kort. Bij het monteren betrapte ik mezelf erop dat ik steeds weer het fragment bekeek waarop Manuel in een uiterste poging de uitgestrekte vingers van de wegdrijvende vrouw te grijpen, zich losrukte van de man die hem vasthield. Er zat iets onlogisch in die actie. Zelfs wanneer je als redder een laatste krachtsinspanning deed, zou je toch altijd onthouden dat het essentieel was de menselijke ketting intact te houden. Waarom maakte Manuel dan dat zelfmoordgebaar? Toen ik de laatste seconden een paar keer apart bekeek leek het er ook niet op dat hij haar probeerde te pakken. Het had er meer van weg dat hij haar nasprong en zich moedwillig losrukte. De beelden van Toms camera kon ik een paar keer vergroten en frame na frame bekijken. Het had er alle schijn van dat de vrouw hem een kushand toewierp toen de stroom haar wegsleurde. Ik bekeek de film nog een paar keer in z’n geheel en zag dat Manuel vanaf de eerste minuut dat hij bij Tom in beeld kwam maar met één ding bezig was: het bereiken van die vrouw met haar kind. Onderweg

sleepte hij de ene drenkeling na de andere uit zijn auto of omhoog uit het water, en gaf die gelukkige dan door aan de man achter hem. Maar heel doelbewust richtte hij de steeds langer wordende menselijke ketting op de oude Volvo waar die vrouw met haar kind op knielde. Ze hield zich met één hand vast aan de imperiaal op het dak. En ze riep, heel duidelijk riep ze naar hem. En ik zag dat hij terugriep.

Het was meer dan 'Help help' en 'Ik kom'. Er werden korte zinnen geroepen over en weer. Dit was meer dan een vergeefse redding en ondoordachte heldenmoed. Het leek op een persoonlijke tragedie.

Maar wie was die vrouw dan?

Via de gemeentesecretarie kreeg ik het adres van de weduwe De Torra en belde haar op. Dezelfde avond zat ik tegenover haar. Een magere, grijzende vrouw met grote gevoelige ogen en vermoeide bewegingen. Van haar twee kinderen was dochter Francesca thuis, een levendige 18-jarige die studeerde aan de Technische Hogeschool.

Ze ontvingen me beleefd terughoudend: dat hun echtgenoot en vader in het tv-jaaroverzicht van de stad zou komen was logisch na zijn heldendaad. Maar ze wilden graag met hun eigen leven verdergaan, en ze hadden niets toe te voegen aan alles wat er geschreven en gezegd was. Ik zag een foto van Manuel op de schoorsteenmantel, in een zwart lijstje, maar dat was ook het enige teken van verdriet dat zijn familie toonde. Ik stelde voor de vorm toch maar wat vragen over Manuels personalia, wat zijn precieze voornamen waren en waar hij op school gegaan was. En zelfs bij die eenvoudige vragen proefde ik een grote tegenzin om informatie te geven. 'Uw vader was een goede voetballer in zijn jonge jaren. Heeft u of uw broer dat talent geërfd?' vroeg ik ten slotte om toch nog iets

persoonlijks te achterhalen. Ze aarzelde. ‘Nee, maar wij zijn ook zijn stiefkinderen. Manuel en mijn moeder trouwden een paar jaar na het overlijden van mijn echte vader. En die was wel voetbalcoach, maar zelf geen groot voetballer. Ja toch, mam?’

De vrouw knikte en glimlachte vaag. Ik was naar het huis gegaan om te vragen of zij de vrouw kenden die Manuel had willen redden. Maar nu ik er zat voelde ik dat het niet gepast was. Ik vroeg daarom of zij wisten wie de man was die Manuel had vastgehouden, voordat hij losliet.

‘Ja, dat is Johnny Figaro. Ze werkten samen aan die klus bij het havenkantoor. Hij was Manuels beste vriend. U moet hem beslist noemen in uw verslag, hij heeft zich heel dapper gedragen en hij kon het niet helpen dat Manuel zich los... Dat Manuel in het water viel.’

Na deze verspreking kwam er helemaal niets meer uit en ik vertrok toen ze me het adres van Johnny Figaro gegeven hadden. Het was maar een paar straten verder en ik liet de auto staan, terwijl ik lopend bijkwam van het merkwaardig koele gesprek met Manuels weduwe. Klein Italië noemden ze deze wijk van de stad, waar de gastarbeiders van veertig jaar geleden en hun kinderen de sfeer bepaalden. Veel eetgelegenheden, van Mama Rosa tot Papa Vitali, en veel voetbalcafés. Johnny was niet thuis, maar zijn hospita had er geen moeite mee mij te verwijzen naar het café om de hoek. Daar zat hij inderdaad. Ik stelde me voor en legde uit dat ik hem een paar vragen te stellen had. Was ik van de tv? Voor die voetbalquiz waar hij zich voor opgegeven had?

Hij maakte zich los van de bar na zijn vrienden nog een paar amicale klappen op rug en schouders gegeven te hebben en ging tegenover mij aan een tafeltje zitten. Een kleine stevige man met een breed en goedaardig

hoofd, kleine oogjes en plooiën naast de ogen van het vele lachen.

‘Zeg het eens, meneer van de televisie.’

Maar toen hij begreep dat ik hem iets wilde vragen over Manuel de Torra was de bonhomie snel verdwenen.

Nee, over die tragedie sprak hij liever niet. Ik vertelde hem dat ik het gevoel had dat Manuel en die vrouw op het dak van de auto elkaar kenden. En dat hij misschien iets meer kon vertellen. Want hij was toch de man achter Manuel, in die tv-beelden?

‘Jawel, ik was de tweede man en ik hield hem vast.

Maar wat ze tegen elkaar riepen, ik denk iets over hoe ze naar ons toe moest klimmen. Ik kon het niet verstaan door het lawaai van het water. Dat was alles?’ Hij pakte zijn glas en maakte een beweging om op te staan.

‘Dan zit er niets anders op dan dat ik de computer aan het liplezen zet,’ verzuchtte ik, ‘dan weten we wat ze naar elkaar riepen.’ Hij ging weer zitten. ‘Hoezo computerliplezen?’

‘Oh, dat is een nieuwe techniek, en veel beter dan wat de menselijke liplezers kunnen. De computer analyseert mondbewegingen en geeft aan wat vermoedelijk de klank is die gemaakt wordt. En die gegevens worden dan losgelaten op een taalprogramma. Dat maakt er weer zo goed mogelijk woorden en zinnen van. Dan kijkt de computer weer terug naar de mondbewegingen en probeert of die woorden en zinnen kloppen met de mondbewegingen. Soms niet, en dan zoekt het programma een andere oplossing. Net zolang tot het helemaal klopt. Het werkt fantastisch. Heb je daar niet van gehoord?’

Johnny keek me ongelovig aan en ik kon niets anders doen dan doorzetten.

‘Je moet natuurlijk wel de taal weten die gesproken wordt. Als je de computer loslaat op iemand die Spaans

spreekt en je geeft op dat hij Nederlands spreekt, dan probeert hij Nederlandse woorden te persen in een Spaanse mond. Dat lukt dan vaak nog een heel eind, maar het is altijd onzin wat er dan uit komt. Zoiets als “Marie de mosterd is koud”.’

Ik probeerde het metalige geluid van de computerspraak zo goed mogelijk na te bootsen en tot mijn vreugde haalde ik er Johnny mee over de streep. ‘Oké, oké. Ik zal je het verhaal vertellen. Maar onder voorwaarde dat je het niet in de publiciteit brengt. In vertrouwen. En anders weet ik je te vinden.’

‘En als ik er over tien jaar een verhaal over wil schrijven, en ik verander de namen en de stad?’

‘Dat zien we dan wel.’

Ik had natuurlijk geen lipleescomputer en er zat dus weinig anders op dan akkoord te gaan.

Volgens Johnny was Manuel een heilige, hij kon het niet anders noemen. ‘Je hebt toch zeker wel gehoord hoe goed hij kon voetballen? En hoe dat afliep? De arme kerel, dat was zijn eerste beproeving.’ Door FC Nolde dat hem gecontracteerd had als jeugdspeler was Manuel uitgeleend aan de eerste divisieclub Daria om wat ervaring op te doen. Trainer Giacomo nam hem in huis.

Na een uitwedstrijd van Daria was Manuel met de trainer mee teruggereden. De club had met vijf-nul gewonnen, Manuel had vier doelpunten gemaakt. Dat werd de tegenstanders te veel. In het centrum van het stadje werd de wagen van trainer Giacomo klem gereden, en een dozijn dronken supporters van de tegenstander sloegen hem en Manuel in elkaar.

Giacomo overleefde het niet, Manuel werd met een mes in zijn rug naar het ziekenhuis gebracht. Die wond genas gelukkig, al had hij er bij vochtig weer nog wel

last van. Althans, volgens Johnny. Wat niet meer goed kwam was zijn knie, waar ze met een terreinauto over heen gereden waren, het tuig van FC Orto. Achttien jaar was hij, een manke ex-voetballer. Giacomo liet een weduwe en twee kleine kinderen onverzorgd achter en Manuel zocht een baan als elektricien en nam als vanzelfsprekend de rol van kostwinner over. Hij woonde toch al bij hen in en voelde zich schuldig. Had hij niet met zijn vier doelpunten de supporters van Orto over de rooie gejaagd?

‘Een heilige, meneer!’ Johnny schudde zijn vinger voor mijn neus heen en weer. ‘Kom er maar eens om, heden ten dage. Een jongeman die een heel gezin gaat onderhouden omdat hij zich schuldig voelt over wat anderen dat gezin aangedaan hebben. Dat tuig van Orto is nooit vervolgd. Niemand had wat gezien! Toen de politie eindelijk na een halfuur kwam opdagen waren ze allang weg. Alleen die arme Giacomo en Manuel lagen er nog in hun eigen bloed.’

Een paar jaar later trouwden Manuel en de weduwe Evangelina. Het was om de tongen van haar familie te stillen, meende Johnny. Evangelina kwam uit een van de toch nog vele traditionele Italiaanse gezinnen die hier woonden, en ook al had zij zijn moeder kunnen zijn (een leeftijdsverschil van zestien jaar) en al stond Manuel bekend als een braaf mens, het gaf geen pas dat zij ongehuwd onder één dak woonden. En voor twee daken verdiende Manuel niet genoeg. Dus trouwden ze. ‘Ik zeg tegen hem: “Wat doe je nou?”’ vertelde Johnny. “Ze is je huishoudster en je hospita, en jullie zijn goede vrienden. Maar je houdt niet van haar.” En weet je wat hij tegen mij zegt: “Johnny, ze verdient het! Ik kan haar niet aan haar lot overlaten!” Ik zweer het je, die jongen was te goed voor deze wereld.’

Jaren gingen voorbij. Evangelina en Manuel voedden samen haar twee kinderen op. Nieuwe kinderen kwamen er niet. Manuel was voorman geworden bij de elektrononderhoudsdienst waar hij sinds zijn achttiende werkte, een hardwerkende vakman. En toen werd hij op een dag verliefd op Saskia.

Saskia gaf zwemles in het zwembad waar Manuel vroeger de kinderen van Evangelina bracht en later zelf een paar keer per week zijn conditie op peil hield. Nu hij niet meer kon hardlopen was zwemmen noodgedwongen zijn sport geworden. Manuel hield zich volgens Johnny altijd op afstand van vrouwen, want hij was getrouwd en ook heel verlegen van aard. Dus hoe die twee ooit met elkaar aan de praat waren geraakt was hem een raadsel. Maar het was gebeurd en het had zowel bij Manuel als Saskia diepe gevoelens losgemaakt.

‘Hij vroeg me: “Johnny, ik ben verliefd, ik hou van haar. Wat moet ik doen?” Ik zeg: “Manuel, je hebt recht op liefde. Volg je hart! Evangeline zal het begrijpen!”’ Saskia kwam weleens langs tijdens Manuels middagpauze. Ze was volgens Johnny niet echt mooi, maar lief en goedlachs. En ze had een prachtig figuur. Ik riep de beelden van de ramp in mijn gedachten op en zag de wanhopige vrouw op de oude Volvo voor me. Ja, hij kon gelijk hebben wat dat figuur betreft. Maar hun liefde stuitte op Evangeline. In tegenstelling tot wat Johnny veronderstelde, kon zij geen medewerking geven aan wat Manuel zo graag zou willen: de vrijheid. Een echtscheiding was in haar kringen ondenkbaar. Ze liet doorschemeren dat ze geen moeilijkheden zou maken als Manuel niet elke nacht thuiskwam. De kinderen waren al het huis uit en zouden het overigens best begrijpen. Evangelina ging met deze suggestie tot de grens van haar

mogelijkheden. Ze hield van Manuel als van een broer en gunde hem al het geluk van de wereld. Maar nu lag Saskia dwars. Ze wilde geen concubine zijn.

Dus gingen Manuel en zijn grote liefde uit elkaar. Twee zwarte jaren volgden. ‘Die man was één groot zwart gat van verdriet. Ach, ach, ach. Hij deed zijn werk, hij kwam ’s ochtends en ging ’s avonds naar huis en zei in die tussentijd alleen wat nodig was voor het werk. Maar zelfs een kleine glimlach kon er niet meer af en als je hem aankeek zag je in die ogen alleen maar pijn.’

Na twee jaar greep Evangelina in. Ze vroeg Johnny het adres van Saskia. Hij begreep dat ze iets wilde doen aan de situatie en reed haar naar het zwembad. Daar werkte Saskia niet meer, maar ze hadden wel haar adres.

‘Dat was een ontmoeting die ik nooit zal vergeten. Evangelina is geen geringe vrouw en Saskia zat klaar voor een groot gevecht. Maar Evangelina pakte het heel rustig aan. Die zei: “Manuel verdient het om gelukkig te zijn en jij en ik moeten dus zorgen voor een oplossing. Ik kan niet scheiden, dat weet je. Maar jij bent modern, je kunt samenwonen en kinderen krijgen zonder getrouwd te zijn. Dat mag in jouw wereld. Werk dus een beetje mee. Als ik de echtgenoot mag houden, geef ik jou mijn man.”’

En Saskia stemde in. Johnny mocht het Manuel vertellen. ‘Die man die brak in tranen van geluk uit. Zoiets heb je nog nooit gezien, een man die zit te snikken van vreugde.’

Het duurde een paar weken voordat alles geregeld was, maar toen settelde iedereen zich in het nieuwe patroon. Manuel kwam een paar keer per week bij Evangelina langs en was er bij elke feestdag waar familievaarders bij horen te zijn. Maar hij en Saskia kregen samen een nieuw adres, en na een jaar kregen ze een jongetje.

Dolgelukkig was hij, al vertrouwde hij Johnny weleens toe dat hij toch graag ooit met Saskia zou trouwen en hun zoontje zijn naam geven.

Nu hij twee huishoudens had om voor te zorgen moest er meer geld verdiend worden. Dus nam Manuel ontslag en begon zijn eigen elektroservicebedrijfje met Johnny als enige werknemer. Het liep goed, want hij was een betrouwbare zakenpartner en nam niet meer projecten aan dan in werkweken van 60 tot soms 80 uur gedaan konden worden.

‘Ja, ik vond het wat veel,’ zei Johnny, ‘als vrijgezel had ik liever wat meer vrije tijd. Maar ja, hij had het nodig en ik mocht hem graag.’

Ze deden een klus bij het havenkantoor, toen de ramp toesloeg. Saskia belde vanuit de zinkende auto: ‘ik hou van jou, de brug is ingestort, maar we leven nog!’ Nooit waren Manuel en Johnny zo snel bij een klus geweest. Het was één grote chaos, al die auto’s op elkaar, het geweld van het water dat erlangs wilde, het roepen van mensen. Manuel bedacht het plan om geparkeerde auto’s van de kade te duwen, zodat het gat naar het wrakkeneiland gevuld werd. Zonder een duidelijk plan begonnen ze zich met z’n tweeën een weg te banen naar de Volvo van Saskia. Onderweg visten ze mensen uit het water, sleurden ze uit de halfgeopende portieren en gaven ze door aan het lint van redders dat achter hen was ontstaan. ‘We konden ze toch niet laten stikken?’ zei Johnny. ‘Ach hoor mij nou. Stikken.’ Hij schudde het hoofd over zijn woordkeus en ging verder.

Saskia stond op het dak van de Volvo, half gebukt hield ze zich met één hand vast aan de imperiaal, onder de andere arm klemde ze de peuter.. Ze stond droog, het water kwam tot halverwege de portieren. De Volvo moest op tenminste twee lagen auto’s staan om zo hoog

te komen. Maar dat maakte haar positie ook kwetsbaar, want de bovenste auto's werden het makkelijkst meegesleurd door het nog steeds woest door de riviergeul snellende water.

Bijna haalden ze het. Manuel kwam tot een meter of vier van de Volvo. Toen hield de autoberg op, de Volvo was de top van een volgende stapel auto's. Het gat tussen hen was onoverbrugbaar. 'Een touw!' had Manuel naar achteren geroepen en de roep werd door de keten van redders met grote urgentie doorgegeven: 'Een touw!' 'Een touw!'

Johnny stond achter Manuel en hield hem vast. 'De tranen stonden in mijn ogen. Die twee riepen naar elkaar: "Ik hou van jou, ik hou van jou". Het kind huilde. Manuel wist niet wat hij nog kon doen behalve te roepen.'

En toen dreef ineens de Volvo weg en zonk meteen. Saskia en het kind zakten het water in en werden door het water meegesleurd. Zonder aarzelen rukte Manuel zich los van Johnny en sprong hen achterna.

Hij riep: 'Naar de Pier', herinnerde Johnny zich. Hij volgde dat commando op en reed de bestelauto van Manuels bedrijfje naar Pier 33, het verste punt van de stad, het uiteinde van de haven. Daar begon de zee. Johnny wachtte daar de rest van de dag, tot het donker werd.

'Misschien wilde hij met dat commando alleen maar voorkomen dat ik hem achterna sprong,' filosofeerde hij achteraf, 'het water was zo wild, je had geen enkele kans. Zeker niet met een klein kind. Arme, dappere kerel. Een heilige, ik zweer het je. Een beter mens heb ik nooit ontmoet.'

Het jaaroverzicht bevatte dankzij mijn montage een groot stuk over de ramp. Johnny was ook nog bereid

geweest om voor de camera iets te vertellen over zijn dappere vriend en baas die bij het redden van een drenkelinge zelf het leven verloor. Hij had bij de eerste en enige take per ongeluk de naam Saskia genoemd inplaats van 'die vrouw op de Volvo'. Gelukkig trof hij een onoplettende en ongeïnteresseerde cameraman en ik haalde het er uit de goedheid van mijn hart uit.

Een paar maanden later was de brug gerestaureerd en zowel breder als hoger gemaakt. De tijdelijke pontonbrug kon worden afgebroken. Bij de feestelijke heropening stond mijn deskundige vriend Carl in de voorste rij van notabelen. Bij een tussentijdse verkiezing had hij een raadszetel veroverd. Hij stond er alsof het zijn natuurlijke plek was.

De burgemeester was vol lof over het tempo waarmee de brug hersteld was, en de verbeteringen die waren aangebracht. Nooit meer zou de rivier deze brug kunnen breken. Daar stond hij garant voor. Donderend applaus volgde. Ik zag Carl bedenkelijk kijken, voordat hij toch maar volgde in de ovatie.

Na afloop van de feestelijke heropening sprak ik met de voorzitter van het comité Slachtoffers Brugramp, die enigszins verbitterd was over de toespraak van de burgemeester. Met geen woord had hij gerept over de slachtoffers. "Die stemmen toch niet meer, zal hij wel gedacht hebben", betoogde de voorzitter voor onze camera. Maar hij vertelde ook dat er over vier weken, exact een jaar na de ramp, een herdenking van de slachtoffers zou zijn bij pier 33.

Toen de opname afgelopen was kwam er nog een vraag bij me op: "Doet de familie De Torra mee met die herdenking?"

"Nee, dat willen ze niet. Ze willen ook niet dat Manuel als slachtoffer genoemd wordt en hebben het stipendium van de gemeente geweigerd. Het is

misschien tegen hun geloof, ik weet het niet. Maar het is natuurlijk hun goed recht om niet mee te doen.”

Elke ochtend kwam ik nu weer over de brug de stad binnen, en dacht geregeld aan de beelden van de ramp. Mijn hersens waren er nog niet mee klaar: er klopte iets niet.

Zowel Manuel als Saskia waren geoefende zwemmers met minstens zoveel conditie als de drenkelingen die wel het land bereikt hadden. Dat geen van beide de ramp overleefd had was vreemd. Natuurlijk, er was het kind, maar juist dat had extra kracht moeten geven.

En dan mijn bezoek aan Evangelina en de dochter: er was geen verdriet in dat huis, op dat plichtmatig zwartomrande portret van Manuel na. Ook Johnny was opvallend opgewekt geweest na Manuel'dood. En waarom wilde de familie niet meedoen aan de dodenherdenking en weigerde ze het stipendium?

Zou het mogelijk zijn dat Johnny niet voor niets had staan wachten bij Pier 33? Misschien hadden ze de ramp toch overleefd en het gezien als een onverwachte mogelijkheid om ergens anders een nieuw leven te beginnen. Ze konden trouwen en een legitiem gezin vormen. En Evangelina was dan een eerbare weduwe.

Ik legde deze veronderstelling aan Johnny voor, maar hij lachte me uit en werd boos toen ik aanhield. Hoe durfde ik zijn overleden vriend en baas van zo'n bedrog te beschuldigen? Zijn vrienden zetten me het café uit. Ik heb nooit enig bewijs voor mijn theorie kunnen vinden en geloof er ook niet echt in.

Soms, als ik op Pier 33 sta en kijk naar het weidse water waar de Nolde de zee in stroomt, dan hoor ik de korte golven slaan tegen de houten trap die aan het eind van de pier afdaalt naar het water. Ik weet dat het

golfslag is maar het klinkt alsof mensen de trap op
lopen.

De sleutel

Nu ik niet meer rookte kon ik mijn stem oppoetsen en oprekken en de drie-octavenrange kwam binnen bereik. Het uit 1932 daterende boekje van Jonkheer Alting van Geusau, *Klankkleur en Finesse*, droeg ik altijd bij me. Overdag als ik alleen aan het werk was in de postkamer humde en neuriede ik en oefende de resonansholten. 's Avonds, als in de flats om mij heen de Sterrenshow echode, kon ik op volume trainen.

Volgens de jonkheer zaliger was het de kunst om de trilling van de stembanden precies te richten op het neusbeen, waardoor het zich zou verbreiden in de resonansholten. Dan zou een goddelijke galm ontstaan die moeiteloos een concertzaal kon vullen.

Maar wat ik ook probeerde, het lukte me niet mijn zang op de goede plek te richten. Alhoewel ik een stem had in de basregionen bleef het geluid dat ik in mijn hoofd hoorde dun en schraal. Op de band opgenomen klonk het wat beter, een diepe basbariton, maar ook dan viel te horen dat er geen echte kracht in zat, dat de kern ontbrak.

Ach, het is een hobby, hield ik mezelf voor. En ik wist dat als het ooit goed zou komen met mijn stem, ik toch nooit het lef zou hebben om ermee op te treden. Dus het was waarschijnlijk maar beter zo.

Ik was dan ook heel verrast toen ze mij na kantoortijd aansprak op de parkeerplaats. Heel rechtstreeks. 'Jij bent toch die jongen die zo mooi zingt? Ik ben Ellen Moda en ik wil graag kennis met je maken. Zullen we wat gaan drinken?'

Op het terrein waar ons kantoorgebouw stond te midden van andere glazen kolossen groeide geen horeca, maar zij kende een goed eetcafé in de buurt van

haar flat. Dat signaal pikte ik op, een eetcafé in de buurt van haar flat, al vroeg ik me wel af wat zo'n mooie en intelligente vrouw in vredesnaam kon zien in een loser van de postkamer.

We dronken en aten en ze toonde zich heel geïnteresseerd in de magere baantjes die ik had gehad, maar vooral in mijn zanghobby die volgens haar in het hele bedrijf bekend was. Achteraf had haar intense belangstelling iets gemaakts. Maar ik zag het als onderdeel van het baltsritueel, toonde ik zelf niet absurd veel belangstelling voor haar werk als verzekeringswiskundige? Nooit had ik kunnen vermoeden dat ik zoveel vragen kon bedenken over het meten van verzekeringsrisico's.

En passant leerde ik dat, terwijl iedereen uitgaat van de sterfelijkheid van mensen, de levensverzekeringswiskunde als uitgangspunt van haar kansberekening heeft dat iedereen altijd ouder kan worden dan hij is, de onsterfelijkheid eigenlijk binnen handbereik.

Het eetcafé was niet alleen in de buurt van haar flat, maar zelfs op de begane grond ervan gevestigd. Het verbaasde me dan ook niet dat ze me vroeg om nog een kop koffie bij haar thuis te drinken. Wat ze in mij zag kon ik niet bevroeden, maar dat ze iets in me zag was wel duidelijk. Haar flat bestond uit één grote ruimte, de muren van de afzonderlijke kamers waren weggebroken. Je zag een slaaphoek, een keuken, een werkhoeke, een zithoeke en een eettafel. Alles in één kleur, wit.

Ik liep met haar mee naar het keukenblok en terwijl ze koffie maakte, keek ik naar haar. Ze droeg op het werk altijd het onberispelijke mantelpak van de zakenvrouw, maar ze kon haar slanke benen en blonde hoofd niet verbergen. En als ik de post rondbracht en haar zag staan praten met collega's van de achtste verdieping,

keek ik altijd met genoeg naar de rondingen van haar billen. En dat wonder van de schepping had me in haar huis gevraagd.

Ik keek naar haar blanke hals en de porseleinen oortjes onder het opgestoken blonde haar en voelde hoe mijn geslacht benieuwd overeind krabbelde. Dat werkte dus nog, maar tegelijk maakte ik me zorgen. Wanneer zou ik volgens de etiquette de eerste beweging moeten maken?

‘Mag ik je iets vragen?’ zei ze. ‘Jij zingt toch ook opera?’

‘Een beetje,’ herhaalde ik wat ik eerder op de avond al een paar keer had toegegeven.

‘Dan wil ik je graag iets laten zien, waar ik mee zit.’ De twee kopjes koffie droeg ze naar de werkhoeek. Ze ging aan het bureau zitten, zette de computer aan, schoof een glanzende schijf in de sleuf en begon een avontuurspelletje te spelen. Een tekenfilmmannetje met een grote hardos zwoegde zich een weg door Neverneverland. Over haar schouder zag ik hoe ze het toetsenbord bespeelde met haar linkerhand en tegelijk met haar rechterhand een stuurknuppel bediende. Het mannetje op het scherm holde en sprong, sloeg monsters knock-out, sprong over een boom heen, vond net op tijd een zwaard om een vuurspuwende draak de kop af te hakken en bleef ten slotte staan voor de poort van een kasteel. Het deed een pas achterwaarts, strekte een arm uit, opende de mond en verstarde.

‘Dit is de hint,’ zei Ellen. ‘In deze beweging moet de oplossing zitten.’ Geroutineerd liet ze het figuurtje een aanloop nemen en proberen over de poort te springen. Het viel voor dood neer, terwijl een luidkeels ‘Auw!’ op het scherm verscheen. Na enige tijd krabbelde het mannetje op, deed een pas achterwaarts, strekte een arm uit, opende de mond en verstarde. ‘Als ik drie keer iets

verkeerds doe is het spel uit en moet ik het hele traject opnieuw afgaan,' zei ze. 'Dus dat doe ik maar niet.' Ik ben nooit een liefhebber van kaart- en bordspelletjes geweest: winnen is nooit leuk omdat de verliezers het je niet gunnen, en verliezen is van zichzelf al onplezierig. Spelen tegen de computer heeft het voordeel dat die goed opgevoed is en tegen z'n verlies kan. Maar nu verlangde ik toch meer naar de volgende fase van ons samenzijn. 'Staat er niet iets in de gebruiksaanwijzing?' probeerde ik.

'Nee, dit heeft geen gebruiksaanwijzing. Maar zie je niet iets in het gebaar dat dat mannetje maakt?'

'Sesam, open u. Daar lijkt het wel op. Hij zegt iets.'

'Ja, dat heb ik allemaal al geprobeerd. Weet je wat ik denk dat het is?' Van bovenaf kon ik de contouren van haar borsten zien. Ze draaide zich naar me om, een lichte blos van opwinding op de wangen. 'Hij zingt iets!' zei ze.

Het zou kunnen, het was een opera-achtig gebaar dat het mannetje maakte.

'Doe me een plezier en zing jij eens een toonladder. Misschien is er een trillingssensor ingebouwd.' Alleen al het idee van een zangoptreden had me in het verleden nachtmerries bezorgd en een privé-optreden leek me eigenlijk nog erger dan zingen voor een anonieme zaal. Maar als ons contact in een volgende fase wilde belanden, moest ik kennelijk door deze ellende heen. Dus stond ik enige tijd later als een dwaas te zingen. Toonladders, aria's, en zelfs Seeesamstraat, En O Es, Seeesam-straat. Het klonk schraal in mijn hoofd, al wist ik dat zij een voller geluid uit mijn mond zou horen. Al die tijd zat ze gespannen aan het toetsenbord en af en toe begon ze het spel helemaal opnieuw tot het doodlopende einde van het mannetje met het operagebaar.

‘Jammer, het lukt niet,’ zei ze ten slotte, en ze deed de computer uit. ‘Dankjewel voor de moeite.’

Ik merkte meteen dat er iets fout was. Ik had niet aan haar verwachtingen voldaan en ze was ontstemd of terneergeslagen, dat kon ik niet peilen. ‘Waar heb jij je auto neergezet?’ vroeg ze. Qua hint was dat voldoende en een paar minuten later wenste ik haar nog een prettige avond en droop verbijsterd en beledigd af. Afgewezen omdat ik niet kon helpen met een computerspelletje! De wereld werd met de dag vreemder.

Het deed lang pijn, vooral omdat ik geen idee had wat er misgegaan was. Aan kussen en vrijen waren we helemaal niet toegekomen, dus daarmee kon ik geen fout begaan hebben. Het zingen dan misschien? Dat mijn stem nog niet klaar was voor de Nobelprijs wist ik wel, maar ze had me zelf tot het laatst toe aangemoedigd om van alles en nog wat te laten horen. Er volgde een stroeve periode. We groetten elkaar in de lift en op de parkeerplaats en dat was het.

Bij mijn postrondes bleef ik zover mogelijk uit de buurt van haar bureau. Eén keer kwamen we elkaar in de gang tegen en zag ik haar aarzelen of ze iets zou zeggen. Maar ik liep snel door met de postkar en we volstonden met een korte knik.

Een week of zes na die zwarte avond liep ik om half zes naar buiten, elke seconde overwerk was zonde van de tijd.

Ze stond me op te wachten bij mijn oude Eend, a sight for sore eyes in haar lichtgroene mantelpakje.

‘Het spijt me dat ik je de vorige keer beledigd heb,’ zei ze. ‘Ik wil het je graag uitleggen.’

‘Dat hoeft echt niet, maar bedankt voor het gebaar.’ Ik stapte in, maar ze ging zo staan dat ik de deur van de auto niet dicht kon doen.

‘Doe nou niet zo flauw,’ zei ze, ‘ik moet het aan iemand kunnen vertellen. Het heeft te maken met dat computerspel, ik word er gek van.’ En even later reed ik voor de tweede keer achter haar aan naar haar flat. Wat zou me nu weer te wachten staan?

‘Ik wil het je graag vertellen,’ zei ze, terwijl ze sandwiches maakte bij wijze van avondeten en ik op haar aanwijzingen een komkommer ontvelde en in dunne plakjes sneed. ‘Mijn vriend Jan is een halfjaar geleden overleden. Een hersentumor, het was in een paar maanden gebeurd. Hij woonde hier. We hebben samen wiskunde gestudeerd en hij maakte computerspellen en verkocht die. *Most Dangerous Game* is van hem.’

Ik had er nog nooit van gehoord, maar knikte beleefd. ‘Hij had ook een heel goeie stem, een bas, hij was altijd aan het zingen terwijl hij werkte.’

Ze liep weg van het aanrecht en kwam vanuit de slaapkamer terug met een portret in glas. ‘Kijk, dat was Jan.’ Een monter hoofd met een ongeregelde haardos keek me postuum aan.

‘Hij lijkt me aardig,’ zei ik beleefd, terwijl ik het portret aan haar teruggaf.

‘Ik mis hem.’ Ze keerde haar hoofd af en ik voelde me ongemakkelijk bij haar pijn. Maar de puzzel begon in elkaar te vallen. ‘Dat spel met dat mannetje voor de poort, dat heeft hij gemaakt?’

‘Ja, dat was zijn afscheidscadeau aan mij.’

‘Misschien heeft hij het niet af kunnen maken,’ opperde ik, ‘het zag eruit als een doodlopend spoor.’

‘Nee, hij had het af. De laatste dagen hallucineerde hij veel, hij zag doodenge dingen, maar af en toe kon je met hem praten. En een paar keer zei hij: “Speel het spel, dan kom je eroverheen.”’

‘Waarom heb je dat de vorige keer niet verteld? Dat

had me een hoop frustratie bespaard.’

Ze knikte. ‘Ik weet het en het spijt me.’

‘Oké, laten we het nog een keer proberen,’ zei ik. Het werd een reeks van avonden. We kochten operaboeken op zoek naar een vergelijkbare scène, ik zong elke aria na uit Jans platenverzameling en elk lied dat zij hem ooit had horen zingen. We raakten vertrouwd met elkaar, en ze werd een vriendin met wie ik kon lachen en praten. Zonder bijgedachten, want Jan was de centrale man in haar leven, een beminnelijke gek die ze nog elke dag miste.

Na de zevende avond hard werken zonder resultaat dronk ik nog een kop koffie voordat ik naar huis zou rijden. We hadden alles afgewerkt wat we konden bedenken en alhoewel ik geregeld herhaalde dat we morgen een nieuw spoor zouden vinden, had ik er weinig fiducia in. In het computerprogramma kijken was eigenlijk nog de enige mogelijkheid, maar Ellen had me al in het begin van onze zoektocht gemeld dat Jan alles verzegeld had met een wachtwoord dat hij in zijn graf had meegenomen en dat het programma onherroepelijk zou crashen als iemand er ooit in zou komen.

Ze zat naast me op de bank, met een plaat in haar hand en keek me aan, hulpeloos en hopeloos. Toen ik haar bemoedigend aanraakte gebeurde toch waar ik eigenlijk niet meer op uit was. Ze kuste mij en ik kuste haar en na een lichte aarzeling zochten we troost in elkaar. Het gebeurde zo vanzelf dat de gebruikelijke première-zenuwen ontbraken. Nooit eerder had ik zo zeker geweten hoe en waar en wat te doen. We kwamen en gingen en kwamen zonder gêne.

Toen ze sliep stond ik op. Geluk duurt maar kort, zoveel wist ik er wel van, maar ik voelde me gelukkig en hoe lang het zou duren was even niet van belang.

De computer stond nog steeds aan, Jan met de haardos bevroren in zijn weidse operagebaar. Ik keek naar hem, arme dode voorganger. En eindelijk vond ik het geluid. ‘In diesen Heil’gen Hallen, kennt man die Rache nicht, und is der Mensch gefallen...’

Mozart, Die Zauberflöte, het lied van Zarastro, de hogepriester, wiens machtige aria voor de grootste bassen vaak nog te groot was.

Mijn adem werd gesteund door het middenrif, de trillingen van mijn stembanden bundelden zich, stootten tegen het neusbeen, spreiden zich uit over de resonansruimten in mijn kaken en voorhoofd, vonden een klankbord in mijn borst. Ik gonsde van geluid, ik was geluid, ik kon de hele wereld bestrijken met mijn geluid. Ik was de bas der bassen, de bringer van de boodschap van sereniteit. Nooit meer zou ik minder zingen dan dit.

‘Jezus.’ Ellen holde in haar blote lijf langs mij en wees naar de computer. De poortdeur had zich geopend, het mannetje liep met stijve maar kwieke tred verder. Een tuin werd zichtbaar, het mannetje legde zich terneer en er verscheen een tekst. ‘Lieve Ellen. Dit spel reageert op de klank van opperste gelukzaligheid. Ik ben er niet meer, maar mijn klank is de sleutel van dit spel en je leest dit als je iemand anders hebt gevonden en gelukkig hebt gemaakt. Nu kun je verder.’ Het ontroerde me, zo’n nagelaten boodschap, maar blijer was ik dat ik eindelijk, eindelijk mijn stem de baas was. Wat een machtsgevoel gaf dat!

Ellen deed de computer uit, het scherm doofde. Ze keek me aan, en met verbijstering zag ik dat ze ziedde van woede. ‘Het is toch niet te geloven,’ zei ze. ‘Al die maanden heb ik gedacht dat hij me nog iets zinnigs nagelaten had. Een wijsheid, een octrooi, wat dan ook. Maar het ene tevreden seksmanneltje geeft me over aan

de volgende zangerd. De oen. Ben ik nou gek of zijn jullie het?’

Een paar minuten later stond ik beneden, weggestuurd ondanks mijn protest dat mij toch niets te verwijten viel. Maar ik begreep haar woede wel: ook postuum was Jan een pedant haantje die niets van de vrouw begreep en ervan uitging dat haar leven om zijn geluk draaide.

En diep in mijn zwarte mannenziel wist ik dat hij daarin toch gelijk had en dat Ellen daarom zo woedend reageerde. Ze zou wel bijdraaien en zo niet dan had ze pech. Met deze machtige stem lag de wereld voor me open en ze zou echt moeite moeten doen om me vast te houden.

Ik herinner mij (2) – In den vreemde

Nee, dan vroeger. Je zag wedstrijden van Nederlandse ploegen pas op de televisie als bij de Zuiderburen de stadions uitverkocht waren en ze dus geen schade leden door de uitzending. En soms ging het ook dan nog niet door. Dan was er slinks nieuwe reclame aangebracht langs het veld. En dat mocht natuurlijk niet.

Door die zeldzaamheid was elke wedstrijd er toen nog één om te onthouden. Je plande je vakanties er zo goed mogelijk om heen, thuis zijn bij EK-, WK- of Europacupwedstrijden was belangrijk. Toen voetbal echt doorbrak op de televisie, in de jaren tachtig, werden we wat nonchalanter.

In 1986 maakte ik een planningsfout, en boekte een vakantie op Kreta in de periode waarin de wereldkampioenschappen in Mexico plaats zouden vinden. Alleen vanaf de kwart finales zou ik de wedstrijden thuis kunnen zien. Na een eerste godverdegodver stelde ik mezelf gerust: Nederland was in de voorronde uitgeschakeld, dus echt van levensbelang was het toernooi natuurlijk niet. En die Grieken zouden toch wel minstens zoveel wedstrijden uitzenden als de Nederlandse tv?

Op het laatste moment nam ik voor alle zekerheid nog een portable zwart-wittv-toestelletje mee het vliegtuig in. Goed idee, want in ons Spartaanse appartementje stond alleen een stoffig radiootje. Slecht idee, want de kamerantenne leverde alleen maar ruis met geluid op. Maar geen nood, het bijbehorende hotel had een barretje met een tv.

Elke nacht keek ik vanaf een uur of twee met wat Ieren en een enkele Griek de wedstrijd van de dag af: het tijdverschil tussen Mexico en Griekenland was zes uur. We keken in het donker naar het hel oplichtende beeld,

want in Griekenland zag men tv nog als een klein uitgevallen bioscoopscherm, waarbij je geen ander licht aan moest hebben. Alleen bij de bar was een spaarlampje. Het gaf iets onwerkelijks aan de bijeenkomst, zoals bij het kijken naar vuurwerk op een donkere zomernacht, met onzichtbare 'oh' en 'ah' zuchtende mensen om je heen. De Ieren hadden geen reden voor andere geluiden dan diepe zuchten en toen hun team na de eerste ronde uitgeschakeld was, zag ik ze niet meer. De Grieken hadden al na enkele dagen gekozen voor een fatsoenlijke nachtrust. Ik zat dus alleen voor het scherm. In de verte stond de barman te knikkebollen bij zijn spaarlampje. Hij was duidelijk niet geïnteresseerd in voetbal, maar moest opblijven omdat het hotel reclame had gemaakt met langere openingstijden vanwege het WK. Zonder mijn aanwezigheid zou hij de bar direct dicht gooien. Met extra consumpties en dikke fooien probeerde ik het opblijven voor hem rendabel te maken, maar tegen de achtste finales haakte ook ik af: de morele druk werd te groot en behalve Argentinië met Maradonna had geen van de teams me erg kunnen bekoren. Over een paar dagen zouden we terug in Nederland zijn, keurig op tijd voor de kwartfinales.

Maar het bloed kroop, en in het appartementje zette ik 's nachts toch even het portable tv'tje aan. Veel ruis, maar het geluid was goed en ook zonder kennis van het Grieks kon je wel horen wanneer er een doelpunt gescoord werd en door wie. Rusland speelde tegen de Belgen, die een taai team hadden met zwoegende middenvelders, zwoegende verdedigers en de blonde reus Ceulemans als eveneens zwoegende middenvoor. In de verdediging Patrick Vervoort, geen familie. Ze waren onverwacht ver gekomen in het toernooi maar zouden nu ongetwijfeld door Rusland uitgeschakeld

worden. Ik zat te lezen en luisterde met een half oor naar de Griekse commentator, die mijn naamgenoot aanduidde als Wèrwort. Wèrwort was zo te horen veel aan de bal, ook al zo'n zwoeger, en België was dus kennelijk in de verdediging. Business as usual. Rusland scoorde, maar België kwam terug, Rusland scoorde weer en België kwam weer terug. Een verlenging volgde en voordat ik het wist zat ik gespannen te kijken.

Nooit gedacht dat je zo een wedstrijd kon volgen: de spelers als iets donkerder ruisfiguurtjes bewegend over de grijze ruis van het veld. De bal was niet te zien, de spelers waren niet van elkaar te onderscheiden. Maar ze bewogen en ik kon zien of het een beweging was in de richting van het Belgische doel of juist de andere kant op. De commentator noemde de spelers die aan de bal waren en aan zijn stemvolume kon ik horen of we in de buurt van een schot op doel kwamen. In een kwartier leerde ik voetbal-Grieks en maakte de overwinning van de Belgen van dichtbij mee: 4-3. Drie doelpunten in de verlenging! Misschien was het op een goede tv of op de tribunes een matige wedstrijd, maar ik heb zelden zo genoten als toen, vastgekleefd aan mijn schermpje met hollende ruisfiguurtjes. Het was voor mij het hoogtepunt van dat WK.

Maar soms zijn de handicaps te groot. In de herfst van 1974 reisde ik met gezin en een vriend drie maanden lang door Indonesië. Ajax was al op zijn retour, Crujff weg, Neeskens weg. Maar het speelde toch Europees voetbal, en om dat te kunnen volgen hadden we een wereldontvanger bij ons. Een bakbeest van een apparaat dat voor die tijd heel wat mans was. Maar wilde je de Wereldomroep op de korte golf ontvangen dan moest je op de antenne een krokodillenbekklemmetje zetten en daaraan een antennesnoer van minstens tien meter

vastmaken dat je bij voorkeur nog over een boom moest gooien.

Weleens een dun lichtgewicht snoer over een boom gegooit?

Het duurt enige tijd voordat je op het idee komt een steen aan het uiteinde te binden en daarna is enige behendigheid in het ontwijken van vallend gesteente toch wel nodig. Maar met wat lichte verwondingen hadden we het tijdig voor elkaar. De Wereldomroep zou de wedstrijd Ajax tegen Stoke City uitzenden. Geen wereldmatch, maar ook de eerste ronde van de UEFA-cup was belangrijk. We rekenden de tijd terug en vonden de zendfrequentie. Ik had er alle vertrouwen in dat het zou lukken, want uit mijn jeugd in Indonesië herinnerde ik me dat er al in de jaren vijftig een goede verbinding met Nederland mogelijk was. Negen heit de klok, met Jan de Cler hoorden we vaak. Ook Oranjevoetbal alsof je erbij was: Nederland-België met Jan Klaassens en Rinus Terlouw, de stugge verdedigers. Nederland verloor van alles en iedereen in die tijd en in de radioverslagen leerde je dus alleen verdedigers kennen, Lenstra en Wilkes kwamen te weinig aan de bal.

Een van die helden brak zijn been, je hoorde het bot op de radio knappen. En toen in februari 1953 half Nederland onder water liep en op school het gerucht ging dat er niet genoeg moederland meer was om naar terug te keren, toen konden we wekelijks in het verre Indonesië de geldinzamelingsactie van quizmaster Johan Bodegraven - 'Beurzen open, dijken dicht' - glashelder volgen. Als dat allemaal in 1953 kon, zou een goede verbinding ruim twintig jaar later een fluitje van een cent zijn. Maar het viel knap tegen. We kregen contact, en hoorden Dick van Rijn in rateltempo de wedstrijd verslaan. Hij deed zijn stinkende best, maar

toch zagen we de wedstrijd niet voor ons. Dicks stem zwol aan en stierf weg zoals je dat verwacht bij een spannende match. Maar het geluidsvolume had niets te maken met de aanvalsgolven op het veld. Dicks stem kwam en ging met het uitdijen of inkrimpen van het heelal, volgens de atmosferische wetten van de kortegolf. En dan ben je als luisteraar snel het spoor bijster. Oké, kan gebeuren, dachten we. De wedstrijd is niet te volgen, geef ons dan maar gewoon de stand. En dáárin faalde Dick van Rijn zaliger. Niemand had hem ooit verteld dat Wereldomroep-luisteraars met voortdurende storingen te maken hebben en dat je voor zo'n omroep dus continu de stand moet herhalen.

‘Godverdegodver, Dick. Geef de stand nou eens, lul.’ Het hielp niet. We misten de doelpunten, we misten de tussenstanden, we hoorden geen eindstand. Dick deed ons verslag van het heen en weer gedraaf tussen de scores. Pas terug in Holland, maanden later, begrepen we dat we een historische wedstrijd gemist hadden. De laatste wedstrijd van Piet Keizer, die na door Hans Kraaij gewisseld te zijn, direct stopte met voetbal en pas 26 jaar later weer 1 (één) bal raakte, in de Arena bij de benefietwedstrijd voor Dick van Dijks weduwe. Ergens in het heelal moet nog een groot deel van het verslag van Dick van Rijn rondzwerfen, want ons heeft het nooit bereikt.

Maar de techniek kan soms ook enorm meevallen, merkte ik in 1994. Kinderen eindelijk volwassen, partner en ik in de decembermaand weg naar Barbados in het Caraïbisch gebied. Een Bounty-eiland. Onwaarschijnlijk duur, maar vooruit: één keer in je leven.

We lopen in het begin van de middag richting strand en komen langs een belendend appartement, waarvan de voordeur op een kier staat. Ik hoor het geluid van voetbal en van een Engelse verslaggever en ik hoor hem de naam Maldini noemen. Ik denk: Maldini? Maldini? Dat kan alleen Milaan zijn en dat speelt inderdaad thuis tegen Ajax. Maar het is net twee uur in de middag, dat kan niet. Alhoewel, het tijdsverschil is zes uur. Het zal toch niet waar zijn?

We hollen terug naar ons eigen hok, zetten de tv aan en het blijkt dat Barbados een sportnet heeft dat Ajax live wil zien spelen tegen Milaan. En Ajax wint natuurlijk, het wint moeiteloos met 0-2, het verliest dat seizoen geen enkele keer en haalt de Europacup. Precies twee weken later komen we terug in Holland, praten met niemand, spoelen thuis de videoband terug en kijken met een vertraging van 4 uur naar Ajax-AEK Athene. Want dat heb ik twee weken eerder met een bang hart op onze video zo ingesteld. Met maar ruimte voor een wedstrijd op de band kies ik natuurlijk voor de thuiswedstrijd tegen Athene: meer kans op een overwinning. Er zal wel weer iets misgaan met de opname, is dan mijn pessimistische verwachting. Maar het lukt ditmaal, ach, wat een wonder van de techniek! En Ajax wint met 2-0.

Een halfjaar later zitten mijn vrouw en ik op het gras bij de Leidsekade. Het is mooi weer, het is feest, Ajax heeft de cup, en het team vaart de grachten door. We zwaaien en zien Louis van Gaal naar ons kijken. Hij zwaait terug en knikt ons genadiglijk toe. Hij weet dat we op Barbados gekeken hebben, Louis houdt dat soort zaken bij.

De firma

‘Donald,’ zei oom Bart een week voor zijn dood, ‘ik heb een laatste wens.’

Ik bedwong een zucht. Ik was niet eens familie, gewoon de buurjongen van beneden, die hem oom noemde omdat ik dat vanaf mijn vroegste jeugd had gedaan. Oom Bart was een brave kerel, een stevig gebouwde hartelijke fabrieksarbeider met simpele behoeftes: bier, voetbal op de televisie en aangeschoten naar bed.

Er was nu nog maar een kilo of zestig van hem over, de rest opgevreten door een groeiend kankergezwell in zijn buik. Ik ging bijna elke dag even bij hem langs, for old times sake. En ook omdat mijn ouders geregeld belden met de vraag: ‘En hoe gaat het nu met Bart?’

‘Herinner je je tante Bettina?’ vroeg hij.

Ik knikte. Tante Bettina was de zeer dikke vrouw met wie oom Bart getrouwd was geweest. Ze overleed toen ik pas een jaar of tien was, maar haar kijvende stemgeluid stond me nog goed bij. Na haar dood bleef hij in het appartement wonen, af en toe bezocht door zijn beide zoons. Tweemaal woonde er gedurende een paar maanden een vrouw bij hem, maar zoals oom Bart me een keer had verteld: hij dronk zijn ochtendkoffie toch maar liever alleen. En nu was hij bijna toe aan zijn laatste slok.

‘Ik heb een paar foto’s waar ik erg aan gehecht ben,’ zei oom Bart. ‘Ik kan ze zelf niet weggooien, ik wil ze tot mijn dood houden. Maar ik wil niet dat mijn zoons die foto’s zien, als ik er niet meer ben. Mijn vraag is dus of jij ze wilt wegdoen als het zover is. Dat zou me een heel rustig gevoel geven.’

‘Natuurlijk, oom, geen probleem.’ Ik haalde opgelucht

adem, goddank geen verzoek om het lichaam van de oude Bart te zijner tijd in schoon ondergoed en in het zondagse pak te steken.

‘Jij bent toch van de verkeerde kant, Donald?’ vroeg oom Bart, terwijl hij aarzelend zijn hand naar me uitstak om het grove woordgebruik te verzachten. ‘Ik zeg het misschien verkeerd, moet ik homo zeggen?’

‘U mag het zeggen zoals u wilt, oom’.

‘Wel kijk, die foto’s zijn van tante Bettina, toen ze jong was. Het zijn sexy foto’s zal ik maar zeggen. Ze stuurde ze op toen ik in het leger zat en een paar maanden in Europa gedetacheerd was. Duitsland. Aiaiai, wat was ik blij met die foto’s. Maar ik wil niet dat de jongens hun moeder zo zien, dat zouden ze niet overleven. John in elk geval niet.’ Hij glimlachte en ik deed mee. John, hun oudste zoon was advocaat geworden, een stijve hark die een rolberoerte zou krijgen als hij een scabreuze foto van zijn moeder onder ogen kreeg. Hoe oom Bart aan het idee kwam dat ik homofiel was, had ik hem nooit gevraagd. Het zal mijn voorkeur voor goedzittende kleren wel zijn geweest, in combinatie met mijn beroep van bloemist. En inderdaad, ik had al een paar jaar geen vriendin.

Hij legde uit dat de foto’s in een oude sigarendoos lagen in de bovenste la van het nachtkastje naast zijn bed.

‘Kan je dat onthouden, Donald?’ Hij trok de la open en liet me de doos zien.

‘Zo, havanna’s van Davidoff,’ zei ik, ‘was dat uit de tijd dat je aan de Goudkust werkte?’

‘Nee,’ antwoordde hij, ‘deze kocht Bettina voor me toen we vijftien jaar getrouwd waren. Kan je nagaan. Vijftien jaar mocht ik alleen op het balkon roken. En toen gaf ze me ineens deze doos en ik mocht ze gewoon in de kamer voor de televisie oproken. Daarna was het

weer afgelopen. “Heb je toch één keer je zin gehad,” zei ze. Ja, Bettina hield van me.’ Hij keerde zijn hoofd van me af en snoof.

Een week later trof ik hem dood aan, in stilte vertrokken. Hij lag op zijn rug in bed, de dekens opgetrokken, het in de laatste maanden zo vermagerde gezicht uitdrukkingloos, de ogen dicht. Ik belde de dokter die langs zou komen om het overlijden vast te stellen en probeerde John te bereiken. Zijn secretaresse zou de boodschap doorgeven. Ik kon het niet over mijn hart verkrijgen om naar mijn eigen flat te gaan en Bart hier in zijn eentje te laten liggen. Het was beter te blijven tot John er was. De tv of radio aanzetten leek me niet gepast, maar gelukkig lag naast zijn bed een opengevouwen krant met een half ingevulde kruiswoordpuzzel. Ik ging verder waar oom Bart gebleven was, en dat gaf zin aan ons samenzijn. Na een halfuur was ik klaar en pas toen herinnerde ik me plotseling zijn laatste wens. Bovenste la van het nachtkastje. Er lag van alles in, maar geen Davidoff-sigarendoos.

Plotseling gehaast, want elk moment kon John komen, racete ik door de flat. Nergens was de doos die ik zocht. Onder het bed niet, in de badkamer niet. Zou hij de huwelijkse porno misschien toch liever zelf weggedaan hebben? Maar in de vuilnisbak trof ik evenmin iets aan. Bij ingeving trok ik de dekens van hem af en ja, in zijn handen hield hij de doos vast. Hij had in zijn laatste uur nog gekeken. Alhoewel hij nog niet erg stijf was, kostte het toch enige moeite de doos uit zijn handen te trekken. Ik had een boodschappentas bij me en was bezig de sigarendoos erin te steken toen de deur open ging en John binnenkwam, aktetas in de hand,

brillenglazen fonkelend. Hij sloeg een korte blik op het lijk van zijn vader en keek naar mij.

‘Wat gebeurt hier?’ vroeg hij. ‘Die doos ken ik, Donald. Daar bewaarde mijn vader zijn sigaren in. Wat doe jij daarmee?’

Ik kon niet zo gauw de woorden vinden om het uit te leggen en zijn wantrouwen steeg snel. Toen we samen opgroeiden was hij - vier jaar ouder - altijd de sterkste en die verhouding was later veranderd.

‘Laat eens zien,’ commandeerde hij, ‘zitten zijn oorlogsmedailles erin? Of misschien de ringen van mijn moeder? Waarom pik je die doos in?’

Ik hield hem de tas voor en zei: ‘Je mag het hebben, John. Maar er zitten foto’s in die niet voor jouw ogen bestemd zijn. Je vader heeft me gevraagd of ik ze wilde vernietigen.’

Hij pakte de doos uit de tas en schudde. Het klonk als meer dan alleen papier, er was ook iets metaligs te horen.

‘Foto’s die ik niet mag zien? Het klinkt anders.’

Ik besloot open kaart te spelen. ‘John, je vader heeft me verteld wat erin zit. Het zijn foto’s die je moeder hem stuurde toen hij in Duitsland gedetacheerd was. Pin-upfoto’s. Hij dacht dat je een rolberoerte zou krijgen als je ze vond in zijn spullen en hij vroeg mij of ik ze weg wilde doen na zijn dood. En hij koos mij omdat hij denkt, omdat hij dacht dat ik homofiel ben. Dus niet geïnteresseerd in blote vrouwen. Snap je het nu helemaal?’

Hij stond met de doos in zijn handen, op het punt het deksel open te doen. Toen zag ik tot hem doordringen wat ik had gezegd. Hij aarzelde bij het vooruitzicht van wat hij te zien zou kunnen krijgen. En plotseling stak hij mij de doos toe. ‘Hier. Kijk jij maar even. Ik wil wel weten wat er verder nog in zit.’

Ik deed het deksel zo open dat hij niet mee kon kijken. Een paar enveloppen waar vermoedelijk die foto's in zaten. En twee metalen Davidoff sigarenhulzen. Ik schroefde ze open, allebei leeg. Als souvenir bewaard door oom Bart, vermoedelijk de lekkerste en in elk geval de duurste sigaren die hij ooit had gerookt. 'Hier John,' ik overhandigde hem de hulzen, 'deze maakten het geluid.' Ik deed de doos weer dicht en schudde. Nu was alleen het geluid van papier te horen. 'Ben je overtuigd?'

In zijn hoofd zag ik nog een gedachte rondcirkelen: wat als pa een stapel bankbiljetten in zijn sigarendoos had bewaard en de buurjongen daar nu mee van door ging. Maar hij gaf het op, wat zou zijn vader aan geld kunnen hebben?

'Ja, sorry,' zei hij ten slotte. 'En bedankt dat je bij pa gebleven bent tot ik er was.'

We schudden elkaar de hand en ik vertrok met de doos. Beneden in het appartementencomplex was de grote centrale stookinstallatie. De meeste bewoners zouden het niet weten te vinden, maar ik had als jongen de beheerder vaak geholpen en het was een van mijn favoriete plekken. Het zuchten en steunen van de leidingen die het water vervoerden naar de flats. Het aanzwellende en dan plotseling weer afgedempte geluid van de vlammenzee in de gietijzeren reuzenkachel. Aan de voorkant zat een deurtje, en als je die opende voelde je de enorme hitte van de vlammen op je gezicht. Ik gooide oom Barts doos erin, het vuur had maar een fractie van een seconde nodig om het te verslinden. Een paar dagen later, op zijn begrafenis, knikte ik John geruststellend toe en hij stak zijn duim op. En ja, natuurlijk had ik even gekeken voordat ik de foto's verbrandde. Tante Bettina was als jong meisje al behoorlijk dik geweest. Toch ontroerden mij die bijna

veertig jaar oude plaatjes, kennelijk gemaakt in de pasfotohokjes die je ook nu nog op stations en in winkelcentra aantrof. Meer dan een derde van een mensenlijf kon er per foto niet op, en bij Bettina was ook dat nog een hele toer. Toch had ze zich in de drie series die oom Bart tot zijn dood bewaarde in allerlei bochten gewrongen om alles te laten zien wat haar minnaar in Duitsland nodig zou hebben om haar trouw te kunnen blijven. Oude foto's die precies vastleggen hoe levend en lacherig en durverig een meisje in de jaren zestig kon zijn. Er zat ook een pasfoto van Bart zelf bij, een goedmoedig jong hoofd onder een militaire baret. Beide waren ze nu verdwenen, hun levens weggewist, druppels op een gloeiende plaat.

Een maand later belde John me op en stak een speech af. 'Ik heb nog eens nagedacht over wat je voor mijn vader deed. Je weet, ik heb een advocatenpraktijk en een paar keer per jaar moet ik optreden als executeur-testamentair. En altijd merk ik dat de kinderen het moeilijk vinden om de persoonlijke bezittingen van hun ouders op te ruimen. Ze zijn bang daar iets te vinden wat ze niet willen weten. En als mijn goede vader al iets had wat hij liever niet aan zijn zoon wilde laten zien, dan moet dat bij heel wat bejaarden een probleem zijn waar ze mee tobben. De brieven en foto's van dat ene slippertje dat ze ooit maakten. De Playboys en erger. De vrouwenkleden in de extra grote maten. Allemaal onschuldige dingen, die je tot je dood bij de hand wilt hebben maar waar je je kinderen absoluut niet mee wilt confronteren. Dus is er behoefte aan een Laatste Wens Service. Een bedrijf dat heel discreet direct na je dood alle dingen opruimt die je niet wilt laten zien aan je nabestaanden. Ik ben al bezig met de oprichting van zo'n firma en ik bied je een partnerschap

aan. Wat vind je ervan? Denk er een paar seconden over na.' Ik legde de hoorn neer en liet de stilte duren. Het was mooi weer buiten, ik stond in mijn bloemenwinkel en snoof de bloesemgeuren op. 'Donald!' hoorde ik de telefoonhoorn zachtjes roepen. Ik mocht John niet graag, maar zijn analyse klopte. Gek dat niemand ooit eerder gedacht had aan zo'n Service. Degenen die er behoefte aan hadden waren vermoedelijk te oud om er nog een business van te maken.

Een week later hadden we het rond. De firma bestond voorlopig alleen op papier, en had het adres en telefoonnummer van Johns advocatenkantoor. We lieten reclamekaartjes drukken waarop alleen stond:

Uw laatste wens is onze opdracht

Zijn er zaken die u na uw overlijden snel en discreet vernietigd wilt hebben? Foto's, video's, brieven etc. Laatste Wens Service zorgt ervoor. Informatie: www.LWS.com

We legden de kaartjes bij de balies van ziekenhuizen en bejaardenoorden en stuurden ze naar columnisten van kranten en tijdschriften. Al snel verschenen er een paar stukjes in de pers over onze service, en John gaf een aantal interviews waarin hij benadrukte hoeveel moeite ons bedrijf deed om discretie te verzekeren. En toen ging het lopen. Eerst de verzoeken om informatie via het internet. Daarna de aanmeldingen voor een Laatste Wens-contract.

Dat contract was Johns pronkstuk. Het gaf ons het recht de woning van de overledene te betreden en een aantal precies aangegeven artikelen op te halen en vervolgens te vernietigen. De cliënt moest zorgen dat hij een kaartje bij zich droeg met daarop het contractnummer

en het verzoek dit nummer bij zijn of haar overlijden door te geven aan het emailadres of het telefoonnummer van LWS. Kregen we dat bericht binnen dan gingen we meteen aan de slag. Om dit basisconcept had John veel facultatieve mogelijkheden gebouwd. Wie bijvoorbeeld niet wilde dat we – met het contract in de hand – naar de kinderen moesten stappen voor de huissleutels, kon die sleutels in een kluisje op ons kantoor leggen. Ook konden cliënten kiezen of zij wel of niet elk halfjaar een e-mail wilden ontvangen met de mogelijkheid het contract te actualiseren of de zoekaanwijzingen te veranderen.

John was een echte controlefreak die elke theoretische mogelijkheid in kaart wilde brengen en van een oplossing voorzien. Een belofte tot strikte geheimhouding onzerzijds en een daarbij behorende zware boete, was natuurlijk de eerste paragraaf van het contract.

Ingewikkelde zaken kregen we zelden. In de praktijk waren het bijna altijd oom Barts die ons belden of schreven. Soms een tante Bettina. Vrijwel steeds ging het om mensen die al vrij ernstig ziek waren, maar zelf geen afscheid konden nemen van de dingen die ze ons lieten opruimen.

In de loop van de tijd werkte ik vele kilo's foto's weg, videobanden, vreemde apparaten, vrouwenkleding in grote maten, haarstukjes, brieven, brieven, brieven, een boekhouding, een roman. Heel veel verdienden John en ik er niet aan, het was geen goudmijn. Maar het opruimen gaf me een goed gevoel en ook de steile, op geld gerichte John deed het met zichtbare overtuiging. En toen overleed Mevrouw A. Montgomery. Ik ontving een e-mail van John en kreeg even een schok toen ik het adres zag waar ik heen moest. Daar woonde Nancy vroeger! De vrouw was gisteren overleden en had

postuum per post een enveloppe naar ons laten sturen. Daarin zat een huissleutel, het honorarium, een getekende machtiging om haar huis te betreden en de opdracht een pakje brieven te vernietigen. Dat pakje kon ik vinden in de grote slaapkamer in de witte kast op de derde plank ('van onderaf gerekend' stond er nog bij) en achter de dekens die op die plank lagen. Een nauwkeurige dame. 'Na mijn dood zullen mijn echtgenoot en onze kinderen enkele weken bij zijn zuster verblijven, maar voor alle zekerheid maak ik gebruik van uw "leeg huis"-garantie.'

Die garantie kostte wat extra en hield in dat ik eerst opbelde en bij het huis aangekomen eerst de deurbel gebruikte en vervolgens ook nog aanklopte om er zeker van te zijn dat er niemand thuis was. Pas dan ging ik met de sleutel naar binnen.

Het adres van A. Montgomery lag in de duurste buitenwijk van Villas, zelfs de honden hadden daar modieuze kapsels. Met mijn oude bestelautootje was het drie kwartier rijden en achter het stuur dacht ik aan Nancy. Het zou vreemd zijn het huis te zien waar zij woonde toen de verliefdheid ons trof. Dat was negen jaar geleden. In juni. In de prachtige zomer van 1992. Ik was drieëntwintig en had in de lente mijn bloemenkelder geopend. Omdat de omzet in de eerste maanden – zacht gezegd – wat tegenviel gaf ik in juni na sluitingstijd demonstraties bloemschikken. Daarna kon men zelf een boeket maken en desgewenst ter plekke kopen en meenemen.

Het was een goed idee, ik verkocht na sluitingstijd soms meer dan de hele dag. Er kwamen zo'n tien tot vijftien mensen langs, meestal vrouwen. Sommigen kwamen vaker, maar één vrouw kwam bijna elke week een paar keer. Een jonge vrouw, een jaar of dertig. Ze had niet veel talent voor het maken van mooie

boeketten en ook geen geld om ze te kopen. Maar ik keek graag naar haar als ze bezig was bloemen bij elkaar te zoeken. Ze had een stil hoofd met kalme blauwe ogen en heel precieze gebaren. Ze pakte een bloem bij de steel, rook er genietend aan, en zette hem dan voorzichtig terug of nam hem in haar selectie op. Het resultaat was qua kleurcompositie meestal niet fraai, maar als ze het boeket klaar had en er nog eens aan rook, kreeg haar gezicht een glans van verrukking. Na een paar keer had ik het door: ze maakte geurboeketten. En ik hoefde maar één keer te snuiven aan het boeket dat ze achterliet om te weten dat ze daar een groot talent voor had. Ik sprak haar aan, ze heette Nancy en vermeed het noemen van haar achternaam. Haar stem hoorde bij haar uiterlijk, bedachtzaam, aarzelend, licht. Ze was met me eens dat mijn demonstraties van kleurcomposities aan haar niet besteed waren en ging graag in op mijn uitnodiging om overdag langs te komen en geurboeketten te maken. Zo verkocht ik ze ook: 'Geurboeket. Let niet op de kleur, ruik de geur.' Als Nancy in mijn leven gebleven was, zou ik blindenscholen en federaties van slechtzienden benaderd hebben met dit nieuwe bloemenidee: de levende parfum. Maar het liep anders. Na enkele weken was ze plotseling verdwenen en ik moest de geurklanten teleurstellen. Toen ik haar maanden later aarzelend voor het raam van mijn winkel zag staan, sprong mijn hart op en besepte ik ineens dat ik haar erg gemist had. Ik holde naar buiten en zag haar verstijven van schrik. Later vertelde ze dat ze bang was dat ik haar zou uitfoeteren omdat ze me in de steek had gelaten bij het maken van de boeketten. Omarmen zat er niet in, maar een warme handdruk en een kop koffie nam ze dankbaar aan. Ze zag er slecht uit, mager en gespannen.

Bij haar jukbeen en in haar hals zag ik blauwe plekken, maar ik was te beleefd opgevoed om ernaar te vragen. Tot mijn vreugde had ze wel tijd en zin om weer voor mij te werken en dagelijks zaten we samen boeketten te maken, ik op kleur en zij op geur. Ik was nu zo verstandig te noteren welke combinaties Nancy maakte, zodat ik niet meteen met lege handen zou staan als zij weer plotseling zou vertrekken. Wie ze was, waar ze woonde, wat ze deed, daar praatte ze niet over. Het weer en de politiek, boeken en schilderijen, dat waren de probleemloze onderwerpen. Van sport bleek ze veel te weten, al interesseerde het haar niet echt. Dat betekende dat ze vrij lang in één huis gewoond had met een tv-kijkende sportfanaat. Een stukgelopen huwelijk? Voor haar oude vader gezorgd?

Op een vrije zondag kreeg ik haar mee om in het Vassarbos te zoeken naar geurig onkruid (er was daar een verwilderde kruidentuin). De oogst viel wat tegen, verwilderde kruiden ruiken muf, en het begon ook plotseling te regenen. Samen onder een regenjas zittend op een bankje, wachtten we het einde van de bui af. Ik voelde de warmte van haar lichaam tegen het mijne en keek van opzij naar haar profiel. Ze voelde mijn blik. 'Is er iets?' vroeg ze en ze draaide haar hoofd naar me toe. En ik deed wat ik allang wilde doen, ik kuste haar. Daarna braken goede tijden aan, al bleven die bij Nancy altijd ingeperkt door de angsten en de bindingen die zij uit haar vorige leven meebracht. Bij het vrijen was ze dienstbaar en gewillig en bang. Pas na een paar weken, toen ze vertelde over het huwelijk dat ze ontvlucht was, begreep ik hoe dat kwam. Nancy woonde voor de tweede keer tijdelijk in een opvanghuis voor mishandelde vrouwen. En dat zei alles. Ze praatte opvallend begripvol over haar man Bob, die nu eenmaal een Pietje Precies was en tegelijk een driftkop.

Als iets niet ging zoals hij het wilde, schoot zijn hand uit. Daarna had hij altijd vreselijk spijt en huilde en probeerde de pijn te verzachten. Ook vrijden ze dan. Maar het was belangrijk voor hem dat zij elke keer als hij met haar sliep een stevig orgasme kreeg, anders tastte dat zijn mannelijkheid aan en werd hij weer boos. Dus had ze geleerd orgasmen te faken zodra haar bedpartner klaarkwam: allebei tegelijk, een wonder. ‘Ach, dáárom heb ik het idee gekregen dat ik de perfecte minnaar ben,’ zei ik en haar gezicht betrok. ‘Nee, nee, bij jou doe ik dat niet’. Maar het maakte ons liefdesleven daarna wel realistischer.

Dat Nancy terug zou gaan naar haar man was van meet af aan duidelijk: ze hadden een zontje van vijf en die kon ze niet missen.

Haar vlucht naar het vrouwenhuis was precies dat geweest: een vlucht uit paniek toen Bob in razende woede met een honkbalknuppel op haar af was gekomen omdat ze een telefonische boodschap van zijn boekhouder te laat had doorgegeven. Bobby, het zontje, sliep en was ook niet in gevaar, want zijn vaders woedeaanvallen richtten zich nooit op het kind. Dus rende ze alleen de straat op.

Dom, want bij de vorige keer had ze Bobby wel mee kunnen nemen, en het Vrouwenhuis had haar ingeprent dat dat heel belangrijk was. Een vrouw die zonder haar kind het echtelijk huis verlaat, heeft nu eenmaal minder kans het bij een echtscheiding toegewezen te krijgen. Zeker als opzettelijke mishandeling moeilijk is aan te tonen. Het enige dat ze nu kon doen was: proberen het weer goed te maken met Bob. En hopen dat hij er ook iets van geleerd had. Elke dag was ze hiermee bezig, belde met de maatschappelijk werkster van het Vrouwenhuis die de bemiddelingspogingen deed. Belde met de moeder van Bob die hem probeerde te bepraten.

Belde ten slotte met Bob zelf. Ik zag haar in tranen bij het toestel zitten: Ja Bob, nee Bob, dankjewel Bob, heerlijk Bob.

En na het gesprek holde ze op me af: 'Ik mag terugkomen! Morgen!' Ik omarmde haar en zei dat ik blij voor haar was. Die laatste avond was ze zenuwachtig, Bob zou zijn woord toch wel gestand doen? En niet morgen ineens zeggen dat hij haar niet meer in huis wilde? Ze miste Bobby junior zo, haar lieve kereltje met zijn snelle beentjes hollend door het huis.

We vrijden een laatste keer, maar het lukte niet zo goed. Nancy was met haar gedachten elders en ik zat al in de leegte van het verdriet: ik was van haar gaan houden.

Na afloop lagen we in elkaars armen te praten. Nu meer als vrienden dan als geliefden, de omschakeling was al begonnen. Nancy praatte over Bob en zijn Makelaarskantoor, ze leefde zich alvast in, en ik hielp zoals een vriend helpt.

'En willen jullie nog een kind erbij?' vroeg ik om wat te vragen.

'Bob wilde alleen een zoon en die heeft hij nu. Ik zou nog wel een dochter willen, maar dat zit er dus niet in. Hij vindt het genoeg zo.'

'Als het nu weer misgaat met Bob, beloof me dan dat je met Bobby hierheen komt. En dan maken we samen een dochter voor je.'

Ze streek mijn haar en glimlachte.

'Ja,' zei ze, 'en dan noemen we haar Donna. Don van Donald en Na van Nancy.'

De volgende dag bracht ik haar naar de bus en smeekte haar om contact met me te blijven houden. Haar achternaam had ze nooit willen vertellen en ik wist niet waar ze woonde, elk moment kon ze spoorloos uit mijn leven verdwijnen.

Ik zag de angst voor Bob in haar ogen en bezwoer haar dat hij het niet te weten zou komen. We kwamen overeen dat ik niet zou bellen of e-mailen, maar dat zij elke eerste maandag van de maand extra goed zou letten op de postbestelling. Ik moest op de brieven dan een willekeurige naam zetten. Bob leegde nooit de brievenbus, dat was haar werk, maar als hij er toevallig bij zou zijn en de enveloppe zag, zou ze kunnen zeggen dat hij verkeerd geadresseerd was. Toen ik met mijn hand op mijn hart gezworen had me hieraan te zullen houden, gaf ze me het adres.

Ik schreef haar trouw elke maand, vertelde over de bloemenzaak en het succes van de drie geurboeketten die ze mij had leren maken. Een enkele keer kreeg ik een ansichtkaart terug: alles goed! Een schrijfster was ze niet, of ze was te bang dat Bob haar zou betrappen. Na ruim een jaar maandelijks schrijven kwam mijn brief terug met ‘Verhuisd, adres onbekend’ erop. En toen ik het een maand later nog eens probeerde, met een andere achternaam, gebeurde hetzelfde. Of Nancy wilde mijn brieven niet meer, of ze was verhuisd en de nieuwe bewoner retourneerde alle onbekende post. Een paar keer stond ik op het punt naar haar huisadres te rijden en te zien wie er woonde. Maar ik had haar beloofd dat niet te doen.

En nu zou ik dan dankzij het overlijden van de nieuwe bewoonster toch het huis bezoeken waar Nancy gewoond had met haar Bob en haar Bobby. Gek, ik had nooit haar achternaam geweten en er ook niet naar gezocht toen ik haar adres had: het was Bobs naam en ongezien haatte ik hem.

Na drie kwartier rijden kwam ik in de Stuyvesantstraat, waar oud en nieuw geld in grote villa's woonde, met puntige hekken eromheen en aan de voordeur de ‘*Wij zorgen voor uw bewaking*’-bordjes van

alarminstallateurs. Het huis waar ik moest zijn was nummer 232.

Ik parkeerde bij nummer 100 en conform de ‘leeg huis’-garantie belde ik eerst op en pas toen ik geen gehoor kreeg, zelfs geen antwoordapparaat, stapte ik uit de auto en liep naar het huis. Ik had een groot boeket als alibi bij me. Mocht er toch iemand thuis zijn dan was ik een bloemenbezorger op het verkeerde adres. Tussen de grote villa’s was nummer 232 een bescheiden huis, zonder voortuin, direct aan de straat. Bob behoorde in deze buurt tot de onderlaag. Misschien was het vroeger de bediendewoning geweest of een gastenverblijf van de kapitale villa ernaast. Geen hekken of toegangspoorten. Dat maakte mijn taak wel makkelijker. Ik belde aan, ik klopte aan en toen er geen gehoor gegeven werd, gebruikte ik de sleutel en ging naar binnen. Goddank geen elektronische beveiliging. De grote slaapkamer was makkelijk te vinden. Er stond een echtelijk dubbelbed maar daarnaast een in hoogte verstelbaar ziekenhuisbed met een bijzettafel waarop veel boeken en potjes met medicijnen. Ik pakte er een op. In het dokterslatijn herkende ik het woord morfine. ‘Pijnstiller’ stond er met de hand bij geschreven, ‘max. 6 per etmaal’.

Arme mevrouw Montgomery, ze zou hier haar laatste ziekbed gehad hebben, de kamer róók zelfs naar ziekenhuis. Misschien was ze hier ook wel overleden. Ik onderdrukte een rilling en vond in de witte kast op de derde plank (van onderaf gerekend) achter de dekens inderdaad een opbergmap met een slotje. Op de map stond: na mijn dood bestemd voor dhr Donald Flint. En het adres van Laatste Wens Service. Een heel precieze dame!

Snel weg was mijn standaardregel bij het uitvoeren van Laatste Wensen, want er was altijd kans op het tegen

het lijf lopen van familie of argwanende burens of een werkster. Maar hier had Nancy gewoond en ik nam even de tijd om het huis te verkennen. Behalve de grote slaapkamer waren er nog twee kleinere, aan de posters te zien bewoond door een honkballende zoon en een balletdochter. Wel opmerkelijk nette kinderen. Het hele huis was opvallend netjes en nogal onpersoonlijk ingericht. Geen rondzwervende spullen, geen familiefoto's, geen stapels oude kranten. Terwijl het met twee actieve kinderen toch een jong gezin moest zijn, nu beroofd van de moeder. Dodenhuizen hebben vaak dat steriele, hield ik mezelf voor. Na het overlijden komt er altijd wel een zorgzaam en dus bemoeizuchtig familielid van het type 'tante' langs om de boel beredderen en aan kant maken. Berg je dan maar. Ik keek nog even naar de kleine tuin, ook al zo keurig en verliet het huis.

Op het lijstje van door Mevrouw Montgomery bestelde diensten stond nog het verzoek even te checken of de weg te werpen inhoud van de map inderdaad bestond uit brieven en krantenknipsels. Dat was een ongebruikelijke wens, meestal wilde men dat wij de spullen ongezien vernietigden. En na de foto's van Tante Bettina deed ik dat altijd braaf: sommige dingen wil je liever ook niet zien. Ik legde de map op de achterbank en reed met een onbestemd gevoel terug. Raar dat ik na zoveel jaar in Nancy's huis geweest was. De afgelopen negen jaar had ik altijd het gevoel gehad dat ze op een dag weer langs zou komen en zonder veel woorden haar plek aan de bloemensnijtafel zou innemen. En dat we dan verder zouden gaan waar we gebleven waren: het laten opbloeien van onze zachte liefde. Nancy en ik waren van hetzelfde type: geen hevige emoties maar wel aanhankelijk en gedienschtig en heel erg trouw. Ons soort mensen wordt makkelijk

slachtoffer van bullies. Ook indirect: ik was niet sterk genoeg geweest om haar van Bob weg te houden. In de maandelijkse brief die ik mocht schrijven deed ik daar wel mijn best voor, beschreef keer op keer ons rustige arbeidzame leven in de bloemenkelder, liet haar weten dat ik van haar hield en haar miste en dat ik graag ook haar zoontje zou ontvangen als ze die mee kon nemen. Nu ik had gezien dat ze echt niet meer woonde op het correspondentieadres kon ik me misschien eindelijk losmaken van de hoop dat zij ooit weer voor de etalage zou staan.

Thuisgekomen nam ik de map uit de auto mee en forceerde met een schroevendraaier het slotje dat erop zat. We hadden beloofd te checken of de inhoud bestond uit brieven en krantenknipsels. Bovenop lag een stapeltje handgeschreven brieven. Ik pakte de bovenste en las: 'Lieve, lieve Nancy, je bent nu ruim een jaar uit mijn leven weg en ik mis je meer dan ooit.' In mijn handschrift. Het waren de laatste van de dertien of veertien liefdesbrieven die ik haar gestuurd had totdat ze terug begonnen te komen. Ik keek er verbijsterd naar en bladerde door de stapel. Hoe kwam de onbekende mevrouw Montgomery aan deze brieven? Ze had ze als nieuwe bewoner vermoedelijk in een geheime opbergplaats gevonden en uit piëteit niet willen wegdoen. Voor het geval de geadresseerde of de schrijver zich ooit nog zou melden. Mevrouw Montgomery was een heel keurige en precieze vrouw, alles wees daarop. Mijn hart ging uit naar deze onbekende dame. Behalve de brieven zaten er twee krantenknipsels in de map. Op één ervan stonden John en ik afgebeeld, met een interviewtje eronder over de Laatste Wens Service. Het andere was een knipsel uit een buurtblad en toonde een schriel schoolmeisje in

balletkostuum en op spitzten. Ze keek geconcentreerd in de cameralens. Eronder stond: Donna Montgomery (7) won dit jaar de junioren balletcompetitie van Villas. Het knipsel dateerde van vorig jaar.

Donna?

Het duurde even voordat tot me doordrong dat dit allemaal geen toeval kon zijn. In de keuken had ik een stapel oude kranten en het doorbladeren leverde al snel haar overlijdensbericht op: ‘Anantia Montgomery (‘Nancy’), 39 jaar, echtgenote van Bob Montgomery, moeder van Bob junior en Donna. Zij overleed na een geduldig gedragen lijden. Wij zullen haar nooit vergeten.’

Ja, dat was wel het minste wat je als moeder en echtgenote mocht verwachten. Ik zat op de keukenvloer met de krant in mijn handen en huilde. Jezus wat een koude afscheidsadvertentie voor mijn lieve Nancy. Waarom was ze al die jaren onder de knoet van deze ongevoelige rotzak gebleven? Waarom had ze wel al mijn brieven bewaard en mij nooit meer dan een ansichtkaart gestuurd? Waarom was ze nu dood en voorgoed onbereikbaar? En dat zonder afscheid te nemen? Het was John die me op het goede spoor zette toen ik hem vertelde hoe de Montgomery-opdracht was afgelopen.

‘Ze heeft je iets willen zeggen, maar het niet gedurfd. Wat had je gedaan als je geweten had dat jullie samen een dochtertje hadden?’

‘Dan had ik contact gezocht, natuurlijk. Mijn dochter bij iemand die zijn vrouw slaat? Ik zou ze allebei weggehaald hebben, Nancy en Donna.’

‘En dat was precies wat ze niet wilde. Want Bobby junior zou dan gegarandeerd aan zijn vader toegewezen zijn. Ga maar na: ze ontvluchtte het gezin en liet haar zoontje bij de vader achter. Als dan later blijkt dat ze in

die periode zwanger is geraakt van de bloemenman om de hoek, hoeft geen rechter lang te piekeren over wie de meest stabiele ouder is. Dus de enige manier om moeder van beide kinderen te blijven was: in dat huwelijk blijven zitten en jou niets te laten weten.’ Hij had gelijk, zo zou Nancy gedacht hebben. Haar kinderen waren het belangrijkste. Maar toen ze ziek werd en het stukje in de krant zag over de Laatste Wens Service, bedacht ze een manier om mij toch na haar dood te bereiken. Met de boodschap: we hebben een dochter!

Al twee weken reed ik elke avond langs het huis om te kijken of het weer bewoond was. Toen er eindelijk licht brandde kwam ik de volgende ochtend vroeg terug en wachtte. Om half negen verschenen ze, tijd om naar school te gaan. Hij had een regenjas aan en een hoed op, was middelgroot en oogde wat dikvig. Hij gebaarde driftig naar de twee kinderen: schiet op! en klikte al van ver de Mercedes open met zijn afstandsbediening. De auto knipperde met zijn lichten: ja baas. Het dikkige jongetje holde achter z’n vader aan en schoot zo snel mogelijk de achterbank op. Het tengere meisje was minder gehoorzaam, ze keek om zich heen in het valse ochtendlicht en haar rondzwervende blik trof mij. Het leek even alsof ze me zag, gespannen naar haar kijkend vanachter het stuur van de geparkeerde bestelauto. Maar het was mijn verbeelding. Ze liep naar de Mercedes en ontweek een draai om haar oren terwijl ze instapte. En dat was het moment waarop ik begreep dat ik een taak had in het leven. Ik was vader. Een vader met een missie. Toeterend reed ik naar ze toe en toen gebeurde het wonder. Terwijl Bob aan de voorkant van zijn Mercedes instapte

sprong mijn dochter er aan de achterkant uit. Ze rende op de bestelauto af en steeg snel in. ‘Papa?’ vroeg ze. ‘Papa Donald?’

En terwijl Bob ons achtervolgde en een politiesirene steeds dichterbij kwam hoorde ik haar nog zeggen: ‘Mama vertelde dat je zou komen.’

Sterrenslag

De telefoon ging. De redactie Kunst van de Regionale Dagbladpers was aan de lijn. Of ik een in memoriam wilde schrijven bij de dood van Peter Augustin.

Ik schrok wakker. 'Hoezo dood?'

'Er is een persbericht rondgestuurd, hij is gisteravond aan een hartaanval overleden. Er komt ook geen begrafenis, hij heeft zijn lichaam ter beschikking van de wetenschap gesteld.'

Ik herinnerde me dat hij me een keer tegen sluitingstijd verteld had dat zijn vader jong was overleden en dat hij zelf ook wel niet oud zou worden. De bekende dronkemansmelancholie leek het me, maar hij had toch gelijk gekregen. Arme kerel. Hij was van mijn leeftijd, 38 of 39 jaar, meer niet.

'Hoe lang mag het stuk zijn?' vroeg ik.

'Nou, drie- of vierhonderd woorden, meer liever niet.'

Peter had een paar goede romans geschreven, die ook lovend gerecenseerd waren maar nooit de aandacht van het grote publiek hadden getrokken. Geen bekende schrijver, dus mocht hij niet mopperen met een necrologie van vierhonderd woorden. Ik zocht zijn laatste boek in mijn boekenkast en keek naar zijn portret op de achterflap. Een beetje een boekhoudershoofd, dun blond haar op weg naar kaalheid en een brillette. Ik kende hem vaag uit mijn middelbare-schooltijd, een eenzame jongen. Het gerucht ging dat zijn vader NSB'er was geweest, en zelfs in de jaren tachtig raakte je daardoor als scholier nog geïsoleerd. Ik zat in de redactie van de schoolkrant en de statige, sombere gedichten die leerling P.A. ons deed toekomen plaatsten we graag. Maar niemand kwam op de gedachte hem te vragen of hij redactielid wilde worden. Jaren later, na zijn debuutroman die ik bewonderend

besprak, zagen we elkaar weleens in het Schaakcafé. Hij werkte overdag als administratieve uitzendkracht en schreef 's avonds en in de weekends gedreven aan zijn volgende roman. In zijn schaarse vrije tijd hield hij de ene na de andere moeilijke relatie iets te lang vol, wat de vrouwenrollen in zijn boeken wel ten goede kwam. De jaren gingen voorbij. Ik had allang een gezin, een baan als leraar Nederlands en een bijbaantje als recensent, toen ik Peter nog steeds zag bivakkeren in het schaakcafé. Hij had inmiddels vier romans en een verhalenbundel op zijn conto, allen goed besproken maar slecht verkocht.

Mooie romans schrijven, maar geen publiek vinden, dat doet pijn. In het café kwam dat na een pilsje of wat altijd naar boven. En dan nam ik de benen.

Daarom deed ik nu extra mijn best op de necrologie, beschreef zijn moeilijke jeugd als zoon van een nsb-vader, loofde nog maar eens zijn schrijvers-kwaliteiten en sprak de hoop uit dat er nu, bij zijn dood, wat meer aandacht voor zijn boeken zou komen. Ik leverde het stukje in, maar wist natuurlijk dat het laatste onzin was. Dode schrijvers doen niks op de boekenmarkt, want dode schrijvers kunnen niet meer praten op de televisie. En dan komt er dus niets op gang.

Er werd aangebeld en ik herkende hem eerst niet. Dat ronde brilletje en kalende hoofd waren er nog, maar hij had nu iets blozend gezonds waardoor hij niet meer op zichzelf leek. Pas toen hij 'Dag Henk' zei en me afwachtend aankeek begon het bij me te dagen.

'Peter? Hoe kan dat?'

Ik schudde hem in verwarring een paar keer de hand. Zijn wederopstanding schokte me eigenlijk meer dan zijn overlijden, nu zo'n twee jaar geleden. Wat? Hoe? Waar? Waarom? Gelukkig had ik voldoende pils in

huis voor een lange avond.

Zijn dood was een fluitje van een cent geweest, vertelde hij me, toen ik een beetje van de schrik bekomen was.

Hij had gewoon een persbericht naar het ANP gestuurd en was vertrokken naar Eindhoven, waar hij onder zijn eigen naam gewoon weer was gaan werken als uitzendkracht. Lekker rustig. Hij keek er voldaan bij.

‘Jawel, maar waarom doe je zo iets idiots?’

‘Ik had er gewoon genoeg van om lucht te zijn, Henk. Weer twee of drie jaar lang ploeteren aan een boek dat in het water valt en geen enkele rimpel veroorzaakt. En je uitgever die zuchtend de hand over het hart strijkt als je met een nieuw manuscript komt. Met zo’n blik van: vooruit maar weer, je weet nooit hoe een koe een haas vangt. Het werd me te vernederend!’

‘En dan ga je dus maar dood?’

‘Ja, dat zet er tenminste definitief een streep onder. Anders blijf je toch maar twijfelen en aarzelen. Ik heb er een jaar over nagedacht en toen de knoop doorgehakt. Peter Augustin is dood en kan niet meer publiceren. Het geeft me rust.’

‘Toch is het doodzonde dat je zo radicaal gestopt bent, Peter. Je werd toch altijd goed besproken?’

‘Dat maakt het juist erger allemaal. Als het shit was wat ik schreef, dan zou het terecht zijn dat het niet verkoopt. Maar mijn boeken krijgen goede kritieken. En dan verwacht je natuurlijk ook wat publiek, daar heb je voor je gevoel ook wel recht op. Maar dat gebeurt dan niet. En hoe komt dat? Het begint al bij de boekhandel. Mijn boek ligt daar niet, want de boekhandel kent mij niet. En omdat het boek er niet ligt, weet niemand dat het bestaat. Geeft niet, denk je, straks komen de recensies. En die komen dan en zijn godzijdank goed. Nu zal de boekhandel toch wel wat exemplaren in voorraad nemen, denk je dan. Nou,

vergeet het maar.’

Hij nam een lange slok.

‘De boekhandel wacht rustig af of er nu vraag naar je boek komt. Maar zolang het boek er niet ligt kómt er ook geen vraag. Want boekenkopers lopen de winkel rond, kijken wat er ligt, en bij sommige boeken komt een herinnering naar boven: daar las ik een goede recensie over. En dán koopt men je boek. Maar dat moet er dan wel liggen. Bij mij is het nooit gelukt die vicieuze cirkel te doorbreken. En na een paar boeken gelooft ook je uitgever er niet meer in, en kan je het helemaal schudden.’

Hij keek me aan, het hoofd wat schuin gebogen in afwachting van mijn weerwoord. Hij was doof aan zijn rechteroor, wist ik. Hij had me eens verteld hoe zijn moeder hem en zijn broertje op vakantiecamp verraste met een telefoontje. Het broertje kon haar perfect verstaan, maar telkens als Peter de hoorn overnam was er een geluidsstoring. Het instrument hield niet van hem, was de enige conclusie die hij als kind kon trekken. De anekdote was mij altijd bijgebleven en leek me tekenend voor de pechvogel die hij was.

Hij had natuurlijk gelijk met zijn verhaal. De literaire branche was in de loop van de tijd steeds meer gericht op de bekende en dus goedverkopende auteurs.

De boekhandel nam grote stapels van hun boeken af, de uitgever adverteerde grootscheeps, zij werden ook snel gerecenseerd en konden rekenen op interviews te land, ter zee en in de lucht. Zij waren business, zij waren merken, de branche leefde van hen. Vroeger had je daarnaast nog een categorie van goede, maar minder populaire schrijvers. De slow sellers. Die kregen vaak toch een plekje op de plank, een klein stapeltje weliswaar, maar ze waren zichtbaar en bereikten hun lezers. Die tijden waren voorbij. De branche had geen

geduld meer met slow sellers. Men was nog wel alert op nieuwkomers, de potentiële bestsellers van morgen. Maar die moesten dan wel opvallen en een beetje telegeniek zijn. Bij iets Nieuws en Anders kwam het verkoopapparaat al vrij snel swingend op gang. Een traditionele auteur als Peter had weinig kans die aandacht te trekken, hoe goed hij ook schreef.

‘Waarom heb je jezelf dan niet wat beter verkocht?’ vroeg ik.

‘Dacht je dat ik dat niet geprobeerd heb? In mijn hart vind ik het onzin dat je als schrijver je boeken ook nog moet verkopen met een goede babbel en “oh wat ben ik interessant” en “wat heb ik diepe gedachten”. Dat geleuter is toch verschrikkelijk? Maar als het de enige manier is om een beetje publiek te krijgen, dan moet je wel. Dus heb ik het wel geprobeerd. Maar ik ben te flets.’ Hij schoot in de lach. ‘Dat hoorde ik de presentatrice van Kunstradio tegen haar collega zeggen toen ik na zo’n gesprek mijn jas aantrok: “Hij is wel aardig, maar een beetje flets”. De laatste vijf jaar heeft geen enkel programma mij meer gevraagd, voor wat dan ook’.

‘Dus toen ging je maar dood?’

‘Ja hoor eens, je moet een keer je verlies nemen. Ik wilde er gewoon van af en ook nooit meer in de verleiding komen iets te publiceren. Dan dood je je schrijversnaam dus. Zelf kan je rustig blijven doorleven. Heb ik ook gedaan, in Eindhoven. Beetje flets, die stad, ik voel me er wel thuis. Heb je nog een pilsje?’

‘En je schrijft dus niet meer?’ vroeg ik, op weg naar de ijskast.

‘Je hebt me een paar maanden geleden nog gerecenseerd!’ riep hij me na. En toen ik terugkeerde met het bier vertelde hij dat hij een manuscript bijna

klaar had toen hij stierf en die roman in het afgelopen jaar onder pseudoniem bij een andere uitgever had gepubliceerd. Ik kon deze draai in zijn verhaal niet volgen, wilde hij nou stoppen of toch doorgaan?

‘Welk boek was dat?’ vroeg ik.

‘Hard Glas, van Wouter Grashoek.’

Ik herinnerde het me. Mooi verhaal over de teloorgang van een huwelijk. Ik had in mijn bespreking zelfs gemeld dat het me een beetje deed denken aan de overleden schrijver Peter Augustin. Het werd ook door anderen goed besproken en de uitgever probeerde via de bijgeleverde informatie wat geheimzinnigheid rond de auteur te creëren: Grashoek had het manuscript per e-mail gestuurd en weigerde gegevens over zichzelf te verstrekken. Het leverde inderdaad wat extra publiciteit op maar een groot verkoopsucces werd het niet.

Grashoek stuurde mij via de mail een bedankje voor mijn recensie. Dat was ongewoon, schrijvers en recensenten corresponderen niet, maar hij was een debutant en wist dat misschien niet. Intrigerender vond ik het zinnetje dat hij gebruikte: misschien helpt uw goede recensie deze keer wel bij het vinden van lezerspubliek.

Hoezo ‘deze keer wel’? Ik mailde hem terug met wat vragen over zijn identiteit, want de gpd-bladen hadden milde belangstelling getoond voor de onbekende auteur. Maar hij reageerde niet en ik liet het erbij.

‘Ach was jij dat?’ zei ik.

Hij knikte. ‘Ik had altijd die fantasie dat het misschien anders zou lopen als ik opnieuw begon, onder een andere naam. Maar dan met onzichtbaarheid als gimmick. Er was vroeger zo’n schrijver van avonturenromans, ze speelden in ZuidAmerika, de humhum van de Sierra Madre, ik kom er nog wel op. Niemand heeft hem ooit gezien. Zijn boeken

verkochten goed, het geld ging naar een geheime bankrekening en op gezette tijden stuurde hij een nieuw manuscript naar zijn uitgever. Hij deed niet geheimzinnig, hij wás het gewoon. Ideaal leek me dat, publiciteit schuwen en juist daardoor toch belangstelling trekken. Maar het werkt gewoon niet meer in deze tijd. Zo'n Grashoek-mystificatie trekt wel even de aandacht, maar dat duurt niet lang. Na een week of twee wil men toch een gezicht zien en als dat niet komt, verplaatst de aandacht zich. Genoeg andere schrijvers.' 'Dus je bent nu echt uitgeschreven?'

'Ja, het is niet anders. Ik heb erg aan het idee moeten wennen, maar ik ben klaar voor een ander bestaan'. Hij zag er inderdaad goed uit, maar ik kon me niet voorstellen dat zo'n rasschrijver er echt vrede mee had nooit meer een boek te maken.

Zat hier niet een verhaal in voor de krant? Mijn journalistiek instinct was zwak ontwikkeld maar dit leek me toch wel een artikel waard. Het zou een aanklacht kunnen worden tegen de te vergaande commercialisering van de boekenbranche: een van onze meest talentvolle schrijvers geeft het op!

Het kostte me de rest van de avond om Peter ervan te overtuigen dat hij er goed aan deed om uit de doden op te staan en uit te leggen waarom hij gestopt was met schrijven. Hij piekerde er niet over. Het had geen zin, en hij zou afgaan als een gieter.

'Doe het dan voor de schrijvers die er nu aan komen!' bezwoer ik hem ten slotte en na nog wat pilsjes hielp dat.

Ik bakte er een mooi stuk van voor de GPD-bladen ('Dode Schrijver Springlevend') en kreeg al snel het verzoek om een follow-up. Landelijke dagbladen namen het onderwerp over, in radioprogramma's vroeg

men zich af wat er aan de hand was in literair Nederland en ik hoorde Peter geregeld uitleggen hoe een goede schrijver onzichtbaar kan zijn in toptienland en hoe dat kan leiden tot het besluit maar te stoppen. Het was een onderwerp waar hij alles van wist en met overtuiging over kon praten. En dat werkte, de publiciteitsvloedgolf kwam op gang.

Na de radio kwam de televisie en ik zag Peter steeds geroutineerder zijn zegje doen, ook over andere onderwerpen dan zijn teloorgang als schrijver. Dat was ook wel nodig, want inmiddels waren zijn oude titels weer herdrukt en verscheen zijn Grashoek-boek in de toptien. Hij was bekend geworden.

Ik zag hem een halfjaar later bij een signeursessie in de Bijenkorf. Tijdens zijn pauze dronken we een pilsje. ‘En?’ vroeg ik.

‘Ik weet het niet,’ zei hij. ‘Vroeger kwam het bijna niet voor dat iemand me complimenteerde met een boek dat hij gelezen had. Eén, hooguit twee lezers per jaar. Ik bedankte ze dan en maakte me uit de voeten. Zo hoort het ook. Contact tussen lezer en schrijver is heel intiem en kan alleen via het boek gaan. Je mag elkaar wel bedanken voor het schrijven en het lezen, maar daar moet het bij blijven. Alle verdere uitleg over en weer is zinloos, het boek is het boek en basta. Maar nu klampen voortdurend mensen zich aan me vast met allerlei meningen over wat ik schrijf. Dat leutert en lult maar door. En ik moet een column hier, een festival daar. Met een horde andere schrijvers naar Duitsland, want ja ja, ik word vertaald. Bladen bellen op: “Wat is mijn favoriete plek in Nederland? Hoe sta ik tegenover de ontkerkelijking? Heb ik een levensmotto?” Ik probeer al maanden te gaan schrijven, maar het komt er niet van. Geen rust.’

‘Zeg dan nee tegen die mensen,’ zei ik. Hij zond me

een gepijnigde blik.

‘Dat is nou precies het probleem. Ik ben zo dankbaar voor wat aandacht dat ik niets durf te weigeren. Angst dat ik weer in een zwart gat val. En weet je wat het erge is? Dankzij jouw artikel heb ik overal kunnen uitleggen hoe smal de boekenmarkt geworden is en hoe het allemaal draait om de vraag of de schrijver een leuke babbel heeft. Maar het enige effect is dat ik nu bekend ben geworden, ik hoor langzamerhand bij die topvijftig. Verder is er in de boekenbusiness niets veranderd!’

We keken naar een jonge Marokkaanse schrijver die wat treurig bij zijn stapeltje boeken zat, en genegeerd werd door het publiek. Allochtoonse schrijvers vielen een paar jaar geleden nog op, maar er waren er nu zoveel.

Uit de verte zwaaide Peters uitgever naar hem.

‘Kom, ik moet weer signeren,’ zei hij. Hij had een dikke kont gekregen zag ik toen hij wegliep.

Geluk is voor de dommen

De stad was vol verliefde mensen, die zich expres opstelden langs zijn route. Op elke brug stond wel een paar te vrijen, bij elk stoplicht staken ze hand in hand voor hem over, in elke supermarkt waren ze bezig hun eerste gezamenlijke boodschappen te doen en ze stonden vlak voor hem in de rij voor de kassa.

‘Bak ik vanavond een lekker biefstukje voor je! Met een slaatje voor de vitamientjes!’

Verkleinwoordjes horen bij de liefde.

Zelfs in de wasserette zaten ze hand in hand op plastic kuipstoeltjes te staren naar het ronde venster waarachter hun kleren in innige verstrengeling carrousel zwommen.

En dan meed hij nog bioscopen, cafés, parken, stations. Eethuizen. Zwembaden.

Hij werd wakker en heel even leek het een gewone dag. Niets aan de hand, wat voor weer zou het zijn? En dan begonnen de hersens te werken en het eerste bericht was altijd: er is iets mis. Wat? Er is iets mis! Meer hersens werden wakker en binnen een minuut wist hij het weer helemaal: Erica was weg en hij zou de zoveelste dag moeten doorbrengen met het meest nutteloze gevoel van alle, verdriet.

Meteen begon ook weer de dialoog in zijn hoofd, zinloos maar niet te stoppen. Het eindeloze pleidooi, waarom moest dit gebeuren, waarom kon het niet anders? Waarom kunnen we elkaar niet af en toe nog zien? Een brief dan?

Douchen, scheren, aankleden, tandenpoetsen, zwaar in gedachten. Zijn hoofd begon langzamerhand uit diepe vleesvrouwen te bestaan, het werd tijd dat hij minder

ging drinken, minder roken, minder tobben. Het werd tijd dat hij wat minder mens werd.

Vandaag regende het een zachte motregen. Hij gooide zijn poncho om en fietste de grachten af. De herinneringen begonnen meteen te leven. Op net zo'n dag had hij twee maanden geleden de tocht van kantoor naar huis gemaakt, mopperend over de onhandige poncho. Het ding hielp wel tegen de regen, maar als je naar links of rechts keek verdween je hoofd in de capuchon en zag je niets. Het regende net niet vaak genoeg om daaraan te wennen of er een oplossing voor te bedenken. In de Spiegelstraat stopte hij veiligheidshalve voor verkeer van rechts.

Er kwam alleen een Volkswagentje aan. Het stopte op het kruispunt en hij zag met verbazing dat de bewoonster van het autootje stevig op haar linkerduim zoog, terwijl ze met de rechterhand het stuur omklemd hield en voorovergebogen naar links en naar rechts tuurde.

De straat was verder leeg, het regende maar de ruitenwissers lagen stil op de voorruit. Hij keek nog eens en hevig duimzuigend staarde zij terug.

Ten slotte waagde hij het er maar op en bracht de fiets weer op gang. Toen hij halverwege de oversteek naar rechts wilde kijken om te zien of de auto nog stil stond, verdween zijn hoofd weer in die verdomde capuchon. Een seconde later werd de fiets met geweld onder hem weggerukt en stond hij wijdbeens boven het omgevallen frame.

De linkervoorpoot van de Volkswagen rustte op het verbrijzelde voorwiel van de fiets. In dit soort omstandigheden werd hij nooit kwaad, eerder peinzend. Kijk eens aan, wat overkomt mij nu weer. Is dat mijn hand die daar verderop ligt? Werktuigelijk keek hij of

alles aan hem in orde was, en behalve een schrijnende pijn in zijn lies voelde hij niets.

De deur van de Volkswagen klapte open, het meisje stapte uit, keek even fronsend naar hem, klapte de deur weer dicht en beende met haastige pas weg.

Gewoon weglopen. Wat een goed idee!

Hij keek om zich heen, de straat was geheel verlaten.

Een ruk aan de fiets maakte duidelijk dat hij hem niet los zou krijgen. Hij haakte zijn tas los van het stuur en wandelde snel weg. Dat gezeur. Wat is een fiets nou helemaal? En hij was toch vlak bij huis.

Na vijftig meter keek de vrouw om, aarzelde even, liep wat sneller door, stopte en keerde terug. Ze droeg een donkerrode regenjas en een grote paarse tas die er kolossaal bij vloekte, en boog het hoofd tegen de regen. Ze naderden elkaar snel en hij was van plan gewoon te passeren, een verkeersongelukje hoeft geen reden te zijn voor kennismaking, maar ze posteerde zich pal voor hem, priemde een vinger in zijn borst en zei: 'Ik wens niet gevolgd te worden.'

Blauwe ogen in een tener en bleek hoofd.

'Doe ik helemaal niet,' hoorde hij zichzelf zeggen. 'Ik loop naar huis. Dat mag toch?'

'Waar woon je dan?'

'Hier verderop.'

'Oh.' Ze keek hem schattend aan en besloot hem te geloven.

Hij merkte dat hij nog steeds in poncho was, Superman in verkeersveilig oranje. Een korte opwelling om de armen te spreiden en weg te zoeven in het luchtruim.

Hij deed de capuchon af en schudde zijn haar.

Ze keek gespannen langs hem heen en hij draaide zich om. In de verte had zich een kleine groep mensen verzameld om de auto en de gevallen fiets. Er werd gebaard, een politieauto kwam aanrijden en stopte.

‘Die Volkswagen redt zich wel,’ zei hij, ‘daar staan ze om bekend.’

‘En je fiets?’

‘Dat is een ervaren Gazelle.’

In de verte werd naar hen gewezen, de agenten keken.

‘Kom,’ zei hij met zeldzame dadendrang, ‘wegwezen.’

Hij greep haar hand en ze holden weg, de hoek om, nog een hoek om en café Zuidwest in.

Hijgend zaten ze aan een tafeltje, het was leeg in het café, ze wilde wel een biertje.

‘Wat een wonderlijk goed idee,’ zei hij, ‘gewoon weglopen.’

‘Hoe weet je dat?’ Ze keek hem bevreemd aan.

‘Nou, eh... Je liep toch gewoon weg van je auto?’

‘Oh dat!’ Ze glimlachte. ‘Dat komt, ik heb geen rijbewijs. Ik heb pas tien, elf lessen gehad, zoiets. Dus ik had me voorgenomen: geen enkel risico, zes keer links en rechts kijken voordat ik zou oversteken. De hele tocht van Den Haag naar Amsterdam ging prima. Ik rijd netjes de binnenstad in. En als jij niet zo stom was geweest om ineens te gaan fietsen... Ik had toch voorrang?’

‘Jazeker, je kwam van rechts.’

‘Waarom wachtte je dan niet gewoon?’

Hij keek haar verbijsterd aan. Dat was midden in de regen zonder ruitenwissers van Den Haag naar Amsterdam gereden, bij elke kruising uitvoerig links en rechts turend, een wonder dat er niets ergers gebeurd was.

‘Ik weet niet,’ zei hij, ‘je zat daar zo aandachtig te duimzuigen en er was helemaal geen verkeer. Dus ik dacht: Laat ik maar eens verdergaan.’

‘Ik zoog geen duim,’ zei ze verontwaardigd, ze had een lage stem voor haar meisjesuiterlijk. ‘Zoog ik op mijn duim?’

‘Volgens mij wel.’

‘Hm.’

Ze verviel in gepeins, nam een voorzichtige afwerende slok van haar bier.

‘Soms zuig ik weleens op mijn duim,’ gaf ze toe en bloosde licht, ‘maar alleen als ik in moeilijkheden zit.’

‘Misschien zat je net in moeilijkheden!’

Er volgde een lang zwijgen en hij begon zich ongemakkelijk te voelen. Conversatie was niet zijn sterkste punt. Inpakken en wegwezen maar voordat het echt pijnlijk werd.

‘Ik moet maar eens naar huis,’ zei hij, ‘maar ik zal je mijn adres geven voor eventuele schade. En als je hulp nodig hebt bij het ophalen van je auto...’

Hij zag ineens dat ze heel stil achter haar handen zat te huilen. Zijn burgermansinstinct ontwaakte: niet hier, niet in het openbaar, in vredesnaam geen scènes.

‘Niet huilen alsjeblieft,’ zei hij dringend, ‘ik woon hier even verderop. Ga mee, dan kun je rustig bijkomen.’

Ze heette Erica en was in een moedeloze bui uit Den Haag weggevlucht van man en kroost. Na twee uur praten nam ze het besluit naar huis te bellen.

Hij trok zich discreet terug in de keuken en bakte eieren met spek en vroeg zich egoïstisch af in welke nesten hij zich nu gestoken had.

Toen hij haar stem niet meer hoorde bracht hij de eieren binnen en trof haar in agressieve stemming aan.

‘Ik heb gezegd dat ik de eerste week niet terug kom en dat hij maar eens voor zichzelf moet zorgen. Weet je wat de oen zei? No problem. No problem! Hij kan nog geen linkersok van een rechter onderscheiden. Ik heb zó genoeg van die man met zijn managementlingo.’

Ze stond op en speelde de ijsberende manager: ‘Ik heb er over nagedacht, maar de enige manier om dit kostenneutraal te spelen, ham ham, is een ingang naar

de easy-spender- markt. Het is doorgeploegd met de marketingafdeling en het plaatje is duidelijk, ham ham. Drie cent op de prijs en doorstoten naar de singlemarkt. Daar ligt het grote geld!’

Haar probleem lag meer bij het in de steek laten van de kinderen, dan bij het heropvoeden van een voldaan manspersoon, wist hij, maar het had geen zin om haar rebellerende stemming te bederven.

Ze at alsof ze in dagen niet gegeten had, ze dronk een fles wijn leeg en praatte en praatte over al haar plannen die in duigen gevallen waren en die ze vanaf nu weer zou oppakken. Verder studeren, een baan zoeken, het contact met oude vrienden herstellen, schaaklessen nemen, een uur per dag piano spelen, de verhalen opschrijven die ze in zich had. Het zou een heerlijk leven worden, niet meer alles geconcentreerd op man en kinderen, eindelijk weer tijd voor het eigen geluk. Hij zat erbij en knikte en voelde zich oud en wijs. De teleurstelling waar zij op afstevende was te voorzien, het stemde hem melancholiek. Ze was zo enthousiast in de euforie van plannenmakerij en het zou allemaal mislopen en eindigen onder een grijze grafzerk.

Hij betrapte zich op de neiging om een hand uit te steken en haar naar zich toe te trekken en haar te beschermen tegen elk verdriet, maar hij corrigeerde zich meteen: misbruik maken van de situatie, stereotiep mannetjesgedrag, alcoholische empathie, eigen eenzaamheid bestrijden door warmte aan te bieden, foei.

Het werd te laat om nog op zoek te gaan naar een hotel. Hij maakte de logeerkamer in orde en hoorde haar op dronken benen door het huis stommelen.

Hij was al bijna in slaap toen ze voor zijn bed stond. ‘Je bent een heel lieve man,’ zei ze en ze boog zich voorover. Haar krullen vielen op zijn wang toen ze hem

kuste.

De volgende dag nam hij vrij en ook de daarna volgende dagen.

Een week, tien dagen, hooguit twee weken hadden ze maar want het verre gezin trok en gaf hevig schuldgevoel en kon maar tijdelijk in de steek gelaten worden. Ze wisten dat allebei en het legde de druk van eenmaligheid op alles wat ze deden.

Liefde is een soort verdriet, had hij ooit bedacht en ditmaal was het al vanaf het begin waar.

Hij liet haar de stad zien en waar ze ook kwamen, in het museum, op de kermis, in de warmte van het café, op de pont over het IJ, hij keek naar haar profiel en dacht: Dit gaat weer van mij weg. Hij was nooit verwend geweest met verliefdheden, een eenzame ziel, en áls het hem overkwam ging het diep.

De ontlading van lang opgespaarde tederheid en aandacht verraste en ontroerde Erica, zijn gevoel joeg het hare aan en moeiteloos bereikten ze het grote vertrouwen, waarin niets kon misgaan.

Het gaf een zeldzaam gevoel van rust, maar ook de angst toch tekort te schieten, te weinig in ruil te kunnen bieden. Telkens de behoefte aan een geruststellend gebaar van de ander maar ook de zekerheid dat dat gebaar zou komen. Risico's nemen zonder risico, omdat verliefdheid een zoektocht is zonder teleurstellingen.

Achteraf bleef de warmte van haar lichaam over, de geur van haar haar, het eindeloos knuffelen en aanraken, haar hand langs zijn wang, haar aanhalige tong tegen de zijne. Beelden. Hoe zij met generaalspas langs de kledingrekken van de Bijenkorf liep, er ineens iets uittrok met de triomfantelijke uitroep 'Mijn!'

In contrast: haar bang en stil lijf als het ernst werd met het vrijen, totdat ze voelde dat ze durfde, dat niets ertoe

deed, dat er geen mislukking mogelijk was. Elke dag belde ze naar huis en was een uur bedrukt en zette zich er met een glas wijn overheen. Ze leefden op gestolen tijd en de gedachte dat het maar zo kort kon zijn, werd steeds moeilijker te verdragen. Ze begon er telkens over, overtuigde zich er dagelijks weer van dat het huwelijk een eerlijke kans moest krijgen. John was met al zijn patserigheid een goede man, hij hield van haar en had haar nodig. De kinderen hadden recht op een gezin, ze miste de kinderen zo. En vond hij ook niet dat verliefdheid een oneerlijke concurrent was van partnerliefde? Na een paar jaar ging toch altijd de glans ervan af? En moest je niet juist dan proberen om door te zetten? Hij luisterde naar haar monologen en knikte en begroef zijn egoïsme. Ze had gelijk, hij kreunde van de pijn van haar gelijk. Ze merkte zijn wanhoop en stopte midden in haar betoog. 'Oh mijn god, wat is het toch moeilijk.' Ze kuste hem, haar peinzende blauwe ogen dichtbij. De nachten waren lang en vol confidenties. Op de tiende dag kwam hij thuis van een boodschap en trof een briefje aan.

Lieve Henk, ik durf geen afscheid te nemen, maar ik moet terug naar John en de kinderen. Als ik nu niet ga, dan ga ik nooit. Geen contact meer, alsjeblieft. Zal altijd van je houden.

Ze hadden het zo afgesproken, maar hij kon het niet aan. Hij nam een taxi naar het station en rende alle perrons af, razend van wanhoop. Zo gaan mensen toch niet uit elkaar?

'Jezus, wat zie je eruit,' zei Bert. 'Als ik jou zie ben ik meteen genezen van het idee om ooit nog verliefd te

worden.’ Hij droeg zijn mollige lichaam met kleine pasjes naar de archiefkast en haalde er de kranten van gisteren uit.

‘Behalve op mezelf natuurlijk.’

Hij schonk een kop koffie in en zette die voor Henk neer.

‘Hier, misschien helpt dit.’

Bert kon heel hartelijk zijn als hij wilde. Hij zat nu op de rand van Henks bureau en keek hem over zijn halve leesbril bezorgd aan.

‘Wanneer trek je jezelf nu eens uit die misère?’ vroeg hij. ‘Dit duurt nu al weken. Je moet er een streep onder zetten.’

‘Na regen komt zonneschijn, bedoel je. Het leven gaat door. Oost west thuis best. Met melk meer mans. Mag ik even braken?’

Berts geduld was alweer op. Hij legde een stapel krantenknipsels op het bureau.

‘Zoals je wilt. Als het werk er maar niet onder lijdt. Begin hier maar mee.’

‘Ja baas.’

Hij wachtte tot Bert de deur uit was voordat hij uit het raam begon te staren. Bert had een benijdenswaardig snelle emotionele spijsvertering en schudde alle sores binnen een dag van zich af. Maar Henk had hem er nooit echt om benijd, zelfs lichtelijk veracht. Een gevoel dat zo snel wegebt kan toch nooit iets betekend hebben?

Zet je eroverheen, het klonk zo makkelijk en aantrekkelijk. Maar als je het gevoel schraapt zijn de herinneringen leeg, betekenisloze beelden, statistiek. Er had net zo goed iets anders kunnen gebeuren in die dagen. Er had net zo goed niets kunnen gebeuren. Berts verleden bestond uit doorgestreepte pagina’s en verscheurde foto’s, wegwerpervaringen die achteraf

alleen wat anekdotes opleverden. Nee, dan liever door de hel heen om de hemel te bewaren, een herinnering is alleen mooi als je hem intact laat en het verdriet ondergaat.

Terwijl hij het eerste krantenknipsel begon te lezen ging de telefoon. ‘Ja, met mij,’ zei Marjan, ‘ik bel even om te zeggen dat ik een uur later kom. Ik heb een bespreking die gegarandeerd uitloopt. Maar om negen uur ben ik er. Je komt toch?’

‘Jazeker.’

‘Tot straks.’

Klik en tuuttuut. Hij staaarde naar het toestel. Het was goed dat ze belde, want hij was het totaal vergeten. Na de scheiding, alweer vier jaar geleden, hadden ze afgesproken elk jaar met elkaar te gaan eten. Op een willekeurig gekozen dag, 15 oktober, in een restaurant waaraan geen herinneringen verbonden waren. Elk jaar hadden ze elkaar aangetroffen zonder bericht vooraf, de punctualiteit een bewijs dat het verleden niet niks was. Als ze niet gebeld had zou ze vanavond alleen gezeten hebben, Jezus wat een afgang. Verraad.

Marjan zat al achter een glas wijn te wachten toen hij stipt op tijd binnen kwam. Ze kusten elkaar vluchtig, links rechts links.

Ze werd zichtbaar ouder, net zoals hijzelf.

Kraaienpootjes aan haar ooghoeken, rimpels in de hals, een paar grijze haren. Het maakte haar mooier, natuurlijker, ze voelde zich duidelijk lekker in haar vel en koketteerde er ongegeneerd mee.

Het deed hem goed haar te zien, maar het deed hem tegelijk ook heel weinig: alsof hij een oude kennis weer eens zag. Leuk, maar het had niet gehoeven.

Ze was altijd al een grage prater geweest, vrolijk en vol anekdotes en hij zat al een halfuur te luisteren en te knikken en mechanisch te glimlachen op het goede

moment, toen ineens de totale vervreemding optrad. De ober bevroor, de mensen aan belendende tafeltjes bleven wel bewegingen maken maar zonder geluid en los daarvan bleef hij geluiden ontvangen, het oeverloos gekwater van te veel mensen bijeen, een enkel woord verstaanbaar. Hij keek verbaasd om zich heen, de oneindige zinloosheid van gepraat kende hij allang, maar het was voor het eerst dat hij het ook echt voelde, elke mededeling een babbel, vele mededelingen geroezemoes.

‘Voel je je wel goed?’ hoorde hij Marjan ongerust vragen en hij knikte en door zich scherp te concentreren kon hij weer naar haar luisteren, haar woorden loskoppelen van al die andere woorden op hetzelfde moment in dat café.

Vijf jaar waren ze samen geweest en nu alweer vier jaar uit elkaar. De ruzies en ergernissen maakten samenleven onmogelijk. Marjan had snel een nieuwe partner gevonden, maar hij wilde het niet nog eens meemaken en hield het bij de pijn en de goede herinneringen.

‘Hoe gaat het met Herman?’ vroeg hij.

Ze keek hem verbaasd aan. ‘Dat heb je in al die jaren nog nooit gevraagd.’

Nee, hij had nooit willen horen hoe goed het ging tussen haar en Herman en de vraag ontglipte hem nu uit onverschilligheid, merkte hij met schrik. Zijn verdriet om Erica wiste het oude leed van de echtscheiding uit, zo eenvoudig zat de mens in elkaar.

Opgelucht dat dit taboeonderwerp nu kennelijk bespreekbaar was, vertelde Marjan hem alles over Hermans carrière op de universiteit, zijn periodieke overwerktheid, de plannen die ze misschien hadden om een kindje te maken (kokette blik).

Twee uur later zette hij haar op de trein naar

Groningen. Ze was licht aangeschoten, gaf hem een hartelijke zoen op de mond en riep uit de rijdende trein: 'We moeten vaker bij elkaar komen.'
'Doen we,' riep hij terug en hij wist dat het nu definitief over en uit was tussen hen, en werd er nog neerslachtiger van.

Het ene verdriet verdringt het andere. De mens blijft in beweging omdat hij niet tegen pijn kan en zoekt nieuw geluk dat nieuwe pijn oplevert, waarmee het vorige uitgewist wordt.

Hij dacht weer aan de zondag, drie weken geleden, toen hij naar Den Haag was gereisd om dichterbij Erica in de buurt te zijn. Romantisch en dwaas.

Met trein, bus en tram bereikte hij de straat waar ze woonde, een nieuwbouwstraat met nette eengezinswoningen, moderne laagbouw met voortuintje en ongetwijfeld ook achtertuin annex fietsshok. De heggen laag gehouden (dag buurman, ik durf je niet te mijden). Terwijl hij voorzichtig de huizenrij bekeek, hier woont ze nu, ging een voordeur open en verscheen Erica met twee kinderen en een jonge, wat dikkige man die zorgvuldig de deur achter hen op slot deed.

Hij schrok, maar ze liepen van hem weg naar het park aan het eind van de straat. Voorop Erica en John, ze hing aan zijn arm en praatte geanimeerd naar hem op. Daarachter de kinderen. Het meisje zoog op haar duim en hield een pop in haar armen geklemd. Het jongetje schopte een blikje voor zich uit.

Ze liepen van hem weg, de zon scheen, het was zondag.

Een vrouw te veel

Nu de pillen op waren, begon zijn geheugen vreemd te schudden en beelden te leveren die glashelder waren, maar moeilijk te plaatsen.

Een oude dame, die zei: 'Drink maar lekker op, jongen. Het is bitter, maar goed voor je.' Een terugkerend beeld van het front van een vrachtwagen die op hem afkwam. Een rode vrouwenmond die woordloos tegen hem schreeuwde. Rillend van paniek zat hij ineengedoken bij de gaskachel te wachten tot het ophield. Maar alcohol hielp. In de kleine ijskast vond hij een fles jonge jenever en al na een paar glaasjes stopte het trillen van zijn handen. Langzaam keerde hij terug tot de alledaagse werkelijkheid: ik zit hier in een houten vakantiehuis, waarin ik helemaal thuis ben, zonder te weten waarom. Moeiteloos vond hij de blikken soep, de rijst, de gehaktballen in blik, de drankvoorraad van wijn, bier en jenever. Het koken en eten ging volautomatisch. Tussendoor viel hij voortdurend in slaap, op het bed, in de stoel, soms ook op de schommel in de tuin (waar hij dan van af viel).

Het huisje lag aan de rand van een bos en werd omringd door solide struikgewas en dennen, ondoordringbaar voor blikken van buiten. De dagen gleden voorbij, na twee etmalen was hij de tel al kwijt. Het aantal lege flessen nam snel toe. Als het donker werd, zette hij de kleine televisie aan en keek naar beelden en luisterde naar woorden die niet tot hem doordrongen. Telkens als hij zich wilde verdiepen in wat zijn situatie nu eigenlijk was, viel hij in slaap of werden andere dingen belangrijker: het repareren van een kraanleertje, het schoonmaken van de geiserbrander, het dichtstoppen van gaten in de raamkozijnen. Hij deed het geroutineerd en

glimlachend constateerde hij dat het leek alsof hij een reparatierobot was die een lijstje met taken afwerkte. Het gaf wel een rustig gevoel.

Op de derde of misschien wel vijfde dag boende hij een oud wespennest uit de oksel van het dak van het schuurtje en zag ineens fietsen staan, waarvan een hem bijzonder aantrok. Een wit sportmodelletje met derailleur en venijnig klein. Het was alsof een wensdroom in vervulling ging, en een minuut later zat hij voorovergebogen en peesde hij over de witte zandpaden van het naaldbos. Over de richting maakte hij zich geen zorgen, hij wist zeker dat hij de weg terug kende. Na een kwartier stuitte hij op een mooie plek die geen echte verrassing bood, het déjà vu was nu een continue ervaring voor hem. Midden in het bos lag een groot stuk hei met kleine zandheuvels, en even verderop een ven waarboven meeuwen cirkelden, het glinsterende water viel nog net te zien tussen de hoge omringende graspollen.

In dit landschap stonden groepjes naaldbomen van een knoestige soort en kleine kuddes jeneverbessen die eruitzagen alsof ze net door een tuinman bijgeknipt waren in perfecte conische vorm.

Hij liet de fiets tussen zijn benen op de grond vallen en zwoegde door het rulle witte zand naar een hoger plateau dat door een eenzame eik beschermd werd tegen zonlicht. Met zijn rug tegen de dikke stam keek hij naar het landschap. ‘De hof van Gethsemane’, viel hem in en hij zocht naar de betekenis van dat begrip. En voor één keer werkte zijn geheugen mee en diste het verhaal op van de discipelen van Jezus, van wie er één het oor van een Romeins soldaat afsloeg, dat vervolgens door Jezus weer vastgelijmd werd. Een vreemde geschiedenis eigenlijk, bij nader inzien. Ook tweeduizend jaar geleden zou het toch niet zomaar

gepikt worden dat het gezag een oor afgeslagen werd? Ook al werd het daarna weer aangeplakt? Waarom accepteerde je als kind dergelijke onzin zonder vragen? Terwijl hij daarover aan het peinzen was, hoorde hij ineens een luide vrouwenstem.

‘Je zit op mijn plek,’ zei ze verontwaardigd en hij schrok, onmiddellijk in de verdediging. Ze had rood haar, droeg een wit pak en keek hem boos aan. Ondanks zijn schrik kon hij zien dat ze royaler gebouwd was dan haar kleren toelieten, ze was ook verontwaardigder dan hij aan kon.

‘Sorry,’ zei hij, ‘neem me niet kwalijk.’ Haastig stond hij op, klopte het zand van zijn broek en liep naar zijn fiets terug. Er was hier minstens een kilometer ruimte in het vierkant, maar misschien had ze inderdaad een claim, stond er een fiets of een tas die hij niet gezien had.

Toen hij wegfietste, keek hij nog even om, maar ze was niet meer zichtbaar. Op de terugtocht viel hem in dat hij vergeten had naar haar gezicht te kijken en te zien hoe oud ze eigenlijk was. Hij wist ook niet hoe oud hij zelf was. Thuis in het vakantiehuis keek hij in de spiegel en zag een kleine man met een groot hoofd vol groeven, de ogen diep in de kassen, het haar licht grijzend. Een gedachte viel hem in: na zekere leeftijd is het geluk op en is er alleen nog kans op tevredenheid.

Met die wijsheid viel niets te beginnen, want hij voelde zich gelukkig noch ongelukkig, alleen heel vreemd en zonder bodem. Als hij nou maar wist wie hij was en wat hij hier deed. De paniek steeg, en als altijd hielp de alcohol.

De volgende dag ging hij vroeg in de middag op pad naar dezelfde plek, nerveus maar vastberaden, fles jenever in de fietstas. Ditmaal checkte hij zorgvuldig of er een fiets stond, of een andere aanwijzing van

bezetting.

Er scheen een mager zonnetje, het was volgens de televisie oktober en eigenlijk behoorlijk koud. Hoe heet ik? vroeg hij zich weer eens af. Gérard, antwoordde zijn geheugen, Gérard Depardieu. Maar dat kon niet kloppen, die naam was al van iemand anders, wist hij tegelijk. Wat dan? Henk, opperden de hersens en daar kon hij mee leven.

In de verte cirkelden meeuwen boven het water, turend naar de vissen die op raadselachtige wijze midden in een bos dit ven hadden gevonden. Er was een theorie over, kwam bij hem boven. Watervogels verloren al vliegend weleens hun prooi, en zo'n vis kwam in een op de zoveel gevallen in een vijver of ven terecht. Als dat een tijd later opnieuw gebeurde kon het de start zijn van een nieuwe vissenkolonie. Maar hoe groot was die kans? Het hele bos zou eigenlijk vol moeten liggen met geraamtes van verkeerd terechtgekomen vissen. Of zouden ze reageren op de glinstering van het water en dan in een uiterste wanhoopspoging de sprong uit de snavel forceren? Een fascinerend idee.

‘Alweer op mijn plaats gaan zitten?’

Hij sprong overeind van schrik. Hij had haar niet horen aankomen. Ze stond een meter van hem af, maar was een stuk vriendelijker dan de dag tevoren en toonde een brede glimlach. Het leek wel alsof zij meer tanden had dan een normaal gebit kon bevatten. Helemaal gaaf waren ze niet meer, hier en daar een donker plekje van het roken, in de hoeken de glans van gouden kronen. Zware oogschaduw, de rimpeltjes rond haar ogen maar gedeeltelijk gedekt door haar make-up. Haar donkerrode haar was hoog opgestoken en ze droeg een glimmende zwartleren broek, een wit jack en hoge zwarte laarsjes. Ze paste niet in het landschap, ze leek op weg naar de disco, maar daar was ze te oud voor. Er

was in de wijde omgeving trouwens geen disco te bekennen.

‘Ik wil wel weer weggaan,’ zei hij met droge keel. ‘Nee, blijf rustig zitten.’ Ze had een luide zelf-verzekerde stem, en aarzelend zakte hij weer neer, voelde dat ze een paar meter verderop ging zitten. Zo leer je jezelf wel kennen, hield hij zich voor. Het was duidelijk dat hij zich makkelijk liet intimideren en dat besef beviel hem niet. Maar het was kennelijk een ingebakken reactie, niets aan te doen, alles aan te haten. Ongemakkelijk in haar aanwezigheid tuurde hij in de verte en keek af en toe steeds opzij.

‘Mooi hier, vind je niet?’ bracht hij na een tijdje uit. ‘Jazeker.’

In de verte schreeuwden de meeuwen.

‘Dacht je dat je van me af was?’

Ze had haar lage stem aangezet en hij voelde haar hand over zijn rug glijden en wist ineens dat hij haar kende. Maar van waar? En van wanneer? En hoe?

‘Nee,’ zei hij aarzelend en met onverklaarbare vrees, ‘ik dacht niet dat ik van je af was.’

Wat een onzin kraam ik uit, dacht hij, wie is zij, waarom zeg ik dit?

‘Heb je wat voor me meegebracht, lieverd?’

Haar stem bracht herinneringen in hem boven die tegelijk in alle hevigheid onderdrukt werden. Hij transpireerde en beefde en stond op, sloeg zijn broek af en zei: ‘Ik moet naar huis, sorry.’

‘Doe dat, doe dat.’

Terwijl hij stijfjes wegliep, hoorde hij haar zacht lachen. Eenmaal op de fiets keek hij achterom, maar ze was even geruisloos verdwenen als ze gekomen was. Vlak bij huis trof hem het geluid van luide stemmen, er stonden twee politiewagens in het oprijlaantje, zag hij al van verre.

Zonder te weten waarom zette hij zijn fiets in het bos neer en via een omtrekkende beweging kwam hij een paar minuten later in het struikgewas aan de achterkant van het huisje. Drie geüniformeerde agenten liepen in de tuin rond, keken door de ramen en spraken met elkaar. Een vierde was bezig met een koevoet de voordeur open te breken, het gekraak van het tegenstribbelende hout sneed hem door de ziel. Hij stond op het punt om uit de struiken naar voren te komen en zijn sleutel aan te bieden, maar het was al te laat. Met het geluid alsof er een kies getrokken werd ging de deur open, er klonk geha en gehé en hij luisterde benauwd. Wat was er in godsnaam aan de hand?

‘Hij is hier geweest!’ hoorde hij roepen. Even later kwam een agent naar buiten die naar een van de twee politieauto’s liep. Tussen veel gekraak van de mobilfoon door kon hij opmaken dat de verdachte gelokaliseerd was en of men de honden wilde sturen. Na enig heen en weer gepraat reden twee agenten de auto’s weg, terwijl de resterende twee zich in het huis opsloten en de deur zo goed mogelijk achter zich dicht deden, na een poging gedaan te hebben het beschadigde houtwerk te fatsoeneren. Hij keek een tijdlang naar het ogenschijnlijk verlaten huisje waar hij zich zo thuis had gevoeld en waarvan hij als bij ingeving de sleutel had gevonden, begraven aan de voet van de rozenstruik. Het was nu een val geworden, waarin twee agenten op hem zaten te wachten zonder dat hij enig idee had waarom. Zo stil mogelijk sloop hij terug naar zijn fiets, opende de fietstas en nam een paar slokken uit de fles jenever die hij een dag tevoren in de stortbak van de wc gevonden had toen alle drank op was. Al na een paar minuten trad de kalmte in en even later was hij op weg naar de enige plek die hij kon

bedenken. Zoals hij al verwacht had, zat de vrouw er weer, of nog, dat kon hij niet uitmaken, en ze wenkte hem ongeduldig. ‘Was het toch maar niks thuis?’ ‘Ik ben niet thuis geweest. Er stonden agenten,’ hoorde hij zichzelf bedrukt zeggen.

‘Oh, is Henkie stout geweest? Nou, bij Vera ben je veilig hoor.’ Aan de vele raadsels kon ook dit nog wel toegevoegd worden. Hij gaf zich over en ging bij haar zitten om vertroeteld te worden. Hij lag met zijn hoofd in haar schoot en liet de schrale zon op zijn gesloten ogen schijnen.

De alcohol suisde door zijn hoofd en zijn gedachten lieten zich moeilijk vangen. Ze kenden elkaar, dat was wel zeker, en vele malen moest hij zo gelegen hebben, terwijl ze zijn overhemd losmaakte en haar lange nagels over zijn borst liet gaan. Maar naast het diepe genoegzaam voelde hij een grote blinde woede, die hij meteen wegdrukte, ook dat behoorde tot de routine.

Hij voelde hoe ze zijn broekriem lostrok en zijn geslacht liet zwellen. Hij kwam overeind en begon met nerveuze handen haar witte jack los te knopen en begroef zijn hoofd tussen haar borsten. Zachte geur van toiletpoeder, de warmte van haar lichaam. Eindelijk thuis. Haar handen woelden door zijn haar en hij kreeg het warmer en warmer.

‘Kom, laten we gaan zwemmen,’ zei ze ineens en hij richtte zijn hoofd op en keek haar verbaasd aan. In haar hals zag hij blauwe plekken, maar hij had geen tijd om daar over na te denken, want ze sprong overeind en begon zich haastig uit te kleden. ‘Kom!’ riep ze en ze holde van hem weg, haar haar dansend op haar rug, haar brede billen in ritmische beweging. Een plons in het ven en weg was ze. Meeuwen vlogen op. Links en rechts gooide hij zijn kledingstukken neer en rende haar achterna. Het water was bitter koud en de lol was er wat

hem betreft meteen af. Maar dapper zwom hij voorbij de hoge graspollen de open plas op. Waar was ze?

‘Vera,’ riep hij.

‘Hier ben ik,’ hoorde hij en tegelijk voelde hij een ijzeren greep in zijn nek, die zijn hoofd omlaag drukte. Het was natuurlijk een grapje en hij deed mee en liet zich verslapen.

Pas toen zijn adem echt op was en hij protesterend omhoog wilde komen, kwam de doodsangst, want de hand gaf niet mee. De grond onder zijn voeten was glibberig en telkens als hij houvast had, sleurde ze hem een eind naar voren, zodat hij machteloos bleef.

De schreeuw die hij gaf, liet een scheut bitterkoud water in zijn longen.

Achter de zwijgende hond die het spoor besnuffelde, holden twee agenten en een man met een slappe hoed en een zware bril die tijdens het rennen voortdurend van zijn neus gleed. Ze bereikten een grote open plek, heide met fraaie jeneverbesstruiken en een ven in het midden. De hond trok hen naar een geparkeerde fiets en daarna rechtstreeks naar een zandplateau met een grote eik, waar her en der wat mannenkleren verspreid lagen. Het beest kon een zacht gejack niet onderdrukken.

‘Vort,’ commandeerde zijn baas en even later stonden ze bij het ven en zagen het witte lichaam drijven. Ze haalden hem uit het water, maar het was al veel te laat.

‘Ach Jezus, arme kerel,’ zei de man met de slappe hoed. ‘Kende u hem goed?’ vroeg de hoofdagent.

‘Ja, als patiënt. Treurig geval. Jarenlang voor zijn moeder gezorgd en pas toen ze dood was, moest hij op eigen benen leren staan en een beetje gaan leven. Dus na veel aarzelen probeert hij in cafés een vrouw op te pikken en blijft dan hangen aan een hoer. Heel aardig mens, maar ja, ze deed het voor de poen en hij had niet

zoveel. De sukkel was tot over zijn oren verliefd. En toen hij een keer langskwam en net een andere klant zag vertrekken, heeft hij haar gewurgd. Je zou niet denken dat hij het in zich had, want het was maar een klein mannetje. Maar het interessante was dat hij direct na afloop alles vergeten was. Hij had het allemaal verdrongen, hij wist nauwelijks meer hoe hij heette. Hij was ook al heel lang een stille drinker. Hij werd ontoerekeningsvatbaar verklaard, tbr. Een heel lieve man verder. We hadden hem net zover dat hij zich wat openstelde voor herinneringen toen hij ontsnapte. Ik bedacht veel te laat dat hij het weleens had gehad over het zomerhuisje waar hij met zijn moeder vaak naartoe ging. Zelfmoord zat erin, ik had het kunnen voorkomen. Verdomme.'

'Het is nog knap moeilijk om zelfmoord te plegen in water van één meter diep,' zei de agent, 'ik ben er niet zo zeker van.'

'Wat zou het anders kunnen zijn?' De man met de slappe hoed haalde uit zijn portefeuille een foto. 'Kijk, dit was ze. Ik had dit portret bij me gestoken omdat het van pas kon komen.'

De agent keek naar de foto. De vrouw lachte breed, het leek wel alsof ze meer tanden in haar mond had dan menselijkerwijs mogelijk was. 'Niet meer zo jong, maar een mooie vrouw,' zei hij. De slappe hoed knikte en rekende in gedachten uit dat hij deze avond met wat geluk nog voor elf uur thuis kon zijn.

Ik herinner mij (3) – Hair!

Geloof het of niet, maar ooit zat Amsterdam vol blanken. De enkele verdwaalde neger uit Suriname of de Antillen kreeg een nieuwsgierige ontvangst en een pilsje: wat doe je hier in de kou, man? Er was één Amerikaanse troetelneger, Donald Jones, die onmiddellijk in de eerste Nederlandse sitcom werd opgenomen: *Pension Hommeles*.

In die tijd, begin jaren zestig, was het de gewoonte dat mannen elke drie weken naar de kapper gingen. Je las er de *Lach* of *De Uitkijk* tot je aan de beurt was. Dan ging je op de Stoel zitten, kreeg een wit laken omgeknoopt en zei beleefd: ‘Gedekt graag.’ Dat betekende: laat nog wat haar aan de zijkanten over, en scheer niet alles weg met je tondeuse, stuk ellende. Zo duidelijk durfde je het natuurlijk niet te zeggen, want mannen uit die tijd waren enorm bang voor de kapper. Dat zat in de cultuur van die jaren. Als jongetje had je bij de buurtkapper al niets in te brengen en dat zette de toon. Want het bloempotmodel was voor hem het makkelijkst en je moeder gaf je het knipgeld mee zonder fooi.

Tegen de tijd dat je oud genoeg was om de barbier duidelijk te maken wat hij wel of niet met je haar kon doen moest je in militaire dienst. En daar werden burgerkappers betaald om in recordtijd zoveel mogelijk rekruten het voorgeschreven uiterlijk te geven: coupe Colijn. Voor de jonge lezers: Bert uit Sesamstraat. In een uiterste poging om aan dat lot te ontkomen gaf elke dienstplichtige alles wat hij had aan de kapper. Een rijksdaalder, soms een tientje (vijfjes bestonden toen nog niet). Wat je ook maar missen kon gaf je aan de dienstkapper in de hoop dat hij zijn tondeuse iets minder rigoureuus zou hanteren. Soms hielp het ook,

soms kwam zo'n jongen van de kapper terug met nog wat haar rond de slapen en in de nek. Dolgelukkig en omringd door maten die wilden weten hoe hij dat voor elkaar had gekregen. Hij deed daar wel stoer over, maar kon het nooit duidelijk maken. En dat hield het systeem in stand: honderd rekruten gaven hun laatste geld voor een fatsoenlijk kapsel, en de ene die het kreeg wist niet waarom hij de gelukkige was.

Na de diensttijd kwam ik terecht bij een oude kapper in de Bakkerstraat, een dun straatje bij het Rembrandtplein. De kapper was een kleine man met fletse blauwe ogen en rode konen die zichzelf al jaren geleden op de automatische piloot gezet had. Zijn handen trilden nogal en zijn schaarbehandeling was daardoor wat onzeker geworden. Om geen ongelukken te maken knipte hij zijn klanten zo min mogelijk. Dat was precies waar ik altijd naar op zoek was geweest. En praten deed hij ook al niet meer. De ideale kapper.

Op een middag zat ik op de Stoel, de enige klant, toen hij binnen kwam: een grote goedgeklede neger. Hij keek rond, schatte de situatie in en begreep dat hij moest wachten op één van de wachtstoelen. Hij begon zijn regenjas op te hangen toen de oude kapper ineens bij kennis kwam, zich van mij los rukte en met de schaar in de hand begon te roepen: 'Nee, nee, nee.' 'What do you mean?' vroeg de neger. Een Amerikaan, dacht ik te horen.

'No, no,' herhaalde de kapper. Het gebaar dat hij met zijn schaar gaf was duidelijk afwijzend. Sluittingstijd? Naar een begrafenis? Plotseling pensioen?

Ik giste vrijblijvend.

'Ik kan zijn haar niet knippen,' zei de oude kapper tegen mij, 'ik weet niet hoe dat moet met die krulletjes.'

Intussen was de neger boos geworden. Hij had zijn regenjas weer gepakt en zei duidelijk articulerend: 'I heard that this treatment also existed in Europe. But I didn't believe it. Now I do!'

De kapper verstond geen Engels, in de spiegel keek hij mij hulpeloos aan.

'He doesn't know how to cut your kind of hair,' vertaalde ik, 'that is the only problem. This is no discrimination'.

'I don't believe you. I've seen and heard enough.' Met opgestreken zeil verliet hij het pand. Zittend op de kapperstoel keek ik hem na.

Was 'kind of hair' wel de goede uitdrukking, had ik misschien 'type of hair' moeten zeggen?

Ik was 23 en had nog een lang en arbeidzaam leven voor me. Vrouw en kinderen had ik tegoed, veel kantoorgedoe tot het pensioen, maar ook de jaarlijkse vakanties als passende beloning. Toch is die kleine gebeurtenis in de Bakkerstraat (bij de Balk in 't Oogsteeg) me al die jaren bijgebleven.

'Ja,' legde de oude kapper me uit, 'ik heb het één keer eerder aan de hand gehad. Er kwam een Surinamer binnen en ik begon hem te knippen. Maar ik merkte dat ik het niet kon. Al die krulletjes moet je stuk voor stuk optillen en korter maken, ik wist niet hoe dat moest. Ik zweette me rot.'

Dat laatste overtuigde me. Hier was geen sprake van discriminatie, maar van het oerprincipe van de Nederlandse kapper uit die tijd: doe vooral geen moeite, en doe dat op je gemak.

Een paar jaar later begon vanuit Amerika de revolutie: Hair. Mannen gingen niet meer naar de kapper, lieten hun sierbeholding naar hartelust groeien, knipten het zelf één keer per jaar bij. Nergens ter wereld werd die trend

zo enthousiast ontvangen als in Nederland en nergens heeft hij zo lang geduurd. In één klap ging de mannenkappersbranche ten gronde, er was geen droog brood meer mee te verdienen. Op het platteland werd hier en daar nog wat geknipt, maar toen onze langharige voetballers in de jaren zeventig successen begonnen te boeken, ging men ook in Groningen en Drente niet meer naar de kapper.

Vijftien jaar duurde dit anarchistische paradijs en ik heb ervan genoten. Maar achteraf wil ik best toegeven: het was geen gezicht. Nederland leek bevolkt door zwervers, onguur langharig tuig aan wie je dit onder de zeespiegel liggende hightech land eigenlijk niet kon toevertrouwen.

En toen, begin jaren tachtig, kwam een volgende generatie kappers op. Aardige, een beetje artistiekerige haarkunstenaars, met namen als Mario. Geen gevestigde middenstanders, eerder hoopvolle starters. De branche had geleerd van het verleden. Een coiffure kostte wel meer dan vroeger bij de seriekapper, maar je kon je haar nu krijgen zoals je het wilde. Kappers waren gediensig geworden.

En geloof het of niet, vanaf die tijd begon het aantal zwarte vreemdelingen in Amsterdam toe te nemen. De stad werd kosmopolitisch, de stad werd leuk. Er is veel gefilosofeerd over de oorzaak van dit verschijnsel, maar de verklaring is simpel: eindelijk konden ook kroesharigen in Amsterdam bij de kapper terecht.

Herinneringen uit mijn scheidsrechtersloopbaan

Op bijeenkomsten van het scheidsrechterscorps komt weleens de vraag naar voren wie nu de beste voetballer was die we op de groene mat hebben zien rondlopen. Cruijff, zeg ik dan altijd, Johan Cruijff, en aan de verbaasde blikken die ik retour krijg kan ik zien dat ik al tot de oudste leden begin te behoren.

Als alles anders gelopen was zou Cruijff dit jaar ruim vijftig geweest zijn, en vermoedelijk kaal en dik. Maar zeker met een glanzende voetbalcarrière achter zich, vastgelegd op duizenden meters film en videoband. Nu resteren alleen nog de pakweg dertig minuten zwart-witbeelden die in de tv-archieven overgebleven zijn uit de paar jaar dat hij heeft mogen schitteren op de Nederlandse velden. Ik heb zijn laatste wedstrijd gefloten en altijd het stuk bewaard dat Ir. van Emmenes daarover in 1969 in het voetbalweekblad *Goal* schreef:

Buiten de muren van het stadion werden zwarte kaartjes druk verkocht en binnen was het gezellig vol. De dames liepen rond in hun mooiste toiletten en manipuleerden koket met hun parasols. De heren verdrongen zich om de hokjes van de bookmakers om een gokje te wagen op de afloop van de wedstrijd.

Televisiecamera's, die straks de wedstrijd zouden verslaan, stonden nu nog op de menigte gericht en probeerden de bekende persoonlijkheden in beeld te krijgen.

Om precies twee uur klonk de gong voor de eerste speelhelft. Over het verloop van de wedstrijd is in de kranten al veel geschreven. Ajax rolde het zwoegende maar trage NEC in negentig minuten op.

Vooral de hardwerkende Groot onderscheidde zich: geholpen door Muller en Van Duivenbode droeg hij de

munitie voor de voorhoede aan, waar de geslepen passes van Keizer verwarring zaaiden in de NEC-defensie. In de achterhoede vormden de bekwaam verdedigende Vasovic en de stoere Pronk een ondoordringbaar blok, terwijl Hulshoff boven alles en iedereen uitsprong zodra de bal het luchtruim koos. Maar de ster van het veld was natuurlijk de ongrijpbare Cruijff. Reeds in de derde minuut passeerde hij, na een onnavolgbare rush dwars door de verdedigingslinie, de uitgelopen keeper De Bree met een boogballetje.

In de twintigste minuut bediende hij, na goed voorbereidend werk van Keizer, de meegekomen Groot met een op maat gesneden voorzet, die Groot in één keer op de slof nam. Buiten het bereik van de doelman geselde het striemende schot de kruising van paal en lat en sprong terug in het veld, waar de toegestormde Cruijff met een harde schuiver de arme De Bree het nakijken gaf. Na een geslaagde een-twee-combinatie tussen Cruijff en de naar links uitgeweken Swart belandde in de dertigste minuut van de eerste speelperiode de bal bij Nuninga, die in het strafschopegebied door Donners met handen en voeten werd onderuitgehaald. De bekwaam leidende scheidsrechter Vervoort wees resoluut naar de stip en wuifde alle protesten van de gedesillusioneerde NEC-spelers weg.

Groot faalde niet: 3-0. Tegen het einde van de eerste helft ging Ajax het wat kalmer aan doen en het kon zich dat met deze riant sprong permitteren. Toen de scheidsrechter het rustsignaal floot, was het nog steeds 3-0. Terwijl de menigte zich te goed deed aan voedsel en drank stond in de ereloge een jonge vrouw op om zich naar de kleedkamer te begeven. Mevrouw Cruijff, ze droeg de naam nog steeds een beetje onwennig. Zoals altijd in de pauze van een wedstrijd gingen haar gedachten terug naar de eerste keer dat zij hem had gezien. Als dochter van de beroemde middenvoor Van Es had zij als

kind al dagelijks op de tribune van het stadion gezeten om naar haar trainende vader te kijken. Later, toen hij verzorger van het veld geworden was, bleef het stadion haar tweede thuis en ze werd de mascotte van het elftal. Ze kon de geur van de kleedkamers niet meer missen en de spelers van hun kant voelden zich onzeker als hun frêle blonde mascotte eens een wedstrijd moest overslaan. Toen op een dag de tengere bleke jongen met het smalle droefgeestige gezicht de kleedkamer in kwam, voelde Elsa met het onfeilbare instinct van de vrouw, dat zij haar levenspartner had gevonden. Niemand zal ooit weten hoeveel Elsa heeft bijgedragen aan de snelle ontplooiing van het jonge talentvolle raspaard Cruijff, maar het staat vast dat zij sinds die eerste dag niet van zijn zijde is geweken. Ze ging dagelijks met hem naar de training, bestuurde de auto als hij – nerveus bijtend op zijn vingers – naar een wedstrijd moest en in de pauze ging zij bij de ingang naar de kleedkamer staan om hem aan te moedigen als het elftal weer naar buiten kwam. Zo ving de televisiecamera haar, toen de Ajaxspelers het veld weer betraden. Cruijff ging naar de omheining en raakte de hand van zijn vrouw aan. Dat het de laatste keer zou zijn, wist toen nog niemand.

Het drama kwam in de laatste minuut van de tweede helft. Al die tijd had Ajax de tegenstander laten komen en de trage, weinig fantasierijke combinaties van de NECvoorhoede zonder moeite ontrafeld. Behoeftte aan een doelpunt was er niet, Ajax speelde op balbezit en vertraagde het spel zoveel mogelijk. Aan het slot echter bereikte Vasovic met een dieptepass de vrijstaande Cruijff, die deze kans niet voorbij liet gaan. Er volgde een solo, die hem voorbij twee, drie verdedigers bracht. De uitgelopen De Bree stortte zich op de voeten van Cruijff, maar de bal schoof onder hem door en huppelde langzaam het doel in.

Te midden van het gejuich van de menigte floot de

scheidsrechter af. De spelers begonnen het veld te verlaten en ook het publiek baande zich al een weg naar de uitgang, toen men zich plotseling realiseerde dat er iets niet in orde was. Cruijff was blijven liggen en keeper De Bree stond over hem heen gebogen, terwijl hij met zijn arm wenkende gebaren maakte in de richting van de Ajax-spelersbank. De verzorger kwam aanrennen en ook de trainer liep het veld op. Er viel een stilte op de tribunes. In haar loge stond Elsa overeind, haar hand voor de mond geslagen. De trainer wenkte de dokter dichterbij. Op het veld betastte de ervaren clubarts lange tijd het been van Cruijff. Daarna stond hij overeind, schudde nadrukkelijk het hoofd en verliet met lange stappen het terrein. Aahh, kwam uit het publiek. In haar loge voelde Elsa de hand van haar vader op haar schouder. 'Meisje,' zei hij schor.

'Vader,' snikte zij, 'ze gaan hem...' (ze kon het woord niet uitbrengen).

Hij knikte stom.

'Vader, ik wil het niet,' riep ze wanhopig. Hij pakte haar bij haar schouders en schudde haar ruw door elkaar. 'Wil je dat hij kreupel door het leven moet?' vroeg hij. 'Je weet dat Johan dat niet zou kunnen.' Ze snikte. Het was hard dit jonge leven te moeten afsnijden. Maar ze herinnerde zich wat hij altijd gezegd had: 'Voetballen is mijn leven'. Johan zou nooit kunnen berusten in kreupelheid. Ze keek op en droogde haar tranen.

Even later zagen de toeschouwers een tengere vrouw het veld op komen. Ze liep resoluut op de stille figuur af en knielde bij hem neer. Niemand weet wat zij in die enkele seconden tegen elkaar zeiden. Toen stond de jonge vrouw op en verliet ondersteund door haar vader het veld. En terwijl de menigte met ontbloot hoofd doodstil stond te wachten, klonk het schot.

Het verlangen

‘Zullen we?’

Geschrokken kwam hij overeind, hij had erop gerekend de hele avond aan zijn tafeltje te kunnen zitten met een kopje koffie.

Ze had een wat dik en uitdrukkingloos gezicht, maar het zwarte krulhaar dat als een krans om haar hoofd stond betekende mooi, zoveel wist hij er wel van. En de donkere oogschaduw en angstaanjagend paarsgestifte lippen betekenden uitdaging. Het ergste was dat ze een half hoofd boven hem uitstak.

Met een licht gevoel van misselijkheid plaatste hij zijn rechterhand op haar heup en stak de linker uit, waarin zij haar hand legde.

Jaren geleden, om zichzelf klaar te maken voor het leven, had hij dansles genomen. Hij was toen twintig, kaalde nog nauwelijks en leerde vlijtig de quickstep, de tango, de Engelse wals, de cha-cha-cha en in een olijke bui van de dansleraar zelfs de twist. Als vanzelf belandde hij nu in de Engelse wals en ze liet zich leiden als een pudding op draaiwielletjes. Hij voelde niets van haar behalve een meedeinende zachtheid die al zijn bewegingen anticipeerde.

De linkse draai, de rechtse draai, de spinturn, alles ging vanzelf. ‘How much is that doggie in the window,’ zong een zangeres. Al na een minuut begon zijn linkerbeen te wankelen van vermoeidheid door de ongeoefende beweging, hij raakte bedwelmd door haar sterke parfum en intussen dacht zijn hoofd na over de naam van de zangeres. Peggy Page? Na afloop van het drieminutenwalsje was hij drijfnat van de inspanning en de zenuwen.

‘Eh, bedankt...’ zei hij en hij spoedde zich na een kleine

buiging terug naar zijn tafeltje, waar hij meteen zijn bril ging poetsen.

Madelon keek hem na en keerde schouderophalend terug naar haar plek achter de kantinebar. Het was me een treurnis, dat jaarlijkse personeelsfeest, maar ze werkte al drie jaar bij de Rijksdienst Goederenvervoer te Hengelo en het hoorde er nu eenmaal bij.

Vaste prik: rond half november kwam meneer Matjens van Personeelszaken langs met de sleutel van de Feestkist. Aan de onderkant van het deksel was een tekening van de kantine geplakt, met aanwijzingen voor Ophangen Slingers. Slinger A van punt A-1 naar punt A2, slinger B van B-1 naar B-2 en zo verder tot G. Makkelijk zat. Onder in de kist lagen opgevouwen lampions die naar eigen inzicht aan de slingers bevestigd konden worden, op twee meter afstand van elkaar. De feestkist dateerde volgens de inhoudstabel uit 1974 en was toen waarschijnlijk al niet erg hip. Nu, in 1990, leek het alsof ze het begin van een oud toneelstukje opvoerde: Het Inrichten Der Feestzaal. Een kantinestoel was alles wat je nodig had en het versieren van de feestruimte behoorde tot Madelons taak als kantinefunctionaris M/V.

Elk jaar weer voelde ze met enige verbazing dat de ophangspijkers inderdaad op de aangegeven plek zaten, zorgvuldig weggewerkt achter de wandbetimmering. Meneer Matjens had braaf even geholpen, maar na de laatste postronde had hij gewoontegetrouw Jack van de postkamer gestuurd als hulp. Zoals ze hem kende maakte Jack zich er makkelijk van af. Hij droeg de slingers aan, maar liet het aan haar over om op de stoel te klimmen en naar de spijkers te tasten. Vorig jaar durfde hij het aan om zijn hand tussen Madelons benen te laten avonturen en ze was erin getuind, kon ze achteraf wel stellen. Een grijnzende rotkop had hij

eigenlijk en ze kon zich nu niet meer voorstellen dat ze het nog elf maanden op los-vaste basis met hem had uitgehouden. Haasje-repjeseks, sigaretje en weg wezen. Tekst had hij nauwelijks, meer dan een patatje kon er nooit af en het was dat hij zo mateloos goed kon dansen, anders had ze hem wel eerder dan vorige maand gedumpt.

Hij gaf natuurlijk geen krimp en las een sportkrantje terwijl zij vierenvijftig keer de stoel op- en afklom. Op de personeelsavond zelf was haar plaats achter de bar. Elk jaar kwam meneer Matjens daarover officieel onderhandelen, bril op en bril af en tja, het Rijk betaalde hiervoor geen overwerkgeeld maar het was toch belangrijk dat de bar professioneel bemand werd. Zou zij een deel van haar feestpret willen opgeven om de collega's een genoeglijke avond te bezorgen? In ruil kon hij haar drie extra loten aanbieden voor het weekendje Londen dat die avond onder het personeel verloot zou worden.

‘Ja hoor,’ zei Madelon en zijn verheugde gezicht hoorde bij het ritueel.

‘Als ik even van de draaitafel weg kan, dan kom ik je helpen,’ zei meneer Matjens handenwrijvend.

Vermoedelijk had hij op zijn eigen kamer een eveneens uit 1974 daterende overheidsfeestkist met oude lp's want jaarlijks draaide hij hetzelfde repertoire. Maar goed dat Elvis Presley en de Beatles nooit echt uit de mode waren geraakt.

Madelon zag Jack in de weer met Evelien van de typekamer, net zo'n magere lat als hij, dat zou een hoop gerammel in bed geven. Het deed toch pijn om weer alleen te zijn en ze behandelde de vuile glazen korzelig. Meneer Matjens was zo goed als zijn woord en na een uur kwam hij haar aflossen.

‘Ga jij nu maar even dansen, meisje.’

‘Nah, Engelse wals.’

Er waren uitsluitend oudere paren op de vloer.

‘Probeer Albert van Dam eens. Die kan best dansen, hoor.’ En hij gaf haar zowaar een zacht duwtje in de rug.

Nou vooruit, ze zag Jack in de verte naar haar loeren en toevallig maakte hij op de driekwartsmaat niets klaar.

Hij was meer een rocker.

Het kale brillenmanneltje van de archiefkamer viel als danser mee, maar ze zag de zweetpareltjes op zijn blote schedel en halverwege de wals begon hij flink te hijgen en kneep zijn hand onaangenaam in haar heup.

Albert van Dam zat na afloop nog wat na te trillen aan zijn tafeltje. Meneer Matjens had hem duidelijk gemaakt dat sociaal contact een wezenlijk onderdeel van het werkende leven was en dat één avond in het jaar toch niet te veel gevraagd mocht zijn voor wie de Rijksdienst Goederenvervoer een goed hart toedroeg. Kon hij dansen? Albert knikte. Nou, dan kon hij zijn hart ophalen. Het scheen meneer Matjens te ontgaan dat ze dit gesprek elk jaar voerden en elk jaar was Albert braaf komen opdraven om zich enkele uren te vervelen. Tegen overheidsdruk had hij geen verweer. Op werkdagen kon men hem vinden in de dossierkamer naast de kantine. Wie de trap in de hal afdaalde zag hem door het bovenlicht aan zijn bureau zitten, het lamplicht weerkaatsend op zijn schedel, nijver cijferend aan de statistieken.

Om tien uur ’s ochtends haalde hij een kopje koffie in de kantine en om drie uur een kopje thee. Met lunchen was hij een halfjaar geleden gestopt toen iemand een onaardige opmerking over zijn kaalheid maakte. Dat was de punker van de postkamer die altijd stond te hannesen met de koffiejuffrouw Madelon.

De opmerking hinderde hem niet, wel het feit dat hij er

geen weerwoord op had. 's Ochtends bij het scheren keek hij altijd even naar zichzelf. Met vierendertig jaar had hij kennelijk zijn definitieve vorm bereikt, aan de kleine kant, een rond en vriendelijk hoofd, bril, kaal met een randje haar.

Tien jaar geleden haatte hij het nog dat hij dit uiterlijk van goedmoedig maar saai baasje begon te krijgen, intussen wist hij dat het ook wel bij hem paste.

De dagelijkse routine zonder verrassingen was hem op het lijf geschreven. Elke avond at hij in hetzelfde kleine restaurant het dagmenu en boog zich daarna over zijn hobby, het lezen en checken van de Winkler Prins Encyclopedie. Grappig hoeveel fouten je daar nog uit kon halen.

Soms vroeg hij zich nog wel eens af wat voor zin het had dat hij dagelijks al die kennis met zich meedroeg en waarom het leven aan hem voorbijging. Maar die pijn werd steeds zachter en nu was hij al zover dat het hem hevig stoorde als er iets onverwachts gebeurde.

Wat moest die koffiejuffrouw van hem? Kennelijk was het uit met die ellendige punker, die nu al de hele avond danste met een mager meisje van de typekamer. Hij zweette bij de gedachte dat hij misschien in een ordinaire ruzie terecht zou komen. Vrouwen!

Voor het eerst sinds jaren dacht hij aan tante Fie. Een zomervakantie, hij maakte vanuit Hengelo een trektocht langs bijzondere bibliotheken en mocht een paar dagen logeren bij oom Harry en tante Fie in Den Haag.

Achttien was hij en op de eerste ochtend kwam ze neuriënd de logeerkamer binnen, zette een dienblad met zijn ontbijt op het nachtkastje en trok de gordijnen open. Mollig en vrolijk was tante Fie en plagerig van aard, en ze had de neiging om haar hand door zijn haar te halen. Dat deed ze ook nu. 'Kom Appie, tien uur, tijd voor je ochtendgymnastiek! Oom Harry is al lang naar

zijn werk!’

‘O, nog even, tante Fie.’

Terwijl hij naar boven zwom uit de diepte van een ochtenddroom, trok ze plagerig de dekens van hem af en hield plotseling haar adem in. Haastig trok hij het laken terug over de ochtenderectie die hem de laatste tijd geregeld overkwam en fors uit zijn pyjama groeide.

‘O Albert,’ zei tante Fie, ‘neem me niet kwalijk.’

Achteraf had hij nooit kunnen reconstrueren hoe het kwam dat ze ineens samen in bed lagen en hij haar ronde lijf onder zich voelde, en zijn lichaam bewegingen maakte die heel nieuw waren maar vanzelf gingen.

Met verbazing hoorde hij de geluiden die zij maakte en het gekreun dat uit zijn eigen mond kwam. Droomde hij nog? Een paar uur later lag hij op zijn rug, weldadig moe en vol nieuwe indrukken. Tante Fie lag op haar buik half over hem heen en keek hem aan, terwijl haar ene vrije hand zijn haar streelde. De krullen die hij toen nog had.

‘Appie, je moet hier weg, anders komt er narigheid van. Ik had dit niet mogen doen.’

Haar blauwe ogen schoten vol en terwijl ze een natte, moederlijke kus op zijn voorhoofd drukte, pakte hij met beide handen haar billen beet.

‘Eén keer dan nog,’ zei ze.

Vlak voordat oom Harry thuiskwam voor het avondeten vertrok Albert, fietstassen op de bagagedrager.

Vanachter het raam zwaaide ze ernstig naar hem, zijn stemming was mistroostig.

Terug in het ouderlijk huis schreef hij haar een opgewonden brief. Hij was intussen veel van haar gaan houden, en een week later schreef hij opnieuw. Maar er kwam geen antwoord. Misschien was ze bang dat zijn ouders haar handschrift zouden herkennen. Misschien

hield ze toch van oom Harry. Hij bleef schrijven maar ook op het poste-restante adres dat hij haar nu opgaf kwam geen enveloppe. Drie maanden later zat hij somber in een van de volgwagens van haar begrafenis en probeerde niet te denken aan haar lichaam dat nu dood en wel in de kist lag en bij elke oneffenheid van de weg bonkte tegen het harde hout.

Twee weken voor haar dood had ze zijn brieven teruggestuurd, gewoon in een pakje naar zijn huisadres. Er zat een correspondentiekaart bij waarop ze in rond handschrift had geschreven: ‘Lieve krullenbol, hierbij je mooie brieven retour. Sorry dat ik ze niet kon beantwoorden. Dank voor een mooie dag, ik wist dat ik niet veel tijd meer had voor mooie dagen. Denk nog eens aan me als ik er niet meer ben. Sophie.’

Geen tante Fie, gewoon Sophie. Een tumor in de hersenen wist zijn moeder te vertellen. Kanker dus, en nu, op het jaarlijkse feest van de Rijksdienst Goederenvervoer, herinnerde hij zich met gêne wat zijn reactie geweest was. Geen compassie met tante Fie, maar afschuw: zou iets van die kanker overgeslagen zijn op zijn lichaam?’ Maandenlang noteerde hij elke hoofdpijn, en controleerde zijn geslachtsdeel op ongewone knobbels. En dat terwijl zijn hersenen wisten dat kanker niet overdraagbaar was, de Winkler Prins was daar duidelijk over. Zo kon je zien hoe bang en hypochondrisch de mens was.

Tante Fie was eenenveertig toen ze stierf. Ze was zijn eerste en enige gebleven, al had het nog anders kunnen lopen. Op de eerste reünie van de school had hij gedanst met Eva Cramer. Hij had nog een flinke dos haar, de ervaring met tante Fie had zijn zelfvertrouwen opgepept en ze was kleiner dan hij, zwartharig en slank. Maar voor het iets kon worden – en hij moest achteraf toegeven dat hij traag was geweest – had ze een baan

gekregen bij de EEG als secretaresse. Op een moeizaam geschreven brief die hij haar stuurde kreeg hij een opgewonden ansichtkaart terug ('in haast', 'schrijf je zodra ik meer tijd heb') en daarna was Eva opgeslokt door de eeg. En hijzelf door de tijd.

'En nu het klapstuk van de avond, de verloting van de reis naar Londen, de verloting van de reis naar Londen. Voor twee personen, inclusief vol pension en excursies,' riep meneer Matjens in de microfoon. 'En hier heb ik het eerste nummer en dat is... een zes.' Boegeroep van degenen die zich nu uitgeschakeld wisten.

'En het tweede nummer... is een zeven! Wie heeft nummer 67?'

Gejoel in het midden van de zaal en terwijl de menigte op de dansvloer ruimte maakte, zag Albert de punker van de postkamer een indianendansje doen. Het dunne meisje van de typekamer klapte in haar handen en probeerde zo goed mogelijk mee te dansen, het was tenslotte een reis voor twee personen.

In de verte zag hij de koffiejuffrouw ostentatief haar loten versnipperen. Madelon had hevig de pest in. De drie extra loten waren haar betaling, maar als je dan niet won, had je meteen ook voor Jan Doedel overgewerkt. En dan nog Jack als winnaar, terwijl ze hem net had gedumt.

Ze zag hem triomfantelijk naar haar kijken en die lat van een Yvonne aan zijn hart drukken. Nou ja, twee dagen Londen, zó bijzonder was dat nu ook weer niet. Nu het hoogtepunt voorbij was begonnen mensen te vertrekken. Ook Albert ging op weg naar de uitgang, hij had zijn best gedaan en was twee uur gebleven. Hij kwam langs de bar. De koffiejuffrouw stond glazen te spoelen, haar wat te dikke hoofd nors gestemd.

‘Zal ik even helpen?’ vroeg hij ineens.

Ze keek verrast op.

‘Welnee, dat is niet nodig.’

‘O.’

Hij stond op het punt om verder te gaan, toen meneer Matjens zich meldde. ‘Zeg, ik heb nu een plaat van twintig minuten opstaan. Gaan jullie even lekker dansen, meid, dan doe ik de vaat wel.’

Vriendelijk fonkelden zijn brillenglazen en voordat ze wisten wat hen overkwam cirkelden ze getweeën over de dansvloer, zwijgend te midden van de nog resterende paren.

Albert voelde zich wat rustiger nu, het oude ritme van de quickstep kwam weer terug in zijn benen, en nu bijna alle kijkers verdwenen waren durfde hij de elegante overstapjes en stoute draaien weer aan die hij vijftien jaar geleden geleerd had: toe maar, meneer Van Dam, een beetje meer door de heup zakken, ja zó is het beter, én slow slow quick-quick slow. In zijn enthousiasme drukte hij haar wat dichter tegen zich aan, beencontact was belangrijk als je goed wilde leiden, en dit meisje liet zich goed leiden. Diep geconcentreerd stuurde hij haar over de dansvloer, ontweek tegenliggers en beëindigde elke dans met een klein elegant buiginkje.

Madelon wist niet goed wat ze ervan moest denken. Het had wel iets, dit ouderwetse geschuifel dat ze kende van de verjaarspartijtjes waarop haar vader de geest kreeg en met Zijn Dochter wilde dansen, hevig zwierend en pompend met haar arm.

‘Aan alles komt een eind, ook aan ons jaarlijkse feest. Daarom nu als slotplaat “Till we meet again” van Vera Lynn,’ kondigde meneer Matjens aan, en gehoorzaam bewogen de paren zich over de dansvloer.

‘Auf wiederseh’n, auf wiederseh’n, we’ll meet again,

someday.’

Madelon kende het sentimentele effect van dit lied, en was even geneigd haar partner naar zich toe te halen. Hij had wel iets. Ze voelde emoties in zijn lijf en eng was hij bij nader inzien niet, nu ze hem vol inspanning bezig zag met zijn fraaie danspasjes. Veel ouder dan pakweg vijfendertig schatte ze hem niet, al gedroeg hij zich als een vijftiger. Eigenlijk wel een lief ouderwets kereltje, wat zou hij schrikken als ze hem even knuffelde.

‘En one for the road,’ zei meneer Matjens, terwijl hij het restant van de derde fles wijn zo goed mogelijk in de drie glazen schonk, en maar een klein gedeelte morste.

In de verte sloeg een klok twee. Alle anderen waren naar huis. Ze hadden ruim een uur geluisterd naar Matjens monoloog over zijn problemen als personeelschef en het feest dat hij elk jaar opnieuw moest organiseren, terwijl de directeur het vertikte om zelfs maar even acte de présence te geven. Van de drie flessen wijn was minstens de helft in zijn keelgat beland.

‘We hebben toch een aardige club mensen bij elkaar, hier,’ pleitte hij. ‘En één keer per jaar moet je toch uitdrukking geven aan de saamhorigheid. Maar wat krijg ik op het rekest bij de directie? Nul komma nul. En de mensen komen ook alleen vanwege het lot dat ze krijgen. Kansje op een reis naar Londen, of Parijs zoals vorig jaar, daar willen ze wel een paar uur voor op komen draven.’

Hij had zijn bril weggeborgen, zodat ze volop zicht hadden op zijn ontgoochelde en bijna pensioen-gerechtigde personeelszakenhoofd.

‘Ach, meneer Matjens, het wordt echt wel gezellig

gevonden,' zei Madelon maar weer eens en Albert knikte ijverig mee.

Na een paar glazen wijn kon hij niet meer reconstrueren hoe hij in deze situatie was beland, maar het beviel hem zeer. Meneer Matjens die zijn hart uitstortte, Madelon die met geduld en begrip luisterde en hem probeerde op te peppen. Dat was de volwassen vertrouwelijkheid die Albert eigenlijk altijd had gemist. En hij hoorde erbij, gaf af en toe een mening waar de beide anderen ook naar luisterden. Hij betrapte zich erop dat hij eigenlijk best iets vertrouwelijks op tafel wilde gooien, iets waar ze van opkeken. Maar hij kon zo gauw niets bedenken. 'Sorry dat ik me zo laat gaan,' zei meneer Matjens en hij dronk zijn glas leeg, 'jullie hebben natuurlijk gelijk.' Hij hikte, stond op en wankelde even. 'Oeps. Ik denk dat ik te diep in het glaasje heb gekeken. O jee.' Hij viel weer terug in zijn stoel en lachte zwak, onderbroken door een hik. Hij had zijn ogen gesloten. 'O jee,' herhaalde Madelon, 'meneer Matjens, nu niet gaan slapen, hoor. Albert, wil je even een taxi bellen?' Ze noemde hem Albert. De laatste uren had hij naar haar gekeken terwijl ze met meneer Matjens praatte. Ze was eigenlijk heel mooi als je door de molligheid heen keek, en hartelijk van aard en ze had een heel bijzondere, tinkelende lach. Bij het volgende personeelsfeest zou hij zeker proberen om weer met haar te dansen. Terwijl hij een taxi belde zag hij haar meneer Matjens overeind hijsen, en hij haastte zich om haar te helpen.

Zwalkend van lichtknop naar lichtknop en van trap naar uitgang stonden ze ten slotte gedrieën buiten, waar intussen de taxi wachtte. Als een paard dat de stal rook maakte meneer Matjens zich van hen los, kroop naast de bestuurder en was met een zwaai van zijn arm vertrokken.

De koude novemberlucht overviel hen en Madelon rilde en trok haar jas dicht.

‘O shit,’ hoorde hij haar ineens zeggen, ‘hij zou me thuisbrengen.’

Albert schrok. ‘Had je dan niet méé kunnen rijden?’

‘Ja, natuurlijk, dummy. Maar hij was zo snel weg dat ik het helemaal vergat. Ik ben een beetje teut, geloof ik.’

‘Bellen we toch een andere taxi?’

‘We kunnen niet meer naar binnen, want hij heeft de sleutel. Die heb ik juist speciaal weer in zijn jaszak gedaan.’

Ze begon te lachen en legde haar hand op zijn schouder, om steun te zoeken. Hij lachte mee en trok haar naar zich toe, in een alcoholische opwelling van lef. Haar mond smaakte nog naar rode wijn.

Hij fietste dagelijks, maar altijd zonder dame achterop, en nu raakte hij toch snel buiten adem. Ze hield zich in evenwicht door zich aan zijn jas vast te houden en dat ontregelde hem. Droog speeksel verzamelde zich achter in zijn keel en toen ze na een kwartier bij haar huis kwamen, moest hij schrapen om te kunnen zeggen ‘We zijn er’.

Het zou nu het beste zijn om meteen met een hartelijk-bedankt-en-welterusten uit elkaar te gaan, want hij was bang voor alles wat verder ging. Maar hij liet het moment passeren en kon toen alleen maar wachten terwijl ze omslachtig in haar jaszakken naar de huissleutel zocht.

‘Je woont hier mooi,’ hoorde ze hem zeggen, terwijl de enkele straatlantaarn daar toch weinig zicht op gaf. Nu niet weer gaan lachen, want dan was het einde zoek.

Hoe kwam ze van hem af zonder bot te zijn? Hij was ongetwijfeld een aardige vent, al zag hij er wat ouwelijk uit, maar ze moest nu even geen kerel om zich

heen. En zeker niet zo'n Zebedeus, dat gaf alleen maar ellende als het misliep. Van opzij keek ze naar hem. Zijn afwachtende vollemaanshoofd en het vooruitzicht van een halfuur moeizaam gebabbel op straat en een natte zoen tot slot, waren meer dan ze kon hebben. 'Kom maar even een kop koffie drinken,' zei ze ongewild.

O Jezus. Hij legde omslachtig zijn fiets aan de ketting en nadat ze met enige moeite haar deur open gekregen had, klonnen ze als veroordeelden de trap op. Eenmaal in haar eigen omgeving kwam Madelon al snel weer bij. Koffie, een stevige boterham, pinda's. Terwijl ze heen en weer liep hoorde ze hem aarzelend converseren over het gat in de ozonlaag boven de zuidpool en de nieuwste ontwikkelingen in het onderzoek naar de schadelijkheid van hard drugs. Hij wist een hoop, zoveel was wel duidelijk. Albert sloeg in gedachten pagina na pagina van de Winkler Prins Encyclopedie om. Hij zou uren kunnen doorgaan als hij maar wist wat haar interesseerde. Vluchtig kwam de gedachte op om haar een trefwoord te vragen, maar zijn kennis van het laatste supplement reikte nog niet verder dan de M. In de vrije ruimte van zijn hersenen overheerste paniek: Wat doe ik hier, hoe kom ik hier weg, wat wordt er van mij verwacht?

De euforie van de nachtelijke zoen was allang verdwenen. Ze waren er allebei van geschrokken en zwijgend had hij haar naar huis gefietst. En nu zat hij ineens in haar flat. Eigenlijk was de hele avond één grote verwarring. Door die paar glaasjes wijn kon hij niet meer met praten stoppen en elke minuut maakte hij zich belachelijker met het spuien van zinloze kennis. Ze had haar koffie op en hij zag hoe ze een geeuw achter haar hand wegwerkte. Het was minstens drie uur in de nacht, er moest een eind aan komen.

Dat mannetje wil blijven overnachten, al weet hij het zelf misschien niet, bedacht Madelon en ze besloot er geen probleem van te maken. De zorgen zijn voor morgen, en hij was al met al wel een lieverd.

‘Zullen we maar gaan slapen?’ vroeg ze na een openlijke geeuw. ‘Je kunt hier blijven als je wilt.’ O, gaat dat zo. Hij bleef als verlamd zitten, terwijl hij haar in de verte haar tanden hoorde poetsen, even later gevolgd door het geluid van de wc.

Hij keek toe toen ze weer binnenkwam, een heel ander meisje zonder haar zware make-up, en haar schoenen uitschopte en zich bij de kachel begon uit te kleden. Wat was ze mooi met die stevige borsten, dat royale middel en het bijna doorzichtige broekje dat haar billen bijeenhield. En wat was ze véél!

Hij trad uit zichzelf, kwam dichterbij en kuste haar borsten en sloeg zijn handen om haar billen.

Mannetje, dacht Madelon. Slapen was haar eerste behoefte, maar het kon wel eens anders uitpakken. Hij begon zich haastig uit te kleden en met stijgende verbazing en enige schrik zag Madelon het ronkende en paarsrode gevaarte dat vanuit zijn onderbuik haar richting uitwees. Mijn hemel, hoe berg ik dat, was haar eerste gedachte, maar ze werd bij het idee al zacht vanbinnen. Zo bloot met zijn bril nog op zag hij er totaal wereldvreemd uit.

‘Kom maar,’ zei ze en ze leidde hem naar het bed in de slaapkamer en terwijl hij met paniekogen op haar kroop geleidde ze zijn grote opwinding in haar lijf, na er nog snel een condoom omheen te hebben getrokken.

Het was in een paar seconden gebeurd, hij kwam met een hoge kreet klaar.

‘Jezus, wat doe je nou,’ hoorde hij haar zeggen, terwijl ze hem met een kanteling van haar bekken van zich afwierp.

‘Sorry, sorry,’ zei hij, naast haar liggend in het brede bed. En als bekentenis: ‘Ik ben weinig gewend.’

‘Ach, het geeft niet,’ zei Madelon, ‘dat kan iedereen overkomen.’ Soepel kwam ze overeind, haalde uit de woonkamer een sigaret en aansteker. Haar billen waren even bruin als de rest van haar lichaam en toen ze op haar rug lag te roken, keek hij naar haar bruine borsten. Een zonnekind, ondanks de herfst.

Ik moet iets doen, dacht hij, ik kan dit niet zo laten. Uit zijn herinnering aan de wereldliteratuur diepte hij op dat hij moest kussen en strelen en terwijl ze doorrookte, legde hij zijn bril naast het bed en begon de tocht van haar borsten naar haar navel en verder naar het harige vooronder, waar een lichte urinegeur hem even deed kokhalzen.

Hij hoorde haar zacht kreunen terwijl zijn tong een weg zocht, maar na enige tijd wist hij niet meer hoe het verder moest en voelde zich belachelijk, zo op zijn knieën, een witvlezig en kaal mannetje diep in de nacht. Hij kroop op zijn ellebogen weer naar boven en kuste haar in de hals. En toen Madelon wat terug wilde doen en haar armen om hem heen sloeg, raakte haar sigaret zijn blote rug. Aauww, hoorde hij zichzelf roepen, en dat ze daarom moest lachen terwijl ze ‘Sorry’ riep en haastig de peuk in de asbak deponeerde en energiek wat spuug op zijn rug wreef, bracht eindelijk het soelaas. Hij werd boos op zichzelf en de situatie en wenste wraak. Als bij toverslag sprong zijn vleesboom overeind. Even nog was er lichte verbazing dat ze hem opnieuw haastig hielp met de begeleiding naar binnen, maar daarna had hij controle en lette triomfantelijk op haar geluiden voordat hij zich liet gaan in een eindeloos rammende explosie.

Na afloop schrok hij. Ze had hem een onbestemde blik toegeworpen, was op haar zij gaan liggen en in een

diepe slaap verzonken.

Als het slaap was, tenminste. Zijn euforie verdween snel en enigszins beducht luisterde hij naar haar ademhaling. ‘Jezus,’ had tante Fie gezegd, ‘wat hen je gróót, Appie, doe een beetje voorzichtig aan.’ Wie weet wat hij hier aangericht had met zijn gebeuk.

Pas toen ze licht begon te snurken, een lief snurkje, was hij gerustgesteld. Tegelijk begon het nadenken weer: wat deed hij hier? Hij had geen conversatie voor morgen, hij moest naar huis, terug in de zekerheid van de oude routine.

Voorzichtig liet hij zich uit het bed zakken en voelde en hoorde een lichte krak toen hij zijn voet op zijn bril zette. Het viel mee, er was maar één glas gebroken en thuis had hij een reservebril.

Stil kleeftde hij zich in de woonkamer aan, scheurde uit zijn agenda een velletje ongebruikt notitiepapier en schreef: *‘Hartelijk dank voor de gastvrijheid. Het spijt mij dat ik niet weet hoe mij te gedragen.’* Het brandwondje op zijn rug deed gemeen pijn, terwijl hij piekerde over het tekstje. Het was te koel, het gaf niet weer wat hij bedoelde. Maar hij kwam niet op andere woorden.

Als hij er nu *‘veel liefs’* onder zette?

Hij hoorde zachte voetstappen en daar stond ze, armen voor de borst en licht huiverend.

‘Wat is er? Waarom ben je aangekleed. Ga je weg?’

‘Het glas van mijn bril is gebroken,’ hoorde hij zichzelf zeggen, ‘thuis heb ik een reservebril.’

Ze kwam dichterbij.

‘Maar daarvoor hoef je toch nu niet weg, het is midden in de nacht. Je hebt zeker een rare droom gehad. Kom nog wat slapen.’

Geeuwend stak ze haar hand uit en aaide hem over zijn wang.

Terwijl ze terugging naar de slaapkamer verfrommelde hij het papier en volgde haar.

‘t Moshoes

Het huis was eigenlijk te mooi om waar te zijn, bedacht ze, terwijl Christiaan met de verhuizers bezig was de meubels naar binnen te dragen. Ze had het maar één keer eerder gezien, drie maanden geleden nadat Christiaan van een schilderstocht was thuisgekomen. ‘Ik heb nu toch een huis gevonden!’ riep hij en hij hield haar een schets voor. ‘Kom mee, dan laat ik het je zien.’

‘Met de auto?’ vroeg ze verschrikt. ‘Dat durf ik nog niet.’

Christiaan kon er slecht tegen om zijn zin niet te krijgen. Hij ging zwaar zitten en zuchtte diep. Hij keek haar van opzij aan, een dwarse rimpel tussen zijn blauwe ogen. ‘Ellen,’ zei hij, ‘het zal toch een keer moeten. Waarom probeer je niet gewoon om in de auto te zitten? Als je het niet durft, rij ik niet weg. Ik zweer het!’ Plechtig stak hij twee vingers op en gewoontegetrouw keek ze of hij zijn andere hand achter zijn rug hield. Ditmaal niet.

Ze keek naar de schets, een pittoreske boerenbouwval. Haar hart bonsde bij de gedachte aan een autorit, maar hij had gelijk, het moest er toch een keer van komen. ‘Oké,’ zei ze, ‘laten we het maar proberen,’ en ze sloeg de bekende transformatie gade: weg boze frons, lachende witte tanden en kraaienspootjes naast zijn ogen. Lieve Christiaan loste boze Christiaan af. Hij tilde haar op en droeg haar het pad af naar de auto. Ze was er nog steeds niet aan gewend dat ze haar benen niet meer kon gebruiken terwijl ze ze nog altijd voelde. Maar het was heerlijk om in Christiaans armen rondgedragen te worden, zijn zware ademhaling dichtbij, de geur van pijptabak en aftershave. Hij zette haar voorzichtig in de passagiersstoel en liep terug om

Barabas op te halen. De kaketoer was verzot op autoritjes, al bleef hij krassend zijn mopperrepertoire doornemen.

‘Kan het wat zachter?’ riep hij vanuit de kooi die Christiaan op de achterbank zette. ‘Wat nu weer? Scheer je weg!’

Ellen probeerde nergens aan te denken, terwijl Christiaan rustige muziek op de radio zocht en vertelde over zijn vondst. Hij trok al wekenlang elk weekend met zijn schetsboek naar het Limmedal en was bij toeval gestuit op een leegstaand huis. ‘Zo mooi. Ellen, net een Hans-en-Grietje-huis, aan de rand van het bos. En denk eens in, ik kan dan elk weekend thuisblijven. Binnen een paar honderd meter heb ik daar alles wat ik wil tekenen.’

Het was een sterk argument. Ze wist dat hij zijn baan als tekenleraar haatte en leefde voor de weekends waarin hij op pad kon gaan om de natuur te tekenen en te schilderen. Ze zag hem dan bijna niet.

Al pratend draaide hij terloops het contactsleuteltje om en ze reden langzaam weg. Ellen protesteerde niet, ze deed haar ogen dicht en concentreerde zich op de muziek, een teder fluitconcert van Mozart. Christiaan kreeg uiteindelijk altijd zijn zin, maar hij was bereid er moeite voor te doen en aan het zacht zoevende geluid kon ze horen dat hij zijn best deed om langzaam te rijden. De nachtmerriebeelden bleven uit – de herinnering aan het moment dat ze in de bocht afremde en geen rem voelde, de klap tegen de vangrail en de laatste herinnering van het omslaan van de auto voordat ze bewusteloos raakte.

Na een paar minuten deed ze haar ogen open. Ze waren al buiten de stad op een landweg, weilanden met koeien links en rechts, zilveren sloten, groepjes ernstige bomen, in de verte een meertje met meeuwen. Ze keek

naar zijn geconcentreerde hoofd en legde haar hand op zijn knie.

Hij grinnikte tevreden naar haar. ‘Zie je wel, het valt best mee.’

Binnen een uur waren ze er en hij had niet overdreven. Het was een huis uit een sprookje. Het stond midden in het groen van een verwilderde tuin, het bos er direct achter, een witgekalkt huisje met rood puintdak en groene luiken. Het was grotendeels overwoekerd door een vlijtige wingerd. Een eenzellig huis, mooi maar niet lief. Het was eigenlijk al eigendom geworden van de wingerd en het bos en de verwilderde rozenstruiken, het was mensen ontwend. Ze voelde dat ze hier graag wilde wonen, maar was tegelijk angstig: zou ze passen in deze plantenwereld, zou het huis haar accepteren? Christiaan legde zijn arm om haar heen. ‘Wat vind je ervan?’ zei hij. ‘Denk je dat je voogd hier geld voor over heeft?’

Het stak hem dat zij geld had waar hij niet aan kon komen. Het was een steeds terugkerend strijdpunt tussen hen, maar Ellen kon het niet over haar hart krijgen om tegen oom Fons te zeggen dat zij nu al dertig was en haar erfdeel zelf wel kon beheren. De oude baas besteedde veel tijd aan haar aandelen, het was het laatste speelgoed dat hij nog had nu hij met pensioen was. En Christiaan had altijd moeten toegeven dat hij in vergelijking met oom Fons een nitwit was in financiële zaken.

‘Ik zal hem vanavond bellen,’ zei ze. Christiaan boog zich naar haar toe voor een zoen. Heel even keken ze elkaar aan en ze schrok van zijn koele blik. Soms twijfelde ze eraan of hij nog wel van haar hield.

Drie maanden had hij er keihard aan gewerkt met de plaatselijke timmerman, vele avonden en elk weekend.

De geur van verf en lak hing nog in het huis, ze snoof het met genoegen op terwijl ze in haar rolstoel rondreed. Het was perfect geworden, een ruime betegelde keuken, woonkamer met open haard, grote slaapkamer en op zolder ruimte voor een atelier. Ze reed het rolstoelplankier af naar buiten en keek naar het naambord dat Christiaan haar trots aanwees. 't moshoes stond erop, dat was de buurtnaam voor het huis, had de makelaar verteld.

Die eerste dag pakten ze alleen het hoognodige uit en 's avonds zaten ze aan het haardvuur, moe maar gelukkig. Het was doodstil buiten, alleen het zachte gekerm van stervende houtblokken was hoorbaar, en de droomgeluiden van Barabas in zijn kooi. Ze keek naar de kleine waterdruppels die door de vlammen uit het hout geperst werden en vroeg zich af waarom ze dat altijd zo zielig vond. Dood hout was dood, maar als het vuur toesloeg, leek het wel alsof er nog steeds leven in zal. Het geluid viel hun pas op toen het vuur gedoofd was. Het klonk alsof er een windvlaag door de wingerd joeg, boven klapperde een raam. 'Het waait,' zei Christiaan, 'ik ga wel even.'

Ze hoorde hem boven rondscharrelen en een luik dichtklappen, een zachte vloek. Even later kwam hij de trap weer af. Hij zag er geschrokken uit en zoog op zijn hand.

'Wat is er?' vroeg ze verschrikt.

'Oh, niets... Ik haalde mijn hand open aan een spijker.'

'Laat eens kijken?'

'Welnee, het is niks,' zei hij ongeduldig, 'ik doe er wel een pleister op.'

'Koffer drie,' riep ze en ze begon zich in de rolstoel te hijsen. Maar voordat ze zover was, kwam hij alweer terug, een kraakheldere pleister op de rug van zijn hand.

Even later lagen ze voor het eerst in het grote hemelbed dat oom Fons gekocht had op een van zijn veilingtochten. ‘Kindje, wat me nu overkomen is. Ik heb een prachtig hemelbed gekocht. Maar ik weet niet wat ik ermee aan moet. Willen jullie het hebben?’

Lieve oom Fons.

Christiaan lag op zijn rug, handen onder het hoofd, naar het plafond te staren. Ze keek van opzij naar hem. Het was lang geleden dat ze gevrijd hadden, verder dan een welkomst- of afscheidskus kwamen ze eigenlijk niet meer. Ze durfde er niet om te vragen, omdat ze het antwoord wel wist. Hij was bang voor haar levenloze benen en hij voelde zich schuldig aan het ongeluk. De dag voordat het gebeurde, had hij immers al gemerkt dat er iets mis was met de remmen van de auto en hij had haar laten vertrekken zonder eraan te denken. Hoe vaak ze hem ook verzekerde dat zoiets iedereen kon overkomen, hij bleef herhalen dat het zijn schuld was. ‘Christiaan?’ vroeg ze.

Hij keek haar aan alsof hij haar voor het eerst zag en ze slikte in wat ze had willen zeggen.

‘Christiaan, mag het raam open?’

‘Beter van niet, liefje. Het is muggentijd.’

‘Oh.’

Ze tastte naar zijn hand en hij keerde zich op zijn zij en gaf haar een kus op het voorhoofd.

‘Welterusten, Elly.’

Het duurde lang voordat ze in slaap viel, met natte oogleden.

De volgende dag reden ze naar het dorp. Christiaan maakte aanstalten om alleen te gaan, maar Ellen wilde mee. Nu ze hier woonden, moest ze toch zo snel mogelijk mensen leren kennen. Greensloot lag zes kilometer verder en was niet meer dan een gehucht. Een

paar huizen en een alleswinkel annex café. Elshoorn stond in grote krulletters op de ruit.

Christiaan sjarde de rolstoel uit de laadruimte van de pick-up, hees Ellen erin en reed haar het café binnen. Toen hij de deur openduwde, klonk een elektrische gong, de vooruitgang had ook Greensloot bereikt.

Binnen zat een jonge blonde vrouw een krant te lezen aan een van de pluche cafétafeltjes. Ze keek even op, knikte en boog zich weer over haar lectuur. Er hing in de ruimte een zwakke geur van verschaald bier en sigarenpeuken. De gong had een functie, na een paar seconden ging de deur 'Privé' open en verscheen een gezette grijze vrouw, met een forse moedervlek rond het oog, die haar uit de verte de aanblik van een piraat gaf.

'Ach, meneer Van Lingen,' zei ze zonder enthousiasme.

'Dag, mevrouw Elshoorn.'

Ellen kon aan zijn stem horen dat hij wat onzeker was, de vrouw zag er ook formidabel uit.

'En, zijn er kandidaten gekomen op de raamadvertentie?' vroeg hij.

'Geen enkele,' zei ze stellig. Ze pakte een spons en begon met automatisch gebaar de bar schoon te vegen.

'Oh.' Christiaan leek wat verrast. 'Er is toch werkloosheid genoeg hier, betalen we te weinig?'

'Dat is het niet, er is gewoon niemand vrij voor dat soort werk.'

'Moeder!' zei de jonge vrouw bestraffend. Ze was opgestaan van haar tafeltje en stond naast hen.

'Nee, Rosie. We hebben het erover gehad en ik wil het niet hebben.'

'Moeder, het is onzin.'

'Je ziet maar,' zei moeder Elshoorn. Ze knikte kort naar

Christiaan en Ellen en verdween met volle zeilen achter de deur 'Privé'.

'U moet het moeder maar niet kwalijk nemen,' zei de jonge vrouw. 'Ik ben Rosie Elshoorn. Wilt u koffie?' Even later zaten ze aan Rosies tafeltje, Ellen in haar rolstoel.

'Moeder vindt het beneden mijn stand,' zei Rosie, 'maar ik heb genoeg van het nietsdoen.' Ze was onderwijzeres geweest van de dorpschool, maar er waren te weinig kinderen, het dorp stierf langzaam uit, iedereen trok naar de stad.

Ze was nu een jaar werkloos en wilde best hun werkster worden, alles beter dan het eindeloos solliciteren en nietsdoen.

'Huishoudster,' zei Christiaan, 'geen werkster.'

'Komaan, het zal niet veel uitmaken,' zei Rosie, 'maar huishoudster klinkt beter, dat is waar.'

Ellen wist dat ze blij moest zijn dat ze iemand gevonden hadden, maar ze voelde het niet. Rosie was haar onsympathiek, ze begreep niet goed waarom. Ze had een open gezicht, ze was overduidelijk een energiek persoon. Ze praatte alleen tegen Christiaan, dat was het natuurlijk: domme jaloezie. Na de koffie waren ze uitgepraat. Rosie zou vijf middagen in de week komen om het huishouden te doen, totdat Ellen weer hersteld zou zijn. Het idee dat ze ooit weer zou kunnen lopen was niet erg realistisch meer, maar de hoop daarop wilde ze niet kwijt en in elke afspraak moest het als mogelijkheid vermeld worden. De medische wetenschap stond immers voor niets? Op de terugweg kon ze niet nalaten Christiaan te vragen: 'En, wat vond je van Rosie?'

'Ze lijkt me een kraakhelder persoon,' zei hij achteloos en stuurde de pick-up een bocht door. De wielen

jankten en haar hart sloeg over van schrik. Ze durfde hem niet te vragen om wat zachter te rijden.

Ze werd wakker van een geluid. Er was iets geweest, gefladder, de schreeuw van een vogel. Maar het was stil nu en door het raam kwam gefilterd zonlicht naar binnen. Naast haar op het nachtkastje stond een ontbijtblad met brood, boter, een eitje onder een warmer, een pot thee onder de theemuts. En een overeind gevouwen briefje van Christiaan: *Welkom in het land der levenden. Hierbij wat lafenis en voedsel. Tot vanavond.*

Hij had er een grijnzend zelfportret bij getekend in enkele halen. Het was zijn eerste werkdag na de verhuizing. Lief dat hij haar niet gewekt had en gezorgd had voor ontbijt. Haar horloge wees kwart voor negen aan, ze had nog tot elf uur de tijd voordat Rosie zou arriveren.

Na het ontbijt manoeuvreerde ze zich moeizaam in de rolstoel en opende het raam. Er kwam een koele bries binnen met het gekwetter van mussen en merels. De wingerd hengelde een jonge uitloper naar binnen, de roze zuigarpjes klaar om zich vast te hechten. ‘Kom, kom,’ zei Ellen en pakte één van de lichtgroene blaadjes, ‘het is hier toch veel te donker voor je. Ga maar buiten spelen.’

Ze stak het takje naar buiten en haakte het om een ouder broertje.

Barabas zat niet in zijn kooi toen ze de woonkamer binnen reed. Dat was niet ongewoon, Christiaan liet hem ’s ochtends altijd een uurtje vrij en vergat weleens om hem weer in de kooi te doen. Hij liep dan deftig rond in huis en in de tuin, en in de verte hoorde je hem roepen ‘Wat nu weer?’, ‘Kan het wat zachter?’, ‘Mag ik u even optillen?’ Dit alles toch meer gebiedend dan

vragend.

Ze reed naar buiten en keek rond. Misschien was hij in de struiken verstrikt geraakt. Niets te zien. Toen ze weer naar binnen reed, zag ze vanuit haar ooghoek iets kleurigs tussen de gronduitlopers van de wingerd. Ze pakte een bezem, reed het wagentje moeizaam over het onkruid dichterbij en duwde met de stok de plant weg. De vogel had niets van zijn statigheid verloren. Hij lag op zijn zij in volle pracht van rode, groene en gele veren, de snavel afkeurend gekromd, klaar om zijn snerpend commentaar te geven. Maar boven die snavel was het vogelhoofd in rust, de ogen gesloten. Barabas was dood, dat viel op afstand al te zien en toen ze kokhalzend tegen het vogellijf aanporde, bleek het al stijf te zijn. Ze kon er niet bij en besloot de komst van Rosie af te wachten.

Barabas' dood raakte haar wel, maar niet hevig, moest ze zichzelf met enige schaamte bekennen. Christiaan was na een caféavond met hem thuisgekomen en had met dubbele tong verteld dat hij voortaan alleen kakkekakke-kaketoos zou tekenen. Maar de volgende dag besloot hij dat Barabas vooral bedoeld was als gezelschap voor haar in de eenzame uren. Vogels tekenen was niet zijn sterke kant. Vrolijk gezelschap was Barabas nooit geweest, met zijn koel wantrouwig oog en nurks gekras, maar ze zou hem toch missen. Dit huis was erg stil als Christiaan er niet was en ze kon het idee niet van zich afzetten, dat het bos en de planten vijandig tegenover hen stonden. Dwaas natuurlijk, maar zelfs de wingerd had iets boosaardigs in zijn machtige groene greep om het huis. Alsof hij het elk moment tot een ruïne kon samenknijpen. Domme angsten van een stadsmens. Ze zou bij Barabas blijven zitten tot Rosie kwam, dat was wel het minste wat hij als afscheid verdiend had.

Rosie kwam precies op tijd, het geluid van haar oude krakende fiets was van ver te horen. Ze trof Ellen in dodenwake aan en bleek wat schrikachtig voor haar eerste taak. ‘Ajakkas,’ zei ze, maar ze pakte toch een oude krant van binnen en schoof die onder de vogel. Terwijl ze zich bukte, viel een uitloper van de wingerd in haar hals. Met een gil sprong ze overeind, rukte de tak los en stampte er met haar voet op. Ellen keek verbaasd toe. Rosie stond zwaar ademend in haar hals te wrijven.

‘Het is maar een plant,’ zei Ellen.

‘Ja, sorry, ik dacht dat het een of ander beest was. Mijn broer legde vroeger weleens een kikker in mijn nek, of een dode muis.’ Ze rilde, keek nog eens omhoog naar de wingerd en pakte snel Barabas op. Ze legde vogel en krant in Ellens schoot en begon met veel omslag haar fiets weg te zetten.

Barabas woog bijna niets meer. Hij zat weleens met stevige greep op haar pols en ze zou gezworen hebben dat hij minstens een kilo of anderhalf zwaar was. Maar dit lijkje in de krant woog evenveel als vermolmd hout. Er was niets te zien van een verwonding, het zou wel een van die vele geheimzinnige ziektes zijn waaraan vogels binnen een uur konden doodgaan.

Na een paar weken was het ritme gevestigd. Christiaan ging vroeg naar zijn werk en tot elf uur had Ellen het rijk alleen. Dan kwam Rosie het huis opeisen. Ze was heel efficiënt, maar koel en weinig spraakzaam. Een draagbare radio vergezelde haar door het huis en het leek Ellen soms alsof ze daarmee expres een barrière voor contact legde. Ze kon het gevoel niet van zich afzetten dat Rosie haar minachtte. Om drie uur vertrok ze op haar krakende fiets en dan kon Ellen herademen.

Maar het brandschone huis was niet het hare, ze voelde zich nutteloos, een parasiet van Rosies werklust. Ze begon tussen elf en drie op pad te gaan in het bos, een plantendetermineerboekje bij zich. De paden waren overwoekerd, maar ze begon langzamerhand sterke armen te krijgen en grote handigheid in het manoeuvreren met de rolstoel. Ze was zo gewend aan de eenzaamheid, dat ze schrok toen op een dag iemand haar tegemoet kwam op het pad. De jongen had fel rood haar en de bijbehorende sproeten en hield een jutezak achter zijn rug. Zijn kleren waren vuil en vol stoplappen. Hij keek gefascineerd naar de invalidenwagen en wees op de handels van de elektrische besturing, die ze maar zelden gebruikte.

‘Hoe werkt dat?’ vroeg hij zonder inleiding. Ze legde het hem uit en hij was zo geïnteresseerd dat ze er plezier in kreeg en hem voorreed naar een open plek waar ze haar voertuig kon demonstreren. Het was voor hem kennelijk alsof ze in een groot stuk speelgoed zat en zo had ze het eigenlijk nog nooit bekeken.

‘Wil je het zelf proberen?’ vroeg ze. ‘Maar dan moet je me er wel even uittillen.’

Van dichtbij rook ze dat hij zich zelden waste. Terwijl ze tegen een boom gestut zat, reed hij vrolijk rond over de open plek, luid toeterend met de knijptoeter die Christiaan aan het voertuig had bevestigd voor als ze hulp nodig had,

‘Niet te hard toeteren,’ riep ze, ‘anders komt er hulp aan.’

Hij reed naar haar toe.

‘Prachtig ding.’

‘Je zou er haast invalide voor worden,’ zei Ellen.

‘Sorry,’ zei hij met een schuldig gezicht. Hij stapte uit het wagentje en ging tegenover haar zitten. Hij plukte een grasspriet en begon erop te kauwen.

‘Mijn moeder is invalide,’ zei hij peinzend, ‘maar ze heeft niet zo’n wagen. Ik zou hem best willen hebben. Ik kan hem zó van je afpakken. Niet dat ik dat doe. Maar het zou kunnen.’

Het was meer hardop denken dan een mededeling.

‘Blij toe,’ zei ze.

Hij haalde zijn schouders op. ‘Je krijgt politie op je dak. Daar koop je niks voor.’

‘Zou je het anders doen?’

Hij keek verbaasd. ‘Natuurlijk. Jij kan toch zó weer een nieuwe kopen?’

‘Tja.’

‘Ik zou je wel eerst in de buurt van ’t Moshoes brengen, hoor. Niet midden in het bos achterlaten.’

Een genereuze dief. Ze verwonderde zich er niet over dat hij wist waar ze woonde, in een dorp waren nieuwe bewoners altijd nieuws,

‘Weet je wat,’ zei ze, ‘er is een kans dat ik beter word.

En ik beloof je dat je moeder dan dit wagentje kan krijgen.’

‘Wanneer word je beter?’

‘Dat is in handen van de goden.’

‘Goden?’

‘Nou ja, bij wijze van spreken.’

‘Aan god heb je niets. Mijn moeder doet niets anders dan bidden.’

Na een uur wist ze alles van zijn leven in een klein huisje aan de andere kant van het bos, met een invalide moeder. Hij hield haar en zichzelf in leven met stropen, in de zak zaten zes konijnen.

‘Wil je er een kopen?’ vroeg hij trouwhartig en begon in de zak te graaien. Haastig weerde Ellen het af. Het gesprek viel stil.

‘Ik zou nooit in dat huis van jou willen wonen,’ meldde hij.

‘Hoezo?’

Hij aarzelde. ‘Ik wil je niet bang maken,’ zei hij ten slotte, ‘maar er is iets niet pluis. Ik vond daar altijd dode konijnen als ik er langskwam.’

‘We hebben nog nooit een dood konijn gevonden.’

‘Nee,’ zei hij ongeduldig. ‘Nu komen ze er ook niet meer, nu het bewoond is. Maar toen het leeg stond, lagen er altijd wel één of twee. Hartstikke dood. En niets aan te zien. Ja, leeg.’

‘Hoezo leeg?’ vroeg Ellen met een misselijk gevoel.

‘Gewoon leeg. Geen bloed meer. Plat. Alle botten gekraakt.’

‘Ajakkés.’

Hij glimlachte om het dameswoord. Hij had brokkelige bruine tanden.

‘Er wordt over gepraat in het dorp. Ze zeggen dat het niet pluis is in ’t Moshoes. De ouwe Karels is er ook zo raar doodgegaan.’

‘Karels?’

‘De vorige bewoner. Wist je daar niets van?’

‘Nee.’

‘Oh.’ Hij schudde zijn hoofd over zoveel dwaasheid.

Hoe kan je nu een huis kopen zonder te informeren naar de vorige eigenaar?

‘Wat was er dan mis?’

‘Nou, niet veel. Hij woonde er alleen, zijn vrouw was dood. Hij deed alles zelf en op een dag repareerde hij het dak. Ouwe man, hij had niet op die trap moeten klimmen. Duvelde naar beneden. Dood. Een jaar geleden. Twee misschien.’

Ellen herademde. Het was geen leuk idee, maar in elk huis stierven wel mensen.

‘En helemaal leeg,’ zei de jongen.

‘Hoezo leeg?’

‘Geen bloed meer in zijn lijf. Botten met vel erover. En

geen wond te zien.'

'Ach, klets. Hij was natuurlijk gewoon mager, at niet goed.'

'Karels?' Hij lachte zijn ruïne bloot. 'Karels was moddervet.'

'Help me even in de wagen,' zei Ellen. Ze wilde zo snel mogelijk weg van deze verhalen.

Hij tilde haar gedwee op en zette haar in de rolstoel. Hij was sterker dan hij eruitzag. 'Ik wilde je niet bang maken, hoor. Het is misschien iets wat in de grond zit, een gif of zo. Maar ik weet het niet. Ik zou er niet willen wonen. Weet je...' Hij aarzelde.

'Nog meer spookverhalen?'

'Ik wil je echt niet bang maken. Ik hou van wetenschappelijk,' zei hij deftig, 'maar op een avond kwam ik erlangs. En ineens was het alsof het stormde om het huis, de wingerd woei alle kanten op. En weet je?'

'Nee.'

'Er was helemaal geen wind.'

'Ik ga naar huis,' zei Ellen.

Ze keerde de wagen. Hij nam zijn jutezak op en ze keken elkaar aan.

'In het dorp zijn ze bang voor 't Moshoes,' zei hij. 'daarom wilde niemand hij jullie werken.'

'Behalve Rosie dan.'

Hij knikte. 'Ja, Rosie wel.' Het leek of hij nog iets wilde zeggen, maar hij bedacht zich. Was er iets met Rosie? Ze dwong zich om er niet naar te informeren. Hij stak zijn hand in zijn zak en haalde er een scheidsrechtersfluitje uit. 'Hier. Als er iets is blaas er dan op. Als ik in de buurt ben, hoor ik het en dan kom ik. Je hoort het van heel ver.'

Ze keek wat verbaasd naar het fluitje in haar hand.

'Heb je het dan zelf niet nodig?'

'Nee, ik gebruikte het om mijn moeder te waarschuwen

als ik naar huis kwam, maar ze is zo doof als een kwartel, de laatste jaren. Neem het maar.'

'Oh nou, dankjewel.'

Ze reed het pad af en toen ze bij de bocht achterom keek, stond hij haar nog na te kijken, een roodharig bosmens. Onderweg naar huis bedacht ze dat ze vergeten was zijn naam te vragen. Ze dacht aan Barabas en zijn vreemde dood.

'Tom Dik is een fantast,' zei Rosie, terwijl ze haar schort uittrok. 'Het is een schande dat hij je bang zit te maken met griezelverhalen. Als ik hem zie, zal ik het hem inpeperen, de deugniet.' Ze zette de bezem op zijn plaats en liep de trap op naar boven. Ellen hoorde haar een luik openzetten. Even later kwam ze terug.

'Die Karels die hier vroeger woonde, was een ouwe zuiplap. Hij is gewoon naar beneden gevallen en heeft zijn nek gebroken. Hij moest door zes man naar zijn graf gedragen worden, zo dik was hij.'

Ze deed haar hoofddoek om en liep naar haar fiets, Ellen wielde gedwee achter haar aan. Voordat ze wegreed, keek Rosie hoofdschuddend op haar neer. 'Ik dacht dat stadsmensen niet bijgelovig waren.'

'Oh, ik ben niet bijgelovig,' zei Ellen. 'Ik dacht aan gas of zoiets. Een gif in de grond.'

'Kijk eens om je heen, de planten hebben er geen last van, zo te zien. Nee, het is echt kul. Kom, ik ga er eens vandoor.'

Ze had haar voet al op het pedaal, toen haar iets inviel. 'Ik heb het luik boven opengedaan voor de frisse lucht. Wil je dat tegen Christiaan zeggen, dan kan hij het dichtdoen. Vergeet het niet!'

Voordat Ellen kon antwoorden, was ze weggereden, zonder zwaaien of omkijken. Hartelijk was anders, maar na haar vertrek voelde Ellen toch de eenzaamheid

sterker. Wat deed ze hier eigenlijk in dit godvergeten gat met als enige gezelschap een koele huishoudster die op haar neerkeek en een dorpsfantast met enge verhalen? Christiaan kwam wel elke avond thuis, maar hij was meestal zwijgzaam en stug, op een incidenteel warm gebaar na. Langzamerhand begon ze te beseffen dat hij niet meer van haar hield. Al enkele maanden voor haar ongeluk was het begonnen. Hij kwam 's avonds later en later thuis, vaak aangeschoten, en in de weekends ging hij naar het platteland voor zijn schetsen. Ze was te saai voor hem, te zeer tevreden met een rustig bestaan. Christiaan barstte altijd van de plannen. Een schildersacademie beginnen, of een galerie, een film maken, paarden fokken. Maar er was altijd geld nodig, haar geld, en oom Fons was een onneembare blokkade. Christiaan verloor veel van zijn flair als de oude baas over zijn leesbril naar hem keek, en vragen stelde over het benodigde kapitaal, de omzetverwachting, het rendement. 'Ik moet het Ellen afraden,' zei oom Fons dan ten slotte, en hij somde de zwakke punten van het plan op. Ze dronken nog een glas sherry, Christiaan weigerde dan stuurs, en de oude heer belandde in herinneringen aan haar ouders en de goede oude tijd toen de zomers nog lang en zonnig waren. Onderweg naar huis foeterde Christiaan en negeerde stoplichten. 'Wanneer stuur je dat stuk seniel nu eens de laan uit? Hij begrijpt er niets van.' Ellen zweeg altijd, maar ze wist wel beter. Van jongs af aan was haar ingeprent dat je geld voor je kunt laten werken, maar alleen als je heel precies weet wat je doet. Oom Fons had gelijk en hoeveel ze ook van Christiaan hield, ze wist dat hij in zaken een mislukking zou zijn. Ze nam zichzelf haar zuinigheid kwalijk, maar ze kon zich er niet toe brengen het geld van haar ouders te

verspillen.

Toen Christiaan voorstelde om naar het platteland te verhuizen, had ze even het gevoel dat hij zijn wilde haren kwijt was en genoeg nam met zijn werk als tekenleraar en zijn schilderkunst. Maar 's avonds zal hij alweer geregeld te broeden bij het haardvuur.

Het zou nog uren duren voordat hij thuiskwam en Ellen reed wat doelloos door de kamer. Als ze telefoon hadden, dan zou ze nu wat oude vrienden en kennissen bellen voor wat aanspraak, maar het kon nog wel weken duren voordat die aangesloten werd. Dat duurt nu eenmaal altijd lang op het platteland, zei Christiaan, en ze had niet durven zeggen dat hij al maanden eerder daaraan had kunnen denken. Ze zou hem maar weer eens herinneren aan zijn belofte om een mobiele telefoon voor haar te kopen.

Er stonden nog een paar boekenkisten onuitgepakt in de hal. Christiaan was bezig zijn zolderatelier te beitsen en had zijn schetsboeken onuitgepakt gelaten. Uit nieuwsgierigheid en verveling ontgrendelde ze een deksel en pakte een schetsboek. Christiaan was ondanks zijn passie voor de beeldende kunst zelf geen groot tekenaar, dat kon ze wel zien, maar hij had enige flair in het schetsen van landschappen en boerderijen. Deze had hij blijkens de datering een paar maanden voor haar ongeluk gemaakt. Ze herkende een paar plekje waar ze samen naartoe geweest waren. En kijk, hier was 't Moshoes. Christiaan had hun huis getekend met een voor hem ongebruikelijke magische toets: het leek net alsof een deel van de wingerd zich in woede stortte op een angstig omhoog blikkend konijn.

Op de volgende pagina's was dit en détail uitgewerkt, als in een stripverhaal. Het gevecht van het konijn tegen de worggreep van de plant. Zuignapjes die dreigend boven het dierenlijfje hingen. Met een gevoel van

walging en angst wilde ze het boek dichtslaan, maar haar nieuwsgierigheid won, en ze bladerde verder. Een portret. Dat was Christiaans kracht niet, maar het gezicht kwam Ellen toch bekend voor. Langzaam realiseerde ze zich, dat ze zat te kijken naar een afbeelding van Rosie. De volgende pagina's gaven daarvan een herhaling en een bevestiging. Rosie bij een beekje, Rosie bloemen plukkend. Rosie naakt. Rosie naakt. Rosie naakt. Op de laatste naaktschets herkende ze het interieur van 't Moshoes, de open haard, de zwart-witte tegels. Ze keek door een mist van tranen naar een Rosie die ondanks Christiaans onbeholpen weergave zoveel warmte en vitaliteit uitstraalde dat ze kon begrijpen dat hij verliefd op haar geworden was. Maar waarom had hij niets gezegd? Waarom die monsterachtige situatie geschapen waarin zijn lief dagelijks bij zijn vrouw het huishouden deed? Geen wonder dat Rosie zo koel en stug was.

Ze zat bij het dode haardvuur en dacht en dacht. Buiten stierf het licht langzaam, maar ze deed de lampen niet aan. Ze kende Christiaan goed genoeg om te weten dat hij geen opofferend type was. Als hij verliefd raakte op een ander, dan zou hij haar in de steek laten, invalide of niet. Dat was altijd haar grote angst geweest. Haar geld zou de enige reden voor Christiaan zijn om te blijven. Maar hij had niets aan haar geld zolang oom Fons het beheerde. Alleen als ze dood was, zou hij het krijgen en zijn gang kunnen gaan. Ze schrok van die gedachte. Was het mogelijk dat hij haar dood wenste? Dat kon niet waar zijn. Maar er waren raadsels bij haar auto-ongeluk, die altijd als raadsels in haar geheugen waren achtergebleven. De avond waarop het gebeurde zouden ze samen naar oom Fons gaan, die hun voor zijn verjaardag een etentje had aangeboden in zijn favoriete restaurant. Hij was heel punctueel en ze probeerde hem

daarin altijd een plezier te doen. Hoezeer Christiaan ook een hekel had aan de oude baas, hij zou nooit een kans missen om hem te ontmoeten. Hij zei altijd dat hij de oude heer vroeg of laat ervan zou overtuigen dat hij toch een waardige echtgenoot van zijn nichtje was. Maar deze avond kwam Christiaan niet alleen laat thuis, hij weigerde zich te haasten en begon ruzie te maken, zodat ze ten slotte alleen vertrok, doodongelukkig en gehaast. Het was altijd een open vraag gebleven hoe en waarom de remleidingen gebroken waren. Was het mogelijk dat Christiaan dat gedaan had? Een rilling liep over haar rug. Ze moest hier zo snel mogelijk weg, tijd vinden om na te denken. Als Christiaan thuiskwam, moest ze zichzelf beheersen en heel gewoon vragen of ze de volgende dag mee kon rijden naar de stad. En als hij tegenstribbelde, zou ze zeggen dat ze van plan was oom Fons zijn congé te geven, zodat ze eindelijk samen haar geld konden beheren. En als ze eenmaal in de stad was, bij oom Fons, kreeg niemand haar meer terug naar deze plek. Ze reed naar de boekenkist en deed het schetsboek er weer in en de grendel erop. Ze legde haar hoofd op het houten deksel en hilde.

Ze hoorde het langzamerhand vertrouwde geluid van een opstekende bries, het geritsel van de bladeren van de wingerd, het zacht roffelende geluid op het dak. Er woei een slinger tegen het raam, heel even maar. Een paar seconden van wilde paniek, tot ze beseftte dat ze veilig was in dit huis, met alle deuren en ramen dicht. Na een paar minuten hield het geroffel op. Christiaan, waar blijf je toch? Hij was nog nooit zo laat geweest en haar bange hoofd bedacht vreemde dingen. Zijn kennismaking met Rosie, al even ontevreden met het leven als hijzelf, hun verliefdheid, het ontdekken van deze lege woning, merken dat er iets vreemds aan de

hand was, de dode konijnen. Hadden ze ontdekt wat er zo dodelijk was aan dit huis? Waren Christiaan en Rosie bezig een val voor haar op te zetten?

Ze herinnerde zich ook het moment waarop Rosie de dode Barabas opraapte en panisch werd toen een takje van de wingerd in haar hals viel. Maar het was te dwaas om serieus te overwegen: de nacht van de Wilde Wingerd, de Groene Vampier. Zoiets was onbestaanbaar. Ze concentreerde zich op het lachwekkende en begon rustiger adem te halen. Ze deed alle lichten aan, ontstak de haard en probeerde een boek te lezen. Het was bijna tien uur toen er buiten weer beweging ontstond. Alles is dicht, niets aan de hand, hield ze zichzelf voor, morgen ben ik hier weg.

Het luik boven!

Ze bedacht dat Rosie het luik had opengelaten en haar heel nadrukkelijk had gewaarschuwd om dat tegen Christiaan te zeggen. Ze keek gespannen naar het open trapgat. Na een paar minuten hield het geluid weer op, er was niets engs verschenen. Ze herademde en reed naar het aanrecht, waar ze een groot vleesmes pakte. Terwijl haar verstand bleef protesteren, zei haar gevoel dat er een val voor haar opgezet was. Rosie had het luik opengelaten om iets verschrikkelijks binnen te laten wat dodelijk was aan dit huis. Vanuit het dorp kon ze Christiaan waarschuwen dat hij die avond niet thuis moest komen. En als ze hem niet kon bereiken, dan zou hij van Ellen horen dat het luik dicht moest. Als het waar was, dan was het duivels slim. En Rosie had dan snel moeten besluiten, misschien gealarmeerd door het verslag van de ontmoeting met Tom.

Ellen herinnerde zich ineens Toms afscheids-cadeautje. Ze had het malle fluitje nog in de zak van haar jurk. Ze haalde het te voorschijn en blies uit alle macht. Het geluid kaatste van alle kanten terug. Het zou buiten

maar heel zwak te horen zijn, maar misschien viel het mee, in de stilte van de avond kon je in het bos heel ver horen. Ze blies elke minuut een paar keer, dicht bij het keukenraam. Ze was banger dan ze ooit in haar leven geweest was. Als Christiaan nu thuiskwam, zou ze geen façade meer op kunnen houden. Maar hij zou niet komen, dat wist ze nu heel zeker. Ze hield het trapgat voortdurend in de gaten en probeerde zichzelf op te werken tot het besluit om zich omhoog te hijsen en het luik dicht te doen. Het was riskant, maar als het lukte, was ze veilig. Na een halfuur was Tom nog niet verschenen. Ze nam het besluit, laveerde de rolstoel naast de trap en liet zichzelf op de vierde traprede neer. Moeizaam begon ze zich omhoog te trekken. Verlamde benen wegen een ton. Ze was net twee treden gevorderd toen het roffelgeluid opnieuw begon, harder dan het ooit geklonken had. Boven sloeg het luik en ze hoorde zichzelf krijsen van angst. Ze probeerde terug te keren naar de rolstoel, maar haar vingers gleden van de trapreling en ze viel naar beneden. Haar benen voelden niets.

Starend naar het trapgat zag ze ineens het groen verschijnen. Het zag er zo onschuldig uit, drie, vier uitlopers van de wingerd die traag de treden afkropen, groen gebladerde rupsen met kleine roze voetjes. Ze haalde opgelucht adem, dit was te langzaam en te lief om gevaarlijk te kunnen zijn. Behalve misschien voor een klein beest. Een vogel, een konijn. Niet voor een mens. Terwijl ze het dacht, hoorde ze ineens een bonkend geluid, alsof iemand met een stok tegen de ruit sloeg. Zou Tom het fluitje gehoord hebben?

‘Tom!’ riep ze.

De ruit naast de voordeur krakte open en een groene golf van wingerdarmen stortte zich naar binnen. In monsterachtig tempo rende de plant op haar af.

Ze had het mes laten liggen in de rolstoel. Ze ging het gevecht nog wel aan, maar het had nauwelijks zin, ze kon zich niet verweren tegen de kabeldikke plantarmen die zich om haar lichaam slingerden en haar steeds fijner samenknepen. Ze hoorde in de verte haar eigen doodscreet en merkte niet meer hoe de jonge lichtgroene uitlopers het ondereind van de trap bereikten en met hun roze zuignapjes haar hals zochten. Kort voor het ochtendgloren trok de plant zich terug.

Ik en mij

De overheersende emotie is verveling na zestig jaar in dit omhulsel. Het rookt en het drinkt en het wordt elk jaar trager. Ik kijk nog weleens mee in zijn spiegel en het oogt al enkele jaren als een oud heertje, met diepe lijnen in het gezicht waar de wangspieren het begeven hebben. Ik ga daar niet over, net zomin als over de bloeddruk en de longschade en de langzaam dichtslibbende aderen. Ik ben bewoner van het pand, niet de eigenaar of de beheerder.

Het doet zijn best en probeert mij in kaart te brengen: id, ego, superego. De ziel, god, de genen die de mens gebruiken als vehikel om te overleven. Theorieën te over. Het omhulsel is niet arrogant, het is voortdurend op zoek naar mij, in de hoop dat dat zin zal geven aan het bestaan. Het voelt vagelijk dat ik er ben.

Maar ik heb niets te bieden. Het denkt, dus ik besta. Maar waarom en hoe lang nog?

Laatst keken we naar een sciencefictionfilm. Doen we niet vaak, maar het was laat en het alternatief was een herhaling van de Nova-uitzending van die avond. Ik kon de keuze billijken. Halverwege de film brak het borstgebeente van de helper van de held open en verscheen de bloederige slangachtige kop van het buitenaardse wezen dat zich in dit mens had genesteld. Mijn omhulsel schrok en ik ook even. Maar wat ik ook ben, dit niet. We zullen samen oud worden en als het sterft zal ik vermoedelijk ook ophouden te bestaan. Als ik niet al eerder uit verveling weggeëbd ben. Wat ik me nog weleens afvraag is: ben ik de enige? Of heb ik soortgenoten, machteloos en zonder doel opgesloten in andere omhulsels?